

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR FINANSŲ VALDYMO FAKULTETAS
INFORMATIKOS IR STATISTIKOS KATEDRA

AUŠRA AŠMONTAITĖ

ELEKTRONINĖ VALDŽIA IR VIENINGOS RINKOS
KŪRIMAS EUROPOS SAJUNGOJE

Magistro baigiamasis darbas

Vadovas

prof. dr. A. Augustinaitis

Vilnius, 2008

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR FINANSŲ VALDYMO FAKULTETAS
INFORMATIKOS IR STATISTIKOS KATEDRA

ELEKTRONINĖ VALDŽIA IR VIENINGOS RINKOS
KŪRIMAS EUROPOS SAJUNGOJE

Elektroninės valdžios administravimo magistro baigiamasis darbas
Studijų programa 62603S204

Vadovas

_____ prof. dr. A. Augustinaitis

2008 12

Atliko

EVAm7-01 gr. stud.

_____ A. Ašmontaitė

2008 12

Vilnius, 2008

TURINYS

ĮVADAS	8
1. EUROPOS SĄJUNGOS VIENINGOS RINKOS KŪRIMO E. VALDŽIOS PRIEMONĖMIS STRATEGIJA	12
1.1. E. VALDŽIOS PRIEMONIŲ TAIKYMO VIENINGOS RINKOS KŪRIME PRIELAIDOS.....	12
1.1.1. <i>Transeuropinių telekomunikacijų tinklų programa</i>	14
1.1.2. <i>Elektroninio keitimosi duomenimis tarp administracijų programa</i>	16
1.2. STRATEGIJOS PLĖTRA EEUROPA INICIATYVOS KONTEKSTE.....	18
1.2.1. <i>TEN-Telecom programos perorientavimas - eTEN</i>	20
1.2.2. <i>Visą Europą apimančių viešųjų e. paslaugų plėtra IDA programoje</i>	22
1.3. STRATEGIJOS PLĖTRA I2010 INICIATYVOS KONTEKSTE	25
1.3.1. <i>Paslaugų direktyva</i>	28
1.3.2. <i>IDABC programa</i>	29
2. VISĄ EUROPA APIMANČIOS VIEŠOSIOS E. PASLAUGOS	31
2.1. PEGS SAMPRATA IR PRINCIPAI.....	31
2.2. PEGS TEIKIMO FORMOS	35
2.2.1. <i>Supranacionalinės PEGS</i>	37
2.2.2. <i>Multinacionalinės PEGS</i>	40
2.2.3. <i>Nacionalinės PEGS</i>	43
2.3. PEGS ĮGYVENDINIMO SĄLYGOS	45
2.3.1. <i>Interoperabilumas</i>	45
2.3.2. <i>E. identifikacija , e. autentifikacija</i>	47
3. EUROPOS SĄJUNGOS VIENINGOS RINKOS KŪRIMO E. VALDŽIOS PRIEMONĖMIS ĮGYVENDINIMAS LIETUVOJE	52
3.1. ĮGYVENDINIMO PRIELAIDOS	52
3.2. LIETUVOS VIEŠŪJŲ E. PASLAUGŲ EUROPINĖS DIMENSIJOS BŪKLĖ	56
3.2.1. <i>Tyrimo metodologija</i>	57
3.2.2. <i>Viešųjų e. paslaugų poveikis Lietuvos integracijai į ES vieningą rinką</i>	61
3.2.3. <i>Lietuvos viešųjų e. paslaugų prieinamumas ES verslui ir piliečiams</i>	64
IŠVADOS	68
REKOMENDACIJOS	69

LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	70
ANOTACIJA	79
ANOTATION	80
SANTRAUKA.....	81
SUMMARY.....	83
PRIEDAI.....	85
CAPGEMINI STUDIJOJE IŠSKIRTOS PRIORITETINĖS VISĄ EUROPAŲ APIMANČIOS VIEŠOSIOS E. PASLAUGOS	85
EKSPERTINIO TYRIMO „LIETUVOJE TEIKIAMŲ E. VIEŠŲJŲ PASLAUGŲ POVEIKIS ŠALIES INTEGRACIJAI Į ES VIENINGĄ RINKĄ“ UŽPILDYTO KLAUSIMYNO PAVYZDYS	87

PAVEIKSLAI

1 pav. Kompleksinė visą Europą apimančių viešųjų e. paslaugų schema	37
2 pav. Supranacionalinių PEGS teikimo modelis	39
3 pav. Multinacionalinių PEGS teikimo naudojant administracinio bendradarbiavimo tinklus modelis	41
4 pav. Multinacionalinių PEGS teikimo naudojant centrinį portalą modelis	43
5 pav. Nacionalinių PEGS teikimo modelis.....	44
6 pav. E. autentifikacijos sprendimų skaičius valstybėse	48
7 pav. Pagrindinių e. identifikacijos šaltinių naudojimas Europos valstybėse	49
8 pav. Pagrindinių e. autentifikacijos technologijų taikymas Europos valstybėse	50
9 pav. Viešųjų e. paslaugų verslui prioritetiškumas.....	63
10 pav. Viešųjų e. paslaugų piliečiams prioritetiškumas	64
11 pav. Lietuvos viešųjų e. paslaugų verslui prieinamumas	65
12 pav. Lietuvos viešųjų e. paslaugų piliečiams prieinamumas	66

SUTRUMPINIMŲ SĄRAŠAS

- CIP – Konkurencingumo ir inovacijų programa (*angl.* – Competitiveness and Innovation Programme)
- eGEP – Elektroninės valdžios ekonomikos projektas (*angl.* – eGovernment Economics Project)
- eID – elektroninė identifikacija
- eIDM – elektroninės identifikacijos valdymas (*angl.* – Electronic Identification Management)
- EIF – Europos visą Europą apimančių paslaugų interoperabilumo schema (*angl.* – European Interoperability Framework for pan-European eGovernment services)
- ES – Europos Sąjunga
- eTEN – Transeuropinių telekomunikacijos tinklų programa (*angl.* Trans-European Telecommunication Networks), anksčiau – TEN-Telecom
- G2B – viešojo administravimo institucijų interakcijos su verslo subjektais
- G2C – viešojo administravimo institucijų interakcijos su piliečiais
- G2G – viešojo administravimo institucijų tarpusavio interakcijos
- ICT PSP – Informacinių ir komunikacinių technologijų paramos politikai programa (*angl.* – Information and Communication Technologies Policy Support Programme)
- IDA – Telematinio duomenų keitimosi tarp viešojo administravimo institucijų programa (*angl.* – Interchange of Data between Administrations)
- IDA2 – Transeuropinių telematinių tinklų duomenų keitimuisi tarp viešojo administravimo institucijų programa (*angl.* – Interchange of data between Administrations), anksčiau – IDA.
- IDABC – Interoperabilus visą Europą apimančių viešųjų e. paslaugų teikimo viešojo administravimo institucijoms, verslui ir piliečiams programa (*angl.* – Interoperable delivery of European eGovernment Services to public Administrations, Businesses and Citizens), anksčiau – IDA2
- IKT – informacinės ir komunikacinės technologijos
- ISA – Interoperabumo sprendimų Europos viešojo administravimo institucijoms programa (*angl.* – Interoperability Solutions for European Public Administrations), anksčiau – IDABC
- PEGS – visą Europą apimančios viešosios elektroninės paslaugos
- PKI – viešojo rakto technologija (*angl.* – public key infrastructure)
- SVDPT – saugus valstybinių duomenų perdavimo tinklas

TEN-Telecom – Transeuropinių telekomunikacijos tinklų programa (*angl.* Trans-European Telecommunication Networks)

TESTA – Transeuropinės telematikos paslaugos viešojo administravimo institucijoms (*angl.* – trans-European Services for Telematics between Administrations)

VSI – viešojo sektoriaus informacija

IVADAS

Europos Sąjungos (toliau – ES) vieningos rinkos pagrindas yra 1957 m. Europos Ekonominės Bendrijos steigimo sutartimi įtvirtintas laisvas asmenų, prekių, paslaugų ir kapitalo judėjimas tarp valstybių narių, skatinantis darnią ekonominės veiklos plėtrą, stabilumą, gyvenimo lygio gerėjimą ir glaudesnius valstybių narių santykius. Naikinant kliūtis šioms keturioms laisvėms buvo numatytas palaipsnis šalių tarpusavio prekių muitų ir kiekybinių apribojimų naikinimas, diskriminacijos dėl pilietybės ir įsisteigimo laisvės apribojimų draudimas, kurie buvo ir tebėra įgyvendinami daugiausiai Europos Teisingumo Teismo formuojama praktika.

Svarbus postūmis buvo 1986 m. pasirašytas Suvestinis Europos Aktas, kuriame buvo išpareigota iki 1992 m. gruodžio 31 d. sukurti vidaus barjerų – tiek fizinių, tiek techninių bei fiskalinių – neturinčią erdvę, kurioje būtų užtikrinamas keturių pagrindinių laisvių judėjimas. Šiuo aktu Europos Ekonominei Bendrijai suteikta naujų įgaliojimų, reformuotos institucijos, tai leido priimti naują, platesnį požiūrį į vieningos rinkos realizavimą, priklausantį ne vien nuo kliūčių laisvai prekių, kapitalo, paslaugų ir asmenų cirkuliacijai panaikinimo, bet ir nuo daugelio lydinčių priemonių bei politikų, įgyvendinamų visos ES mastu vystant technologinių tyrimų ir plėtros gebėjimus, stiprinant ekonominę sanglaudą ir suteikiant vieningai rinkai socialinę dimensiją.

Tiek dėl globalizacijos poveikio, tiek dėl nuolatinės ES plėtros, ekonominė padėtis Europos Sąjungoje nuo devintojo dešimtmečio vidurio stipriai pasikeitė. Vieningos rinkos kūrimas ir valdymas šiomis sąlygomis įgijo didelę svarbą viso regiono konkurencingumui. Todėl jai šiuo metu suteikiamas reikšmingas vaidmuo įgyvendinant daugelį pagrindinių ES tikslų – Europos pilietybės, socialinės ir aplinkos politikų, ekonominės ir pinigų sąjungos, muitų sąjungos bei 2000 m. Lisabonos Europos Viršūnių susitikime iškelto siekio iki 2010 m. tapti konkurencingiausia ir dinamiškiausia žiniomis grįsta pasaulio ekonomika.

Vis dėlto nuo 1993 m., kai buvo panaikintos kliūtys veikti vieningai rinkai, pasiektas ekonominis progresas gana nežymus. Dėl objektyviai egzistuojančių valstybių narių skirtumų keturių laisvių įgyvendinimas vystosi nevienodai. Prekių ir kapitalo judėjimas daugiau ar mažiau yra pasiekęs optimalų lygį, tuo tarpu asmenų mobilumo rodikliai išlieka pakankamai žemi (tik 4 proc. ES darbo jėgos yra kada gyvenę kitoje valstybėje narėje). Viena mažiausiai išplėtotų laikoma tarpvalstybinė prekyba paslaugomis ES erdveje, kuri sudaro kiek mažiau nei 5 proc. bendrojo vidaus produkto.¹

¹ OECD. OECD Economic Surveys: European Union. Vol. 2007, No. 11. P. 10 – 51.

<http://caliban.sourceoecd.org/vl=1949261/cl=14/nw=1/rpsv/~3805/v2007n11/s1/p11> [žiūrėta 2008 12 01]

Didžiausi ES integracijos efektai Lietuvos ekonomikos augimui susiję su vieningos rinkos kūrimu ir ES finansine parama.² Kol kas Lietuva daugiausiai eksportuoja prekes ir paslaugas, o išvykstančių piliečių skaičius ženkliai viršija atvykstančiųjų. Tačiau tuo pačiu metu gausėja ir kitų valstybių narių piliečių ir įmonių, gyvenančių ir veikiančių šalyje, taip skatinama konkurencija nacionalinėje rinkoje, turinti pozityvios įtakos vartotojams.

Problema. Kaip įgyvendinti ES vieningos rinkos kūrimo e. valdžios priemonėmis strategiją, užtikrinant nacionalinį Lietuvos konkurencingumą.

Darbo objektas – e. valdžios priemonių taikymo kuriant ES vieningą rinką strategija. Dalykas – šios strategijos įgyvendinimo priemonės.

Darbo aktualumas. ES vieningą rinką, kaip ir bet kurios kitos nacionalinės ar tarptautinės ekonomikos atveju, realizuoja tie, kurie joje veikia, vadinasi, įgyvendina mobilumo laisves – piliečiai ir verslo subjektai. Politikos ir viešojo administravimo uždavinys yra sudaryti būtinas sąlygas ir pašalinti suvaržymus optimaliam rinkos funkcionavimui. Todėl Europos Sąjungos institucijos nuolat atnaujina ir tobulina vieningos rinkos strategiją bei įgyvendinimo mechanizmus. Pastaruoju metu reikšmingas dėmesys vieningos rinkos kūrimo skiriamas lankstesniam ir į poveikį orientuotam požiūriui, naujiems darbo metodams ir priemonėms – administracinės naštos mažinimui, procedūrų supaprastinimui ir ypatingai elektroninės valdžios (toliau tekste – e. valdžia) diegimui, sudarančiam sąlygas mobiliems piliečiams ir verslui gauti informaciją ir viešąsias paslaugas efektyviausiu būdu – elektroninėje erdveje. Šiuo metu pristatomos naujos Europos integracijos dimensijos – „e. vieninga rinka“, kuriama naikinant elektroninius barjerus, ir penktoji vieningos rinkos laisvė – laisvas žinių judėjimas.³

Darbo naujumą lemia pačios temos naujumas ir todėl pakankamai nedidelis mokslinis iširtumas. Didžioji dalis mokslinių darbų šia tema apima tik atskirų elementų – atskirų politinių, ekonominių ar technologinių aspektų, atskirų ES valstybių narių e. valdžios priemonių, skirtų verslo įmonių ir piliečių mobilumui skatinti, – tyrimus, tuo tarpu sistemingai ši tema dar nebuvo nagrinėta. Lietuvoje kol kas ši tema apskritai nėra nagrinėta.

Pagrindinis šio darbo **tikslas** yra iširti Europos Sąjungos vieningos rinkos kūrimo e. valdžios priemonėmis prielaidas ir galimybes.

Tikslui pasiekti keliami šie **uždaviniai**:

² UAB „Ekonominės konsultacijos ir tyrimai“. Lietuvos integracijos į ES poveikio Lietuvos ekonomikai 2002 – 2006 metais (ex-post) vertinimas / Užsakovas: Lietuvos Respublikos Vyriausybės kanceliarija, 2007. P. 65.

http://www.euro.lt/documents/poveikio_tyrimai/GALUTINE_ATASKAITA_ex_post_tyrimas.pdf [žiūrėta 2008 12 01]

³ Council of the European Union. Presidency conclusions, Brussels, 14 March 2008
http://www.eu2008.si/en/News_and_Documents/Council_Conclusions/March/0314ECpresidency_conclusions.pdf [žiūrėta 2008 12 01]

1. Išanalizuoti e. valdžios priemonių taikymo ES vieningos rinkos kūrimo procese raidą ir tendencijas.
2. Ištirti ir įvertinti e. valdžios priemones, taikomas kuriant ES vieningą rinką, ir jų įgyvendinimą.
3. Įvertinti ES vieningos rinkos kūrimo e. valdžios priemonėmis strategijos įgyvendinimo Lietuvoje padėtį ir galimybes.

Darbo struktūra. Darbą sudaro įvadas, trys skyriai su poskyriais, išvados, rekomendacijos, literatūros sąrašas ir santrauka lietuvių bei užsienio kalbomis.

Pirmajame skyriuje tiriama ES vieningos rinkos kūrimo e. valdžios priemonėmis strategijos raida. Siekiant nustatyti pagrindines jos tendencijas, analizuojami ES pamatiniai strateginiai dokumentai, jų nulemti bendrųjų transeuropinių tinklų, keitimosi duomenimis tarp viešojo administravimo institucijų, viešojo sektoriaus informacijos pakartotinio naudojimo, visą Europą apimančių elektroninių viešųjų paslaugų ir kitų susijusių politikų vystymosi kryptys ir pokyčiai.

Antrajame skyriuje analizuojamos pagrindinės e. valdžios priemonės, kuriomis kuriama vieninga rinka. Nagrinėjamos visą Europą apimančios e. viešosios paslaugos, skirtos verslui ir piliečiams, teoriniai jų teikimo modeliai, taip pat informacijos keitimasis tarp viešojo administravimo institucijų, užtikrinantis šių e. viešųjų paslaugų teikimą. Analizuojamos būtinos sąlygos visą Europą apimančios e. valdžios įgyvendinimui.

Trečiasis darbo skyrius skirtas vieningos rinkos kūrimo e. valdžios priemonėmis Lietuvoje įvertinimui. Pagal antrajame skyriuje išskirtus modelius nagrinėjamas Lietuvos viešojo administravimo institucijų dalyvavimas visą Europą apimančios e. valdžios sistemoje ir tam būtinų sąlygų užtikrinimo lygis. Įvertinamas Lietuvoje teikiamų e. viešųjų paslaugų verslui ir piliečiams, skatinančių šalies ūkio integraciją į ES vieningą rinką, vystymas Europos mastu, analizuojamos galimybės teikti jas mobiliems piliečiams ir verslui bei pagrindinės to kliūtys.

Metodai. Darbe analizuojami Lietuvos ir Europos Sąjungos teisės aktai, specialioji mokslinė literatūra. Taikomi loginis, dokumentų analizės, individualaus ekspertinio anketavimo, statistinės analizės, tiesioginės stebėsenos metodai.

Šaltiniai. Darbe remiamasi specialiąja moksline literatūra, Europos Komisijos finansuojamų mokslinių studijų medžiaga, Lietuvos ir Europos Sąjungos dokumentais.

Darbe vartojamos šios pagrindinės **sąvokos**:

Elektroninės identifikacijos valdymas (toliau tekste – e. identifikacijos valdymas arba eIDM) – subjektų elektroninės identifikacijos apibrėžimas, priskyrimas ir administravimas, taip pat ir pasirinkimas (pakartotinai) naudoti elektroninę identifikaciją specifiniame kontekste.

Elektroninė valdžia – informacinių ir komunikacinių technologijų (toliau tekste – IKT), organizacinių pokyčių ir naujų įgūdžių diegimas viešojo administravimo institucijų veikloje, siekiant gerinti viešąsias paslaugas ir demokratinius procesus bei stiprinti paramą viešosioms politikoms.⁴

Elektroninis parašas (toliau tekste – e. parašas) – prie elektroninių duomenų prijungti ar logiškai susieti bet kurie elektroniniai duomenys, atliekantys pirmųjų duomenų autentifikacijos metodo funkciją.

Interoperabilumas - skirtingų organizacijų gebėjimas sąveikauti siekiant sutartų ir abipusiai naudingų tikslų, verslo procesų metu dalijantis informacija ir žiniomis naudojant savo duomenų keitimosi IKT sistemas.⁵

Sektoriniai tinklai – administracijoms skirtas transeuropinis telematinis tinklas arba paslaugų ir taikomųjų programų komplektas, skirtas įgyvendinti arba administraciniu lygiu paremti vieną konkrečią Bendrijos veiklos kryptį, rūšį ar tikslą.⁶

Telematiniai tinklai – plati duomenų perdavimo sistema, susidedanti ne tik iš fizinės infrastruktūros ir ryšių, bet ir iš paslaugų ir taikomųjų programų, kurios kuriamos šios infrastruktūros pagrindu, taip suteikiant organizacijoms ir asmenims galimybę keisti informacija elektroniniu būdu.⁷

Visą Europą apimančios viešosios elektroninės paslaugos (toliau tekste – PEGS, pagal angl. pan-European eGovernment Services) – tarpvalstybinės viešojo sektoriaus paslaugos, interoperabiliais tinklais nacionalinių arba ES viešojo administravimo institucijų teikiamos Europos verslui bei piliečiams siekiant įgyvendinti Bendrijos teisę.

⁴ European Commission. The role of eGovernment for Europe's future, COM(2003)567, final <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52003DC0567:EN:HTML> [žiūrėta 2008 12 01]

⁵ IDABC. European interoperability framework for pan-European eGovernment services: Draft document for public comments – as basis for European interoperability framework 2.0, 15 July 2008 <http://ec.europa.eu/idabc/servlets/Doc?id=31597> [2008 12 01]

⁶ European Parliament and the Council of European Union. Decision on a series of guidelines, including the identification of projects of common interest, for trans-European networks for the electronic interchange of data between administration (IDA), No 1719/1999, Brussels, 12 July 1999, OJ L 203, 3 August 1999 <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31999D1719:EN:HTML> [žiūrėta 2008 12 01]

⁷ European Parliament and the Council of European Union. Decision on a series of guidelines, including the identification of projects of common interest, for trans-European networks for the electronic interchange of data between administration (IDA), No 1719/1999, Brussels, 12 July 1999, OJ L 203, 3 August 1999 <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31999D1719:EN:HTML> [žiūrėta 2008 12 01]

1. EUROPOS SĄJUNGOS VIENINGOS RINKOS KŪRIMO E. VALDŽIOS PRIEMONĖMIS STRATEGIJA

Nors e. valdžios diegimas oficialioje Europos Sąjungos politikos darbotvarkėje pradėtas laikyti prioritetiniu tik nuo 2000 m., vieningos rinkos kūrimo srityje pirmosios elektroninių priemonių taikymo iniciatyvos buvo steigiamos jau ir anksčiau. Riboti Komisijos įgaliojimai viešojo administravimo srityje lėmė, kad e. valdžia negalėjo tapti bendrąja politika, bet tik „proto-politika“, strategija, kurios plėtros pagrindinė priemonė buvo kitų politikų – ypač vieningos rinkos – įgyvendinimo tobulinimas.⁸ Tiriant ES vieningos rinkos kūrimo e. valdžios priemonėmis strategijos raidą, patogu ją išskirti į keletą sąlyginių etapų, lėmusių vykdomų Bendrijos politikų kryptis. Pagrindiniais lūžio taškais, skiriančiais raidos etapus, galime laikyti 1999 m. priimtą eEuropos ir 2005 m. i2010 informacinės visuomenės veiksmų planus, žyminčius analizuojamos ES vieningos rinkos kūrimo e. valdžios priemonėmis strategijos akcentų ir tendencijų kaitą.

Didžiausias dėmesys šioje analizėje skiriamas konkrečioms Bendrijos iniciatyvoms bei programoms, jų vystymas ir pokyčių dinamika analizuojama svarbiausių ES priimtų strategijų, deklaracijų ir dokumentų kontekste.

1.1. E. VALDŽIOS PRIEMONIŲ TAIKYMO VIENINGOS RINKOS KŪRIME PRIELAIDOS

Pirmosiomis elektroninių priemonių taikymo Bendrijos politikoms paremti iniciatyvomis, sudariusiomis galimybę informacijos mainams Bendrijos mastu, galime laikyti 1982 m. įsteigtas informacines sistemas INSIS (Tarpinstitucinė integruota informacinė sistema) ir CADDIA (Duomenų ir dokumentacijos importo / eksporto ir žemės ūkio srityse automatizavimo bendradarbiavimo iniciatyva). Teisinis jų pagrindas buvo 1974 m. priimtos Europos Bendrijos Tarybos rezoliucijos – dėl Bendrijos politikos duomenų tvarkymo srityje ir dėl teisinės dokumentacijos automatizavimo. Šios ir vėlesnės iniciatyvos, skirtos informacijos mainams tarp valstybių narių ir Bendrijos institucijų užtikrinti, įgijo lemiamą svarbą įgyvendinant Baltąją knygą dėl vidaus rinkos sukūrimo, Europos Komisijos (toliau tekste – Komisija) priimtą Suvestinio Europos Akto išvakarėse. Tuo metu pradėta numatyti, kad ženkliai išaugs informacijos kiekis bei keitimosi ja poreikis, pradėtos planuoti ir

⁸ Baptista M. e-Government and State Reform: Policy Dilemmas for Europe / The Electronic Journal of e-Government, Volume 3, Issue 4, 2005. P. 172. <http://www.ejeg.com/volume-3/vol3-iss4/BaptistaManuel.pdf> [žiūrėta 2008 12 01]

įgyvendinti priemonės informacijos apsikeitimui tarp valstybių narių viešojo administravimo institucijų, siekiant sumažinti rinkos taisyklių pažeidimų galimybes ir skatinti rinkos funkcionavimą.⁹ Įgyvendinant Baltosios knygos numatytą veiksmų planą ir Suvestinio Europos Akto nuostatas, buvo inicijuotas informacinių sistemų kūrimas muitų ir netiesioginių mokesčių, statistikos, asmenų judėjimo Šengeno erdvėje, veterinarijos bei augalų sveikatos srityse. Vis tik teigti, kad šių pirmųjų informacinių sistemų steigimas buvo kryptingai ir nuosekliai koordinuojamas procesas, sudėtinga, nes vis dar nebuvo bendros politikos, apibrėžiančios jų įgyvendinimo ir finansavimo mechanizmus, taip pat tarpusavio suderinamumo standartus.

Aptariamo laikotarpio technologijos, lyginant su dabartine pažanga, buvo gana silpnai išplėtotos, o internetas, Europos erdvėje pradėjęs plisti tik XX a. devintojo dešimtmečio pabaigoje, dar nebuvo tapęs pasauliniu tinklu. Suvestinio Europos Akto VI antraštinėje dalyje numatyta bendra mokslinių tyrimų ir technologijų plėtros politika sudarė sąlygas vykdyti tyrimus informacinių ir komunikacinių technologijų bei jų taikymo instituciniam bendradarbiavimui gerinti srityje.¹⁰ Šiame laikotarpyje prie Bendrijos IKT plėtros ženkliai prisidėjo mokslinių tyrimų iniciatyvos RACE (Tyrimų ir plėtros pažangių komunikacijos technologijų srityje Europai programa) ir ESPRIT (Europos tyrimų ir plėtros informacinių technologijų srityje programa). Didelis dėmesys viešojo sektoriaus institucijų telematiniams tinklams buvo skirtas trečiojoje ir ketvirtojoje Bendrijos Pamatinėse Programose, kuriose buvo numatytos atskiros tyrimų sritys, skirtos transeuropinių tinklų tarp administracijų kūrimui paremti, apibrėžiant bendruosius reikalavimus informacijos mainams ir tarpvalstybinių elektroninių informacinių tinklų interoperabilumo poreikius.

Daug konkretesnius kontūrus vieningos rinkos vystymas naudojant elektronines priemones įgijo pasibaigus vieningos rinkos barjerų panaikinimo terminui. 1993 m. lapkričio mėn. įsigaliojo Maastrichte pasirašyta Europos Sąjungos steigimo sutartis. Jos 129 b – d str. numatyta transeuropinių telekomunikacijų, energetikos ir transporto infrastruktūros tinklų plėtra, o Europos Komisijai suteikti įgaliojimai reikalingoms šiam tikslui priemonėms įgyvendinti.¹¹ Šis straipsnis tapo dviejų Bendrijos programų – transeuropinių tinklų (toliau tekste – TEN) ir elektroninio duomenų apsikeitimo tarp administracijų – pradžia. Abi jos buvo esminės įgyvendinant vieningos rinkos kūrimo e. valdžios

⁹ European Commission. Completing the Internal Market: White Paper from the Commission to the European Council, COM(85) 310, final, Brussels, 14 June 1985 http://aei.pitt.edu/1113/01/internal_market_wp_COM_85_310.pdf [žiūrėta 2008 12 01]

¹⁰ Suvestinis Europos Aktas. Liuksemburgas, 1986 m. vasario 17 d., Haga, 1986 m. vasario 28 d. OL L 169, 1987 m. birželio 29 d. <http://eur-lex.europa.eu/lt/treaties/dat/11986U/word/11986U.doc> [žiūrėta 2008 12 01]

¹¹ Treaty on European Union. Maastricht, 7 February 1992, OJ C 191, 29 July 1992 <http://eur-lex.europa.eu/en/treaties/dat/11992M/htm/11992M.html> [žiūrėta 2008 12 01]

priemonėmis strategiją, be to, padėjo pamatą visai vėlesnei Europos Sąjungos e. valdžios ir informacinės visuomenės plėtrai.

Europos Sąjungos, ir ypač Komisijos, įgaliojimų išplėtimas sudarė palankias sąlygas vieningos rinkos plėtrai ir tuo pat metu Europos informacinės visuomenės idėjų plitimui. Svarbiausios ankstyvosios iniciatyvos – 2003 m. Baltoji Knyga dėl augimo, konkurencingumo ir užimtumo bei 2004 m. Aukšto lygio informacinės visuomenės grupės, vadovaujamos M. Bangemanno, ataskaita – numatė labai skirtingus kelius informacinės visuomenės link, nors abiem atvejais pagrįstus vieningos rinkos tikslais.¹² Dėl šios priežasties abiejose transeuropinių tinklų ir duomenų keitimosi tarp institucijų sistemų plėtra buvo išskirta kaip viena efektyviausių priemonių siekiant vieningos rinkos ir informacinės visuomenės tikslų.^{13;14}

1.1.1. TRANSEUROPINIŲ TELEKOMUNIKACIJŲ TINKLŲ PROGRAMA

Svarbią reikšmę Europos Sąjungos vieningos rinkos vystymo strategijoje įgijo bendros infrastruktūros – transporto, energetikos ir telekomunikacijų – plėtra. Daugelyje dokumentų vartojamoje Europos vidaus rinkos, kaip augančio organizmo, metaforoje transporto infrastruktūra lyginama su kraujotakos sistema, energetikos – su raumenų, mokymų – su cerebrine, telekomunikacijų – su nervų sistema. Pirmosiomis transeuropinių tinklų programos užuomazgomis galima laikyti 1989 m. Strasbūre vykusio Europos Viršūnių susitikimo deklaraciją, kurioje atkreiptas dėmesys į transeuropinių tinklų plėtrą ir jos reikšmę Europos integracijos, ekonominės ir socialinės sanglaudos procesams.¹⁵ Atsižvelgdama į Komisijos pateiktą siūlymą, 1990 m. Taryba priėmė rezoliuciją dėl

¹² Gómez-Barosso J. L., C. Feijó, E. Karnitis. The European Policy for the Development of an Information Society: the Right Path? *Journal of Common Market Studies*, Vol. 46 Issue 4, 2008. P. 789.

<http://www3.interscience.wiley.com/cgi-bin/fulltext/121376449/HTMLSTART> [žiūrėta 2008 12 01]

¹³ European Commission. Growth, Competitiveness, Employment: The Challenges and Ways Forward into the 21st Century - White Paper. Parts A and B. COM (93) 700 final/A and B, 5 December 1993. P. 69.

http://aei.pitt.edu/1139/01/growth_wp_COM_93_700_Parts_A_B.pdf [žiūrėta 2008 12 01]

¹⁴ High-Level Group on the Information Society. Europe and the global information society: Bangemann report recommendations to the European Council, 1994. P. 40. <http://ec.europa.eu/idabc/servlets/Doc?id=18174> [žiūrėta 2008 12 01]

¹⁵ European Council. Conclusions of the Presidency, Strasbourg, 8 and 9 December 1990 http://aei.pitt.edu/1395/01/Strasbourg_1989.pdf [žiūrėta 2008 12 01]

transeuropinių tinklų¹⁶ ir pabrėžė transporto, energetikos ir telekomunikacijų infrastruktūros, ypač plačiajuosčių telekomunikacijų tinklų, plėtros poreikį. Bendrijos veiksmų programa dėl transeuropinių tinklų plėtros buvo parengta 1990 m. gruodį.

Sąlygas imtis konkrečių priemonių šioje srityje sudarė 1993 m. įsigaliojusi Maastrichto sutartis, pagal kurią transeuropinių tinklų politika buvo įtraukta į Bendrijos kompetencijos ribas, o Komisijai suteikti reikalingi įgaliojimai jos įgyvendinimui. Transeuropinių tinklų plėtra tapo daug apibrėžtesnė – tiek reguliavimo, tiek finansine prasme. Remdamiesi 1994 m. Komisijos pateiktu pasiūlymu, 1995 m. Taryba drauge su Parlamentu patvirtino reglamentą, kuriame, pagal Maastrichto sutarties nuostatas, buvo apibrėžtos bendrosios taisyklės dėl transeuropinių tinklų projektų finansinės paramos. Numatyta, kad Bendrija teiks iki 50 proc. visų išlaidų dengiančią paramą su projektais susijusiems tyrimams ir iki 10 proc. visų investicijų išlaidų paramą projekto įgyvendinimui.¹⁷

Telekomunikacijų infrastruktūros plėtros politika buvo vystoma skirtingai nei transporto ir energetikos. Pirmiausiai dėl to, kad transeuropinių telekomunikacijų tinklų programos¹⁸ (toliau tekste – TEN-Telecom) priėmimas 1997 m. ir įgyvendinimas sutapo su telekomunikacijų sektoriaus reguliavimo keitimo ir liberalizavimo procesu, kuris buvo pradėtas įsigaliojus Suvestiniam Europos Aktui ir turėjo baigtis visiškos konkurencijos sukūrimu 1998 m. Šiame kontekste iškilo akivaizdus prieštaravimas tarp šios Bendrijos politikos ir numatytos laisvos konkurencijos sektoriuje.¹⁹ Todėl pirmojoje TEN-Telecom 1998 m. darbo programoje buvo išplėsta transeuropinių telekomunikacijų tinklų termino apibrėžtis ir šalia bazinių tinklų, teikiančių fizinę prieigą, įtraukti papildomi elementai – bendrosios paslaugos, apibrėžtos kaip „bendravimo, žinučių siuntimo, paieškos paslaugos ar grupinio bendravimo programinė įranga“, bei taikymai, apibrėžti kaip „sistemos ar paslaugos, siūlančios sprendimus vartotojams ir suteikiančios prieigą prie informacijos naudojant informacines ir

¹⁶ Council of the European Communities. Resolution concerning trans-European networks, 22 January 1990, OJ C 027, 6 February 1990 [http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31990Y0206\(05\):EN:HTML](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31990Y0206(05):EN:HTML) [žiūrėta 2008 12 01]

¹⁷ Council of the European Union. Regulation laying down general rules for the granting of Community financial aid in the field of trans-European networks, No 2236/95, Brussels, 18 September 1995, OJ L 228, 23 September 1995 <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31995R2236:EN:HTML> [žiūrėta 2008 12 01]

¹⁸ European Parliament and the Council of the European Union. Decision on a series of guidelines for trans-European telecommunications network, 1336/97/EC, OJ L 183, 11 July 1997, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31997D1336:EN:HTML> [žiūrėta 2008 12 01]

¹⁹ Alabau A. The European Union and its eGovernment development policy: Following the Lisbon Strategy Objectives. Madrid: Fundación Vodafone España, 2004. P. 105 – 106. ISBN 84-933783-5-6. <http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/UNPAN/UNPAN019638.pdf> [žiūrėta 2008 12 01]

komunikacines technologijas“.²⁰ Tokiu būdu buvo užtikrintas programos teisinis pagrindas, o kartu ir galimybė gauti paramą pagal finansinius instrumentus, numatytus transeuropinių tinklų plėtrai.

Taigi programos tikslai, lyginant su pirminiais, numatytais ES Sutartyje, visiškai pasikeitė, tačiau reguliavimo ir finansavimo pagrindas išliko tas pats. Europos Audito Rūmų 2000 m. paskelbtoje specialiojoje ataskaitoje pažymima, kad tikrų taikymų ir paslaugų pagal šią programą įdiegta buvo ženkliai mažiau nei atlikta įvairių rinkos ir įgyvendinimo tyrimų, kurie galėjo būti finansuojami ir kitų Bendrijos programų, o jau įgyvendintų diegimo projektų poveikis transeuropinei dimensijai abejotinas.²¹ Tolesniam TEN-Telecom įgyvendinimui reikėjo esminių reformų ir postūmis tam buvo tuo laiku jau patvirtinta Europos informacinės visuomenės iniciatyva.

1.1.2. ELEKTRONINIO KEITIMOSI DUOMENIMIS TARP ADMINISTRACIJŲ PROGRAMA

Kita Bendrijos vykdoma programa, pradėta po Maastrichto sutarties įsigaliojimo, buvo Telematinio keitimosi duomenimis tarp administracijų programa – IDA (*angl.* – Interchange of Data between Administrations). Laisvų informacijos srautų poreikis Bendrijoje buvo pabrėžtas daug anksčiau, dar 8-ojo dešimtmečio pabaigoje, be to, jau buvo įsteigtos pirmosios INSIS ir CADDIA informacinės sistemos bei vėlesnė TEDIS sistema (Keitimosi elektroniniais duomenimis prekybos srityje sistema). Šios iniciatyvos, įsigaliojus 1993 m. Europos Sąjungos Steigimo Sutarčiai, tapo apibrėžtos programos dalimi.

Svarbu paminėti, kad pirmojo Tarybos sprendimo 1995 m., numatančio Bendrijos paramą programos vykdymui, teisinis pagrindas dėl procedūrinių priežasčių buvo ne Maastrichto sutarties straipsniai dėl transeuropinių tinklų, o Bendrijos Steigimo Sutarties 235 str., kuriame nustatyta, kad tais atvejais, kai veikiant bendrajai rinkai vienam iš Bendrijos tikslų pasiekti reikia imtis Bendrijos veiksmų, kuriems nenumatyti reikalingi įgaliojimai, Taryba, remdamasi Komisijos pasiūlymu ir pasikonsultavusi su Parlamentu, gali vieningai priimtu sprendimu imtis reikiamų priemonių.²² Skirtingas nei transeuropinių tinklų reglamentavimas suteikė IDA programai kitą finansavimo

²⁰ TEN-TELECOM. Work programme. European Commission. DG XIII. Brussels, 7 January 1998.

http://ec.europa.eu/information_society/activities/eten/library/reference/docs/workprog1998_en.htm [žiūrėta 2008 12 01]

²¹ European Court of Auditors. Special report concerning trans-European-networks (TEN)-telecommunications, accompanied by the Commission's replies, No 9/2000, OJ C 166, 15 June 2000

<http://eca.europa.eu/portal/pls/portal/docs/1/172854.PDF> [žiūrėta 2008 12 01]

²² Europos Ekonominės Bendrijos steigimo sutartis. Roma, 1957 m. kovo 25 d. <http://eur-lex.europa.eu/lt/treaties/dat/11957E/word/11957E.doc> [žiūrėta 2008 12 01]

pagrindą, todėl atsirado galimybė padengti 50 proc. (o ne 10 proc., kaip TEN-Telecom) visų remiamo projekto įgyvendinimo išlaidų.²³ A. Alabau pastebi, kad būtent tokiu būdu IDA programos remiamieji telematiniai tinklams, kurie pagal apibrėžimą yra viešojo administravimo projektai, telekomunikacijų sektoriaus liberalizavimo kontekste neiškilo rizika netekti Bendrijos paramos dėl galimų laisvos konkurencijos pažeidimų.²⁴

1995 m. Tarybos sprendimas numatė, kad programos rėmuose tinkami finansuoti buvo elektroninio pašto diegimo, telematinio duomenų keitimosi tobulinimas, Bendrijos sprendimų priėmimo proceso lengvinimas (oficialių dokumentų komunikavimas ir valdymas), horizontalių veiklų (bendrujų paslaugų teikimo, duomenų struktūros ir ryšių modelių standartizavimo veiklų bei praktinio įgyvendinimo, teisinių sąlygų bei kokybės kontrolės srityse) vykdymas bei parama Bendrijos agentūrų telematinio duomenų keitimosi parengiamosioms priemonėms.

Baigiantis pirmajam programos periodui 1995 – 1998 m., Komisijos siūlymu 1999 m. Taryba ir Parlamentas priėmė du IDA reglamentuojančius sprendimus: pirmąjį – dėl gairių transeuropinių tinklų elektroniam duomenų keitimuisi tarp administracijų²⁵ – ir antrąjį, skirtą apibrėžti veiksmus ir priemones, užtikrinančias šių tinklų interoperabilumą ir prieinamumą²⁶. Nuo ankstesnio sprendimo naujasis reguliavimas skyrėsi teisiniu pagrindu (šiam buvo remiamasi Maastrichto sutarties 129d str., numatančiu transeuropinių tinklų plėtrą Bendrijoje), todėl atitinkamai pasikeitė priėmimo procedūra bei programos pavadinimas – ji pradėjo vadintis Transeuropinių telematinių tinklų elektroniam duomenų apsikeitimui tarp administracijų (akronimas dažnai naudojamas tas pats – IDA – arba – IDA2) programa. Taigi pratęstos IDA dėmesys aiškiai buvo koncentruojamas į dvi atskiras veiklos rūšis – paramą bendrosios svarbos projektų (telematinių tinklų) įgyvendinimui bei horizontalias

²³ Council of the European Union. Decision on a Community contribution for telematic interchange of data between administrations in the Community (IDA), 95/468/EC, Brussels, 6 November 1995, OJ L 269, 11 November 1995 <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31995D0468:EN:HTML> [žiūrėta 2008 12 01]

²⁴ Alabau A. The European Union and its eGovernment development policy: Following the Lisbon Strategy Objectives. Madrid: Fundación Vodafone España, 2004. P. 127. <http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/UNPAN/UNPAN019638.pdf> [žiūrėta 2008 12 01]

²⁵ European Parliament and the Council of European Union. Decision on a series of guidelines, including the identification of projects of common interest, for trans-European networks for the electronic interchange of data between administration (IDA), No 1719/1999, Brussels, 12 July 1999, OJ L 203, 3 August 1999 <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31999D1719:EN:HTML> [žiūrėta 2008 12 01]

²⁶ European Parliament and the Council of European Union. Decision adopting a series of actions and measures in order to ensure interoperability of and access to trans-European networks for electronic interchange of data between administration (IDA), No 1720/1999, Brussels, 12 July 1999, OJ L 203, 3 August 1999 <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31999D1720:EN:HTML> [žiūrėta 2008 12 01]

priemonės, skirtas keitimosi informacija tarp administracijų interoperabilumui ir prieinamumui užtikrinti.

1.2. STRATEGIJOS PLĖTRA EEUROPA INICIATYVOS KONTEKSTE

1999 m. pabaigoje – 2000 m. pradžioje pradėtos informacinės visuomenės iniciatyvos lėmė daugelio Europos Sąjungos politikų tikslų ir įgyvendinimo peržiūrėjimą. Jau minėjome, kad pirmosios ES informacinės visuomenės iniciatyvos 1993 m. ir 1994 m. buvo aiškiai pagrįstos vieningos rinkos tikslais. Ši sąsaja akcentuojama ir 2000 m. Lisabonos Viršūnių Susitikimo numatomuose tiksluose, dar vadinamuose Lisabonos strategija, – vidaus rinkos vystymo indėlis į ES ekonominį augimą, daugiau ir geresnių darbų ir didesnę socialinę sanglaudą laikomas pagrindiniu.²⁷ Pagrindinė Lisabonos tikslų įgyvendinimo priemonė buvo 1999 m. pasiūlyta eEuropa politinė iniciatyva bei jos veiksmų planai. Vienas iš svarbiausių informacinės visuomenės kūrimo tikslų buvo pasiekti, kad visi piliečiai, namų ūkiai, mokyklos, verslo įmonės ir valdžios įstaigos būtų įtrauktos į skaitmeninį amžių ir *online* (prisijungę).²⁸

2000 m. Feiros viršūnių susitikimui buvo pristatytas eEuropa 2002 veiksmų planas, sutelkęs dėmesį į tris pagrindinius uždavinius – interneto skvarbos ir saugumo didinimą, investicijas į žmones ir įgūdžius bei naudojimosi internetu skatinimą. Trečiajam uždaviniui įgyvendinti šalia elektroninio verslo, elektroninės sveikatos, skaitmeninio turinio ir sumanių transporto sistemų plėtros, numatytas e. valdžios diegimas – viešųjų paslaugų perkėlimas į elektroninę erdvę. Buvo siekiama iki 2002 m. perkelti būtiną viešąją informaciją į internetą, supaprastinti administracines procedūras verslo įmonėms, išplėtoti koordinuotą požiūrį į viešojo sektoriaus informaciją ES mastu, skatinti atvirojo kodo programinės įrangos ir gerosios praktikos skatinimą, keičiantis patirtimi, užtikrinti, kad transakcijos su Europos Komisija vyktų elektroninėje erdvėje.²⁹

2002 m. remiantis sėkmingu eEuropa 2002 įgyvendinimu buvo priimtas naujasis veiksmų planas, apibrėžęs būtinus uždavinius iki 2005 m. – eEuropa 2005. Pagrindinis jo tikslas buvo saugių paslaugų, taikymų ir turinio skatinimas plačiai prieinamos plačiajuosčio ryšio infrastruktūros pagrindu. Todėl

²⁷ European Council. Presidency conclusions, Lisbon, 23 and 24 March 2000

http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/00100-r1.en0.htm [žiūrėta 2008 12 01]

²⁸ European Commission. eEurope – An information society for all, COM(99) 687, final, Brussels, 8 December 1999

http://aei.pitt.edu/3532/01/000681_1.pdf [žiūrėta 2008 12 01]

²⁹ European Commission. eEurope 2002 – An Information society for all – Draft Action Plan prepared for the

European Council in Feira 19-20 June 2000, COM(2000)330, final, Brussels, 2000 May 24 <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2000:0330:FIN:EN:PDF> [žiūrėta 2008 12 01]

numatytos prioritinės veiksmų kryptys apėmė modernių viešųjų e. paslaugų, dinamiškos e. verslo aplinkos kūrimą ir tai užtikrinančią plačiajuosčio interneto prieinamumo sklaidą bei saugią informacijos infrastruktūrą. E. valdžios srityje tęsiamas jau pradėtų veiksmų įgyvendinimas bei numatomi nauji siekiai – visų viešojo administravimo institucijų naudojimas plačiajuosčiu ryšiu, teikiamų viešųjų e. paslaugų interaktyvumas, interoperabilumo standartų rengimas, viešųjų interneto prieigos taškų steigimas, vartotojui draugiškų viešųjų informacinių paslaugų, skirtų Europos kultūros ir turizmo propagavimui, nustatymas ir diegimas, viešųjų pirkimų vykdymas elektroninėje erdvėje, tam reikalingos teisinės bazės parengimas.³⁰

Šiuos siekius pripažino 2003 m. Italijos pirmininkavimo metu vykusioje e. valdžios konferencijoje dalyvavę ministrai ir priimtoje deklaracijoje iškėlė prioritetus, į kuriuos turėtų būti orientuojamasi diegiant saugią ir patikimą Europos Sąjungos e. valdžią:

1. Visą Europą apimančios viešosios e. paslaugos;
2. Geresnis paslaugų teikimas;
3. Pasitikėjimas, saugumas ir privatumas;
4. Viešojo administravimo sistemų interoperabilumas;
5. Geriausias viešosios paramos panaudojimas.

Atsižvelgdama į tai, Komisija išleido komunikatą „E. valdžios vaidmuo Europos ateičiai“, kuriame išdėstė ES e. valdžios strategiją ir išskyrė kritines sritis, kurioms reikalingas specialus dėmesys, siekiant laiku ir efektyviai įgyvendinti veiksmų planą. Be kitų buvo pabrėžtas viešojo sektoriaus informacijos (toliau tekste – VSI) pakartotinis naudojimas, viešųjų pirkimų įgyvendinimas elektroninėmis priemonėmis, visą Europą apimančių viešųjų e. paslaugų plėtra, e. valdžios sistemų interoperabilumo užtikrinimas ir keitimasis gerąja praktika.³¹

Įgyvendinant užsibrėžtus tikslus, 2003 m. buvo pakeistas Komisijos pasiūlymas Tarybai (pirmą kartą pateiktas 2002 m.) dėl viešojo sektoriaus informacijos direktyvos. Siūlymu buvo siekiama sudaryti sąlygas minimaliai valstybių narių VSI pakartotinio naudojimo taisyklių, kurios smarkiai skyrėsi ir riboją inovatyvaus verslo plėtrą Europos mastu, harmonizacijai.³² Tais pačiais metais priimta direktyva, sukūrusi naujas galimybes Europos turinio pramonei naudoti VSI aukštos pridėtinės vertės

³⁰ European Commission. eEurope 2005: An information society for all – An Action Plan to be presented in view of the Sevilla European Council, 21/22 June 2002, COM(2002) 263, final, 28 May 2002 <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2002:0263:FIN:EN:PDF> [žiūrėta 2008 12 01]

³¹ European Commission. The role of eGovernment for Europe's future, COM(2003) 567, final, Brussels, 26 September 2003 <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2003:0567:FIN:EN:PDF> [žiūrėta 2008 12 01]

³² European Commission. Amended proposal for a directive of the European Parliament and of the Council on the re-use and commercial exploitation of public sector information, COM(2003) 627, final, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52003PC0119:EN:HTML> [žiūrėta 2008 12 01]

informaciniams produktams ir paslaugoms, ypač tarpvalstybinėms, kurti. Taip pat ši direktyva sudarė palankesnes sąlygas valstybėms narėms keisti ir pakartotinai naudoti viešajame sektoriuje sukauptus duomenis.³³

2004 m. Europos parlamentas ir Taryba priėmė viešųjų pirkimų direktyvų 2004/18/EC ir 2004/17/EC paketą, atnaujinantį viešųjų pirkimų procedūrų tvarką. Siekiant įgyvendinti vieningos rinkos principus buvo įvesta nauja konkurencinio dialogo procedūra ir skatinamas elektroninių procedūrų diegimas.³⁴ Tų pačių metų pabaigoje Europos Komisija priėmė veiksmų planą elektroniniams viešiesiems pirkimams įgyvendinti, kuriame numatytos trijų rūšių priemonės Europos viešųjų pirkimų rinkų modernizavimui, atvirumo ir konkurencingumo didinimui: užtikrinti tinkamą vidaus rinkos veikimą viešuosius pirkimus vykdant elektroniniu būdu, siekti didesnio pirkimų našumo ir gerinti valdymą bei kurti tarptautinę elektroninių viešųjų pirkimų sistemą.³⁵

Šiame laikotarpyje (nuo 2000 m. iki 2005 m.) pagrindinių iniciatyvoje numatytų veiksmų e. valdžios srityje įgyvendinimui ir finansavimui buvo pritaikytos vykdomos programos bei įsteigtos naujos – „eContent“, skirta Europos skaitmeninio turinio plėtrai globaliuose tinkuose remti, ją pakeitusi „eContentPlus“, labiau sukoncentruota į geografinės, švietimo ir kultūros sričių turinį, ir „Modinis“, skirta eEuropa 2005 veiksmų plano stebėsenai, gerosios patirties sklaidai ir tinklų bei informacijos saugumo tobulinimui. Vieningos rinkos laisvių skatinimui ir tarpvalstybinės e. valdžios skatinimui didžiausią reikšmę turėjo TEN-Telecom ir IDA programos, atnaujintos eEuropa iniciatyvos kontekste.

1.2.1. TEN-TELECOM PROGRAMOS PERORIENTAVIMAS - ETEN

Nuo 1997 m. pradėta įgyvendinti TEN-Telecom programa buvo laikoma gana kontroversiška – nors buvo pradėta kurti telekomunikacijų infrastruktūros diegimo projektams remti, galiausiai dėl pasikeitusios situacijos telekomunikacijų sektoriuje jai teko perkelti dėmesio centrą į telematinius

³³ Europos Parlamentas ir Taryba. Direktyva dėl viešojo sektoriaus informacijos pakartotinio naudojimo, 2003/98/EB, 2003 m. lapkričio 17 d., OL L 345, 2003 m. gruodžio 31 d. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32003L0098:LT:HTML> [žiūrėta 2008 12 01]

³⁴ European Parliament and the Council. Directive on the coordination of procedures for the award of public works contracts, public supply contracts and public service contracts, 2004/18/EC, 31 March 2004, OJ L 134, 30 April 2004. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32004L0018:EN:HTML> [žiūrėta 2008 12 01]

³⁵ Europos Komisija. Elektroninių viešųjų pirkimų teisinės sistemos įgyvendinimo planas, KOM(2004) 841, galutinis, Briuselis, 2004 m. gruodžio 29 d. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2004:0841:FIN:LT:PDF> [žiūrėta 2008 12 01]

taikymus ir paslaugas. Atsižvelgdami į Komisijos ataskaitą dėl programos įgyvendinimo ir eEuropos iniciatyvą, pabrėžiančią socialinę informacinės visuomenės dimensiją, 2002 m. Parlamentas ir Taryba pakeitė 1997 m. priimtas gaires, kuriose naujai apibrėžė tinkamus finansuoti projektus – bendrosios svarbos inovatyvių, transeuropinių, paremtų išbandytomis technologijomis paslaugų techninį ir ekonominį pagrindimą, įtvirtinimą ir sklaidą.³⁶ Siekiant įsilieti į eEuropos iniciatyvos kontekstą, programos pavadinimo akronimas buvo pakeistas į eTEN. Šitaip transeuropinių telekomunikacijų tinklų programa buvo galutinai perorientuota ir visiškai atsiribojo nuo infrastruktūrinių sąsajų.

eEuropos planų siekis praplėsti Europoje interneto ryšį ir prieigą bei neleisti atsirasti skaitmeninei atskirčiai, eTEN programoje, kuri buvo numatyta kaip pagrindinė planui įgyvendinti, buvo įgyvendinamas skatinant bendrojo poreikio transeuropinių elektroninių paslaugų (ne tik viešųjų) kūrimą.

2002 m. buvo priimta darbo programa, pagal kurią buvo remiami trijų prioritetų – taikymų, bendrųjų paslaugų bei tinklų sujungimo ir interoperabilumo – projektai. Į pirmąjį prioritetą be kitų buvo įtrauktas e. valdžios ir e. administracijos tikslas, pagal kurį parama buvo teikiama taikymams, kuriais siekiama diegti ekonomišką, interaktyvų ir integruotą viešąsias paslaugas, teikiančias naudą piliečiams ir verslo įmonėms.³⁷

Nuo 2003 m. eTEN pradėjo finansuoti taikymų projektus pagal ankstesnės darbo programos apibrėžtas ir eEuropa 2005 veiksmų plano sritis atitinkančias veiksmų linijas. Viena iš projekto atitikimo paramai sąlygų buvo transeuropinis paslaugos pobūdis – projektas turėjo būti arba įgyvendinamas keliose valstybėse narėse, arba, jei įgyvendinamas vienoje, būti platesnės transeuropinės svarbos.³⁸

Naujos programos krypties nustatymas palietė ir finansavimo teisinį pagrindą. eEuropos 2005 veiksmų plane ir 2003 m. Komisijos komunikate atkreiptas dėmesys į nepakankamą tikrų diegimo projektų skaičių ir poreikį padidinti galimybes šių projektų paramai. 2005 m. buvo priimtas reglamentas, eTEN projektams numatantis atskirą nuo transporto ir energetikos transeuropinių tinklų

³⁶ European Parliament and the Council of the European Union. Decision amending Decision No 1336/97/EC on a series of guidelines for trans-European telecommunications networks, 1376/2002/EC, Brussels, 12 July 2002, OJ L 200, 30 July 2002 <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32002D1376:EN:HTML> [žiūrėta 2008 12 01]

³⁷ eTEN Secretariat. eTEN work programme, 2002 http://ec.europa.eu/information_society/activities/eten/library/reference/docs/workprog2002_en.pdf [žiūrėta 2008 12 01]

³⁸ eTEN Secretariat. eTEN work programme, 2003 http://ec.europa.eu/information_society/activities/eten/library/reference/docs/workprog2003_en.pdf [žiūrėta 2008 12 01]

finansavimą, sudarant galimybes padengti iki 30 proc. nuo visų diegimo projektų investicijų, galimybių ir vertinimo studijų projektams paliekant paramą iki 50 proc.³⁹

Tokiu būdu eTEN eEuropos kontekste visiškai persiorientavo į elektroninių paslaugų (tarp kurių viešosios e. paslaugos kartu su e. sveikatos paslaugomis sudaro reikšmingą dalį), turinčių transeuropinę dimensiją, kitaip tariant, peržengiančių sieną, skatinimą, ir, kaip pažymima galutiniame programos vertinime, nuo 2003 m. įgyvendinta ir tebėra įgyvendinama nemažai projektų, turinčių aukštą pridėtinę vertę, ypač inovacijų, tarpvalstybinio bendradarbiavimo ir struktūrinių pokyčių srityje.⁴⁰

1.2.2. VISA EUROPA APIMANČIŲ VIEŠŲJŲ E. PASLAUGŲ PLĖTRA IDA PROGRAMOJE

Nors pagrindinė eEuropa įgyvendinimo priemonė buvo eTEN, e. valdžios srityje IDA programos vaidmuo nuolat stiprėjo ir ji palaipsniui tapo pagrindine priemone e. valdžiai, skatinančiai ES piliečių ir verslo mobilumą, kurti. 2001 m. Švedijos pirmininkavimo metu Sandhamne vykusioje IDA programos konferencijoje, kuri A. Alabau nuomone, buvo tikras programinis pareiškimas IDA ateičiai⁴¹, buvo pradėta diskusija dėl europinio lygmens e. valdžios, dėmesio centrą sutelkiant į peržengiančias nacionalines sienas viešąsias e. paslaugas, jų poveikį vieningos rinkos laisvių (piliečių ir verslo įmonių mobilumo) įgyvendinimui. Konferencijos išvadose nurodoma, kad pagrindiniai būtini Europos lygmens viešųjų e. paslaugų strategijos elementai yra elektroninis keitimasis duomenimis tarp valstybių narių, suderinta interoperabilumo schema ir susitarimas dėl naudojamų technologijų (elektroninio parašo ir saugumo srityse).⁴²

³⁹ European Parliament and the Council of the European Union. Regulation amending Council regulation (EC) No 2236/95 laying down general rules for the granting of Community financial aid in the field of trans-European networks. No 1159/2005, Strasbourg, 6 July 2005, OJ L 191, 22 July 2005 <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32005R1159:EN:HTML> [žiūrėta 2008 12 01]

⁴⁰ RAND Europe. Final Evaluation of the eTEN Programme / Prepared for DG Information Society and Media of the European Commission. 2008. P. 20. http://ec.europa.eu/dgs/information_society/evaluation/data/pdf/studies/s2006_02/meta_eval.pdf [žiūrėta 2008 12 01]

⁴¹ Alabau A. The European Union and its eGovernment development policy: Following the Lisbon Strategy Objectives. Madrid: Fundación Vodafone España, 2004. P. 132. ISBN 84-933783-5-6. <http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/UNPAN/UNPAN019638.pdf> [žiūrėta 2008 12 01]

⁴² IDA. IDA Sandhamn conference conclusions: Report on the conclusions of the Swedish Presidency of the European Union and the European Commission Interchange of Data between Administrations (IDA) conference, 2001. P. 3. <http://ec.europa.eu/idabc/servlets/Doc?id=1457> [žiūrėta 2008 12 01]

eEuropa 2002 veiksmų plane IDA programos rėmuose, šalia bendrosios svarbos projektų ir horizontalių veiklų, buvo numatytas interaktyvių visą Europą apimančių viešųjų e. paslaugų portalų steigimas ir gerosios praktikos bei atvirojo kodo skatinimas, kuriems pagrindą sudaryti turėjo keitimuisi duomenimis tarp viešojo administravimo institucijų vystomi tinklai. eEuropa 2005 veiksmų plane Europos Komisija IDA programai numatė veiksmų interoperabilumo, interaktyvių viešųjų paslaugų ir viešųjų pirkimų srityse įgyvendinimą.

2000 m. pradėtas kurti ES lygmens viešųjų informacinių paslaugų portalas – ES Administracijos portalas, paremtas gyvenimo įvykiais ir orientuotas į ES piliečius ir verslo įmones, siekiančius įgyvendinti mobilumo laisves vieningoje rinkoje. IDA programa steigiant portalą turėjo įgyvendinti du uždavinius: įgyvendinti patį portalą ir plėtojant portalo paslaugas remti specifinius IDA sektorius (pvz., mašininio vertimo sistemą). 2001 m. buvo atlikta preliminarinė studija bendrai ES situacijai įvertinti ir paslaugoms, kurios turėtų būti teikiamos portale, nustatyti. 2002 m. rugsėjį pradėta pilotinė portalo versija. Pakeitus portalo pavadinimą į „Jūsų Europa“ (*angl.* – „Your Europe“), 2005 m. paleistas visiškai veikiantis interaktyvus, daugiakalbis, „paslaugų grandinės“ modeliu įgyvendinamas portalas, teikiantis į vartotoją orientuotas visą Europą apimančias viešąsias e. paslaugas (EURES, PLOTEUS, MISSOC, COWEBS, VIES), paramos paslaugas (Paramos verslui tinklai ir Piliečių kelrodė tarnyba) bei problemų sprendimo paslaugas (SOLVIT).⁴³

Gerosios praktikos ir atvirojo kodo programinės įrangos skatinimui IDA programos rėmuose palaipsniui įsteigtos e. valdžios ir atvirojo kodo observatorijos. Nuo 2002 metų buvo pradėta kurti žinių bazė, kurios pagrindu vėliau įsteigta e. valdžios observatorija, kaupianti duomenis apie e. valdžios iniciatyvas, nuosekliai darant kuo daugiau informacijos prieinamesnės potencialiems vartotojams ir platinant informaciją apie pačią observatoriją. 2005 m. įsteigta analogiška observatorija atvirojo kodo programinės įrangos srityje, skirta skatinti sėkmingų pavyzdžių naudojant atvirojo kodo programinę įrangą viešojo administravimo institucijose sklaidą.

Pagal 1999 m. sprendimus, kuriais buvo pratęsta programa ir jos veiklos atskirtos į tematinių tinklų ir horizontalių priemonių įgyvendinimą, IDA jau vystė tematinių tinklų informacijos, kuria keičiamasi tarp institucijų viešajame sektoriuje ir su privačiu sektoriumi, turinio interoperabilumą (6 str.) bei interoperabilumą su panašiomis nacionalinėmis ir regioninėmis iniciatyvomis (9 str.).⁴⁴ eEuropa 2005 veiksmų plane, Komo ministrų deklaracijoje ir Komisijos komunikate dėl e. valdžios

⁴³ PEGSCO. The strategy for the implementation of the Portal Your Europe, v. 5.0, 2005. P. 6 – 8.
<http://ec.europa.eu/idabc/servlets/Doc?id=19468> [žiūrėta 2008 12 01]

⁴⁴ European Parliament and the Council of European Union. Decision adopting a series of actions and measures in order to ensure interoperability of and access to trans-European networks for electronic interchange of data between administration (IDA), No 1720/1999, Brussels, 12 July 1999, OJ L 203, 3 August 1999 <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31999D1720:EN:HTML> [žiūrėta 2008 12 01]

vaidmens Europos ateičiai buvo išreikštas poreikis parengti valstybių narių viešųjų e. paslaugų interoperabilumo standartus. 2004 m. pasibaigus antrajam IDA periodui, Europos Parlamentas ir Taryba priėmė sprendimą dėl programos pratęsimo 2005 – 2009 m. nauju pavadinimu – „Interoperabilių visą Europą apimančių viešųjų e. paslaugų viešojo administravimo institucijoms, verslui ir piliečiams teikimas“ (*angl.* Interoperable delivery of pan-European eGovernment services to public administrations, business and citizens) (toliau tekste – IDABC). IDABC programos tikslas – „nustatyti, remti ir skatinti visą Europą apimančių viešųjų e. paslaugų ir pamatinių interoperabilių telematinių tinklų vystymą ir steigimą, remiant valstybes nares ir Bendriją savo kompetencijos ribose įgyvendinant Bendrijos politikas ir veiklas, suteikiant svarbios naudos viešojo administravimo institucijoms, verslo įmonėms ir piliečiams“.⁴⁵ Interoperabilumas ir orientacija į paslaugas tapo programos pagrindu.

2004 m. lapkričio mėn. jau IDABC programos rėmuose paskelbta pirmoji Europos visą Europą apimančių paslaugų interoperabilumo schemas (*angl.* – European Interoperability Framework for pan-European eGovernment services) (toliau tekste – Europos interoperabilumo schema arba EIF) versija bei ją papildančios architektūros gairės, skirtos techniniam ir praktiniam interoperabilumui įgyvendinti. 2005 m. atlikta studija, kuria siekta iširti pagrindinius suinteresuotų grupių – viešojo administravimo institucijų, verslo įmonių ir piliečių – poreikius steigiant ir plėtojant PEGS bei nustatytas prioritетinių PEGS sąrašas.

Tokiu būdu IDA2 (vėliau – IDABC) programa, laikoma viena sėkmingiausių iš visų Komisijos priemonių⁴⁶, šiame laikotarpyje visiškai įsitvirtino ES e. valdžios srityje, sukūrė reikšmingų viešojo administravimo institucijų bendradarbiavimo elektroninėmis priemonėmis sprendimų ir padėjo pagrindą tolesniam europinės e. valdžios diegimui.

⁴⁵ European Parliament and the Council of the European Union. Decision on the interoperable delivery of pan-European eGovernment services to public administrations, business and citizens (IDABC), 2004/387/EC, Strasbourg, 21 April 2004, OJ L 181, 18 May 2004 [http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32004D0387R\(01\):EN:HTML](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32004D0387R(01):EN:HTML) [žiūrėta 2008 12 01]

⁴⁶ Alabau A. The European Union and its eGovernment development policy: Following the Lisbon Strategy Objectives. Madrid: Fundación Vodafone España, 2004. P. 123. ISBN 84-933783-5-6. <http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/UNPAN/UNPAN019638.pdf> [žiūrėta 2008 12 01]

1.3. STRATEGIJOS PLĖTRA I2010 INICIATYVOS KONTEKSTE

2004 m. pabaigoje, įpusėjus ES užsibrėžto tikslo iki 2010 m. tapti konkurencingiausia žiniomis grįsta ekonomika pasaulyje pasiekimo terminui, aukšto lygio W. Koko vadovaujama grupė parengė ataskaitą, kurioje pateikė išvadą, kad pažanga nėra pakankamai sparti ir tolesniam Lisabonos strategijos įgyvendinimui numatytos priemonės turi būti peržiūretos.⁴⁷ Ataskaitoje atkreiptas ypatingas dėmesys į nepakankamai įvertintą vieningos rinkos, kurios kūrimo strategija buvo pasenusi, vaidmenį skatinant produktyvumą ir inovacijas. 2005 m. buvo priimta Bendrijos Lisabonos programa, sutelkta į konkrečius veiksmus ekonomikos ir užimtumo politikose. Vieno pagrindinių joje numatytų prioritetų – padaryti Europą patrauklesnę investicijoms ir darbui – veiksmai apėmė vieningos rinkos užbaigimą ir reguliavimo aplinkos tobulinimą.⁴⁸

Pabrėžti iššūkiai Europos ekonomikai paskatino Komisiją įvertinti vieningos rinkos strategijos įgyvendinimą – pasiekimus, trūkumus ir ateities galimybes, taip pat taikomų verslumo ir inovacijų skatinimo priemonių ir būdų aktualumą, efektyvumą, akcentuojant visos vieningos rinkos naudą piliečiams.⁴⁹ Vienas pirmųjų naujo požiūrio taikymo užmojų – 2006 m. pabaigoje priimta Direktyva dėl paslaugų vidaus rinkoje (toliau tekste – Paslaugų direktyva), kuria siekiama liberalizuoti paslaugų rinką ir paskatinti laisvą jų judėjimą Europos Sąjungoje. Joje numatyta nemažai pokyčių: įsisteigimo laisvės, kilmės šalies principai ir abipusė pagalba. Šių nuostatų įgyvendinimui valstybės narės įsipareigojo supaprastinti egzistuojančias procedūras, sukurti vieno langelio principu veikiančius kontaktinius centrus, sudarančius verslo įmonėms galimybes per atstumą elektroninėmis priemonėmis susisiekti su atsakingomis valstybių narių valdžios institucijomis ir lengvai atlikti formalumus, reikalingus siekiant naudotis vieningos rinkos laisvėmis.⁵⁰

2007 m. buvo pradėta visos vieningos rinkos strategijos peržiūra, siekiant paskatinti žinių ekonomikos procesus, atvirumą ir integruotumą, išnaudoti globalizacijos teikiamus privalumus. Pabrėžtas naujo požiūrio, apimančio lankstumą ir gebėjimą prisitaikyti, poreikis ir lemiamą valstybių

⁴⁷ High Level Group chaired by W. Kok. Facing the Challenge: The Lisbon strategy for growth and employment, 2004 http://ec.europa.eu/growthandjobs/pdf/kok_report_en.pdf [žiūrėta 2008 12 01]

⁴⁸ European Commission. Common Actions for Growth and Employment: The Community Lisbon Programme, COM(2005) 330, final, Brussels, 2005 July 20 http://ec.europa.eu/growthandjobs/pdf/COM2005_330_en.pdf [žiūrėta 2008 12 01]

⁴⁹ Europos Komisija. Piliečių darbotvarkė: siekiant rezultatų Europai, KOM(2006) 211, galutinis, 2006 m. gegužės 10 d. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2006:0211:FIN:LT:PDF> [žiūrėta 2008 12 01]

⁵⁰ Europos Parlamentas ir Taryba. Direktyva dėl paslaugų vidaus rinkoje, 2006/123/EB, 2006 m. gruodžio 12 d., OL L 376, 2006 m. gruodžio 27 d. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32006L0123:LT:HTML> [žiūrėta 2008 12 01]

narių bendradarbiavimo, ypač naudojant e. valdžios ir e. parašo srityse kuriamus sprendimus, reikšmė Bendrijos tikslų įgyvendinimui.⁵¹

Pasibaigus eEuropa 2005 veiksmų plano įgyvendinimo laikotarpiui, priimta nauja informacinės visuomenės iniciatyva taip pat įgijo strateginę orientaciją į atnaujintos Lisabonos strategijos tikslus, tai atspindi ir pats iniciatyvos pavadinimas – „i2010 – Europos informacinė visuomenė augimui ir užimtumui skatinti“. Pradėtas aiškiau pabrėžti e. valdžios vaidmuo Europos Sąjungos ekonomikoje. 2005 m. Mančesterio ministrų konferencijos deklaracijoje buvo pažymėta, kad viešosios e. paslaugos gali reikšmingai prisidėti prie 2010 m. tikslų remdamos vieningą rinką tokiose srityse kaip piliečių mobilumo skatinimas ir administracinės naštos verslo įmonėms mažinimas.⁵²

2006 m. vasario mėn. Komisija išleido Komunikatą dėl visą Europą apimančių viešųjų e. paslaugų interoperabilumo, kuriame atkreiptas dėmesys į peržengiančias sienas paslaugas ir jų teikimui būtiną interoperabilumo užtikrinimą. Komisija pažymėjo, kad ankstesnio ES e. valdžios plėtros etapo pasiekimai turi būti toliau remiami, sutelkiant pastangas į prioritetinių politikos sričių įgyvendinimą. Kintant vartotojų poreikiams ir technologijoms, visą Europą apimančių viešųjų e. paslaugų interoperabilumas turi atitikti aktualius reikalavimus, remtis standartais, atviromis specifikacijomis ir sąsajomis, užtikrinant ilgalaikį priemonių tvarumą.⁵³

Atsižvelgiant į tai i2010 iniciatyvos e. valdžios plane (toliau tekste – i2010 e. valdžios planas) numatytos priemonės glaudžiai susietos su vieningos rinkos tikslais ir priimtų Paslaugų bei Viešųjų pirkimų direktyvų įgyvendinimu, o visą Europą apimančios viešosios e. paslaugos piliečiams ir verslo įmonėms tapo viena centrinių viso plano ašių. Ypatingas dėmesys skiriamas viešųjų pirkimų perkėlimui į elektroninę erdvę, numatyta iki 2010 m. 50 proc. viešųjų pirkimų vykdyti elektroniniu būdu. Šios ir kitų plataus poveikio paslaugų, skatinančių verslo ir piliečių mobilumą, plėtra paremiama kita prioritetine plano kryptimi – įgalintojų arba kritiškai svarbių priemonių – elektroninės identifikacijos, elektroninės autentifikacijos ir elektroninių archyvų įgyvendinimu.⁵⁴

⁵¹ Europos Komisija. Bendroji rinka XXI a. Europai, KOM(2007) 724, galutinis, 2007 m. lapkričio 20 d. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2007:0724:FIN:LT:PDF> [žiūrėta 2008 12 01]

⁵² Manchester Ministerial declaration. // Ministerial eGovernment Conference “Transforming Public Services” Manchester, 2005. <http://archive.cabinetoffice.gov.uk/egov2005conference/documents/proceedings/pdf/051124declaration.pdf> [žiūrėta 2008 12 01]

⁵³ Europos Komisija. Visą Europą apimančių e. vyriausybės paslaugų sąveika, KOM(2006) 45, galutinis, Briuselis, 2006 m. vasario 13 d. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2006:0045:FIN:LT:PDF> [žiūrėta 2008 12 01]

⁵⁴ Europos Komisija. i2010 e. vyriausybės veiksmų planas: e. vyriausybės plėtros spartinimas Europoje visų labui, COM(2006) 173, galutinis, Briuselis, 2006 m. balandžio 25 d. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2006:0173:FIN:LT:HTML> [žiūrėta 2008 12 01]

Palaikydami iškeltus tikslus, 2007 m. Lisabonos e. valdžios konferencijoje, ministrai paskelbė deklaraciją, kurioje tarpvalstybinis interoperabilumas tapo pirmuoju politiniu prioritetu. Ministrai pabrėžė, kad sėkmingam valstybių narių bendradarbiavimui įgyvendinant i2010 e. valdžios planą ir Bendrijos teisę būtina Komisijos parama nacionalinėms institucijoms diegiant tarpvalstybinį ir tarpsektorinį interoperabilumą, nustatant politinius prioritetus viešųjų e. paslaugų kūrimo srityje.⁵⁵

Atsižvelgdama į vieningos rinkos peržiūroje e. valdžiai keliamus uždavinius ir „e. vieningos rinkos“ tikslą, 2008 m. pabaigoje Komisija pristatė veiksmų planą dėl e. parašų ir e. identifikacijos, skirtą peržengiančioms sienas viešosioms paslaugoms vieningoje rinkoje skatinanti. Nors valstybės narės yra priėmusios tiek teisinių, tiek politinių išsipareigojimų šioje srityje, siekiant išvengti fragmentacijos siūlomas koordinuotas požiūris, Komisija numato remti nacionalinių sprendimų suderinamumą. Numatoma peržiūrėti e. parašo produktų standartų sprendimus ir parengti Europos „Patikimą prižiūrimų kvalifikuotų sertifikavimo paslaugų teikėjų sąrašą“. Planuojamos veiklos e. identifikacijos interoperabilumo sprendimų vystymui.⁵⁶

Pagrindinis i2010 informacinės visuomenės iniciatyvos įgyvendinimo instrumentas yra naujai įsteigtos Konkurencingumo ir inovacijų rėminės programos (angl. Competitiveness and Innovation framework Programme) Informacinių ir komunikacinių technologijų paramos politikai programa (toliau tekste – ICT PSP, pagal angl. The Information and Communication Technologies Policy Support Programme). ICT PSP programa, kuriama ankstesnių eTEN, Modinis ir eContent pagrindu. Prie e. valdžios plėtros i2010 veiksmų plano kontekste ji daugiausiai prisideda finansuodama pilotinius projektus. Šiuo metu vykdomi plataus masto projektai e. identifikacijos ir viešųjų e. pirkimų srityse, e. parašo ir e. identifikacijos veiksmų plane laikomi vienu pagrindinių instrumentų reikalavimams, specifikacijoms ir kylančioms interoperabilumo problemoms nustatyti bei sprendimams testuoti. IDABC programa, eEuropa iniciatyvos įgyvendinimo metu tapusi centrine e. valdžios srities plėtros priemone, išliko tokia ir įgyvendinant naujojo plano veiksmus.

Toliau šiame poskyryje pateikiama 2006 m. priimtose direktyvos dėl paslaugų vidaus rinkoje nuostatų, įpareigojančių valstybes nares sudaryti galimybes ES paslaugų teikėjams atlikti reikalingas procedūras ir formalumus elektroniniu būdu, bei pagrindinio vieningos rinkos kūrimo e. valdžios priemonėmis strategijos įgyvendinimo instrumento – IDABC programos – vykdomų veiklų analizė.

⁵⁵ Ministerial Declaration. // 4th Ministerial eGovernment Conference, 2007, Lisbon http://www.megovconf-lisbon.gov.pt/images/stories/ministerial_declaration_final_version_180907.pdf [žiūrėta 2008 12 01]

⁵⁶ European Commission. Action Plan on e-signatures and e-identification to facilitate the provision of cross-border public services in the Single Market, COM(2008) 789, final, Brussels, 28 November 2008 <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2008:0798:FIN:EN:PDF> [žiūrėta 2008 12 05]

1.3.1. PASLAUGŲ DIREKTYVA

2006 m. priimtos Paslaugų direktyvos numatytų elektroninių procedūrų įgyvendinimas valstybėse narėse yra viena pagrindinių Europos Sąjungos e. valdžios plėtros aktualijų. Liberalizuodama paslaugų rinką direktyva nustato, kad valstybės narės turi supaprastinti reikalingų procedūrų taisykles ir formalumus, varžančius įmonių įsisteigimo laisvę. Administracinių procedūrų supaprastinimo tikslas yra išvengti vilkinimo, nereikalingų sąnaudų ir atgrasomojo poveikio.⁵⁷

Tam numatoma įsteigti kontaktinius centrus, kurioje paslaugų teikėjas galėtų atlikti visus formalumus (pvz., pateikti dokumentus, užpildyti deklaracijas, užsiregistruoti ir pan.) „vieno langelio principu“ nuotoliniu būdu ir elektroninėmis priemonėmis, lengvai gauti reikalingą informaciją. Paslaugų direktyvoje numatoma, kad valstybė narė pati sprendžia, kaip organizuoti ir užtikrinti kontaktinių centrų veiklą bei prieinamumą visiems ES paslaugų teikėjams. Valstybėms paliekama teisė organizuoti kelis tokius centrus pagal atskirus reglamentuojamus sektorius ar profesijas, užtikrinant, kad paslaugų teikėjams nebus sudaryta papildomų kliūčių rasti jiems reikalingą centrą. Šiems centrams gali būti suteikta galimybė priimti sprendimus (ar dalį jų) arba jie gali atlikti tik koordinavimo funkcijas, sukuriant reikalingus ryšius su kompetentingomis institucijomis, ar net virtualaus centro funkcijas, nekuriant fizinės infrastruktūros.⁵⁸

Pagrindinė administracinio supaprastinimo priemonė, numatoma Paslaugų direktyvoje, yra elektroninių procedūrų diegimas – paslaugų teikėjams turi būti sudaryta galimybė atlikti visus formalumus elektroninėje erdvėje. Valstybėms narėms šios nuostatos sukelia nemažai problemų. Europos Komisijos užsakymu atliktoje studijoje išskiriamos šios pagrindinės:

1. Elektroninis parašas. Valstybės narės negali iš anksto numatyti, koks e. parašo mechanizmas bus naudojamas užsienio paslaugų teikėjo. Taip pat neaišku, kokia teisinė galia jiems turėtų būti suteikta.
2. Originali dokumentacija. Registracijos, pranešimų, autorizacijos procesai dažnai reikalauja dokumentų originalų, kurie paprastai tebėra popierinėje formoje. Reikia išspręsti klausimą, kaip jie gali būti perkelti į elektroninius formatus.

⁵⁷ Europos Parlamentas ir Taryba. Direktyva dėl paslaugų vidaus rinkoje, 2006/123/EB, 2006 m. gruodžio 12 d., OL L 376, 2006 m. gruodžio 27 d., 6 – 8 str. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32006L0123:LT:HTML> [žiūrėta 2008 12 01]

⁵⁸ Vidaus rinkos ir paslaugų generalinis direktoratas. Paslaugų direktyvos įgyvendinimo vadovas, Liuksemburgas, 2007. P. 16 – 23. http://ec.europa.eu/internal_market/services/docs/services-dir/guides/handbook_lt.pdf [žiūrėta 2008 12 01]

3. Elektroninė identifikacija. Nėra universaliai galiojančios identifikacijos priemonės, kuri galėtų būti taikoma visiems paslaugų teikėjams, todėl šiuo klausimu turi būti priimti susitarimai.⁵⁹

Paslaugų direktyvos įgyvendinimui valstybėse narėse ir ypač interoperabilumui paremti Europos Komisija pasitelkia ICT PSP programos pilotinius projektus bei IDABC programos rėmuose atliekamas studijas.

1.3.2. IDABC PROGRAMA

IDABC programa i2010 e. valdžios plano ir minėtų Komisijos komunikatų dėl visą Europą apimančių viešųjų e. paslaugų įgalintojų kontekste, IDABC programos veiklos šiame laikotarpyje daugiausiai susijusios su valstybių narių interoperabilumo galimybių tyrimais, taip pat tęsiamas sektorinių tinklų vystymas, e. valdžios ir atvirojo kodo observatorijų (paleistų atskiruose tinklalapiuose) plėtra.

2007 m. programos rėmuose buvo atliktas egzistuojančių ES valstybių narių elektroninės identifikacijos tyrimas, įvertinęs taikomų technologijų įvairovę ir pateikęs galimus sprendimus, naudojant jau egzistuojančias technologijas. 2008 m. Komisijos komunikate buvo ypač pabrėžta tokios studijos reikšmė ir pakviesta pakartoti tyrimą atsižvelgiant į pakitusią situaciją.

2008 m. IDABC pristatė atnaujintos Europos interoperabilumo schemos pirminį variantą suinteresuotoms grupėms, apimančią platesnį požiūrį. Taip pat peržiūrimos Europos architektūros gairės. Pradėta semantinio interoperabilumo centro (SEMIC.EU) veikla, kuri suteikia tinklą, platformą įvairiems e. valdžios projektams ar bendruomenėms, norintiems keistis informacija semantinio interoperabilumo srityje.

IDABC programa baigiasi 2009 m. gruodžio mėn., todėl Komisija jau pateikė Europos Tarybai pasiūlymą dėl naujos tolesnės programos – Europos viešojo administravimo institucijų sąveikos sprendimų programą (*angl.* Interoperability Solutions for European Public Administration –ISA).⁶⁰

⁵⁹ Siemens IT Solutions and Services, time.lex. Study on electronic procedures as foreseen under article 8 of the Services Directive: Recommendations defining the possible level of interoperability that could be achieved by the end of 2009 / Prepared for European Commission Internal Market Directorate General. 2008.

<http://ec.europa.eu/idabc/servlets/Doc?id=31121> [žiūrėta 2008 12 01]

⁶⁰ Europos Komisija. Europos Parlamento ir Tarybos sprendimo pasiūlymas dėl Europos viešojo administravimo institucijų sąveikos sprendimų (ISA), KOM(2008) 583, Briuselis, 2008 m. rugsėjo 29 d. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2008:0583:FIN:LT:PDF> [žiūrėta 2008 12 01]

Naujojoje programoje bus sutelkiamas dėmesys į netiesioginių paslaugų sprendimus, panaikinančius elektroninius barjerus valstybių narių bendradarbiavimui ir vientisam (seamless) paslaugų teikimui. ISA programos numatomas dėmesio centras bus peržengiančių sienas sprendimų viešajam administravimui kūrimas.

Apibendrinami galime teigti, kad pagrindinės e. valdžios taikymo kuriant ES vieningą rinką iniciatyvos stipriai priklausė nuo informacinės visuomenės plėtros ir vaidmens ES ekonominiuose prioritetuose bei pačios Europos Sąjungos integracijos ir to nulemtu įgaliojimų vieningos rinkos valdyme didėjimo. Pirmosios elektroninės valdžios, kaip ji suprantama dabar, priemonės koncentravosi pirmiausiai į sektorinių viešojo administravimo institucijų bendradarbiavimo tinklų kūrimą, kuriame cirkuliuojantys duomenys buvo daugiausiai skirti vidiniam institucijų naudojimui įgyvendinant ES ir nacionalines politikas. Įtraukus e. valdžią į oficialią darbotvarkę ir prioritetines viešojo sektoriaus vystymo kryptis, pradėti pabrėžti valdžios bendravimo su piliečiais, institucijų prieinamumo internete (*online*) tikslai, suteikę pagrindą viešųjų paslaugų perkėlimo į elektroninę erdvę pradžiai.

eEuropos informacinės visuomenės iniciatyvos įgyvendinimo eigoje pradėtas vis labiau pripažinti e. valdžios vaidmuo stiprinant piliečių ir verslo mobilumą, įtvirtinant ir plečiant vieningą rinką. Iš pradžių europinės e. valdžios veiklos daugiausiai buvo centralizuotai vykdomos ES lygmenyje, bendradarbiaujant su nacionalinėmis viešojo administravimo institucijomis, o nuo 2005 m. dėmesys buvo perkeltas į peržengiančius sieną (tarpvalstybinius) procesus, paremtus valstybių narių institucijų bendradarbiavimu tarpusavyje bei su kitų narių verslo įmonėmis ir piliečiais.

Kaip rodo atlikta vieningos rinkos kūrimo e. valdžios priemonėmis strategijos raidos analizė, dabartinę strategijos turinį sudaro visą Europą apimančių viešųjų e. paslaugų teikimas mobiliems (ir potencialiai mobiliems) ES piliečiams ir verslui. Jų reikšmė akcentuojama tiek vieningos rinkos plėtros strategijoje, tiek ambicingų i2010 iniciatyvos e. valdžios plėtros Europos Sąjungoje tikslų kontekste. Kadangi šios paslaugos kuriamos decentralizuotai, būtinas sąlygas šių paslaugų kūrimui sudaro efektyvus valstybių narių bendradarbiavimas ir saugios bei patikimos prieigos Europos vartotojams sudarymas, įgyvendinamas per sutarimą ir abipusiai pripažįstamus bei į vartotoją orientuotus sprendimus interoperabilumo, e. identifikacijos, e. dokumentų, e. autentifikacijos srityse.

2. VISĄ EUROPAŲ APIMANČIOS VIEŠOSIOS E. PASLAUGOS

2.1. PEGS SAMPRATA IR PRINCIPAI

Nors visą Europą apimančių viešųjų e. paslaugų terminas vartojamas gana plačiai, jo apibrėžtis įvairiuose ES dokumentuose ir atliktuose tyrimuose skiriasi priklausomai nuo konteksto. Be to, nuo pasirinktos PEGS sampratos priklauso jų tyrimo bei vystymo kryptys. Todėl svarbu išanalizuoti vartojamus apibrėžimus, jų skirtumus ir esminius elementus ir atsižvelgiant į tai nustatyti, kokie yra galimi visą Europą apimančių viešųjų e. teikimo modeliai ir kaip jie prisideda prie vieningos rinkos plėtros.

2004 m. sprendime dėl IDABC programos⁶¹ visą Europą apimančios viešosios e. paslaugos apibrėžiamos kaip „tarpvalstybinės informacinės ir interaktyvios, tiek sektorinės, tiek horizontalios (tarpsektorinės) viešojo sektoriaus paslaugos, interoperabiliais transeuropiniais telematiniais tinklais teikiamos Europos viešojo administravimo institucijų kitoms Europos viešojo administravimo institucijoms, verslui bei verslo asociacijoms ir piliečiams bei jų asociacijoms.“ Artima samprata naudojama ir CapGemini atliktoje studijoje dėl visą Europą apimančių viešųjų e. paslaugų suinteresuotų subjektų poreikių.⁶²

2004 m. IDABC programos parengtoje Europos visą Europą apimančių paslaugų interoperabilumo schemas (*angl.* – European Interoperability Framework for pan-European eGovernment services) (toliau tekste – Europos interoperabilumo schema arba EIF) pirmojoje versijoje⁶³ PEGS buvo laikomos „viešosios e. paslaugos, kuriose dalyvauja veikėjai iš dviejų ar daugiau ES valstybių narių“. Negalutinėje atnaujintoje EIF versijoje⁶⁴ PEGS sritis sukonkretinama: PEGS - tai interoperabiliais tinklais nacionalinių arba ES viešojo administravimo institucijų kitoms

⁶¹ European Parliament and the Council of the European Union. Decision on the interoperable delivery of pan-European eGovernment services to public administrations, business and citizens (IDABC), 2004/387/EC, Strasbourg, 21 April 2004, OJ L 181, 18 May 2004 [http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32004D0387R\(01\):EN:HTML](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32004D0387R(01):EN:HTML) [žiūrėta 2008 12 01]

⁶² CapGemini. Study on stakeholder requirements for pan-European eGovernment Services: End of phase 1 report. Brussels, 2005 <http://ec.europa.eu/idabc/servlets/Doc?id=19646> [žiūrėta 2008 12 01]

⁶³ IDABC. European interoperability framework for pan-European eGovernment Services, final version 1.0. November 2004 <http://ec.europa.eu/idabc/servlets/Doc?id=19529> [žiūrėta 2008 12 01]

⁶⁴ IDABC. European interoperability framework for pan-European eGovernment services: Draft document for public comments – as basis for European interoperability framework 2.0, 15 July 2008 <http://ec.europa.eu/idabc/servlets/Doc?id=31597> [žiūrėta 2008 12 01]

nacionalinėms arba ES viešojo administravimo institucijoms ir Europos verslui bei piliečiams prieinamos tarpvalstybinės viešojo sektoriaus paslaugos, teikiamos siekiant įgyvendinti Bendrijos teisę.

Europos Komisijos remiamo EUREGOV projekto „Inovatyvios ir adaptyvios visą Europą apimančios paslaugos piliečiams 2010-aisiais ir vėliau“ studijoje pateikiama PEGS samprata plačiaja prasme – kaip „skaitmeniniu būdu teikiamos viešojo sektoriaus paslaugos, reikšmingai prisidedančios prie europinės viešojo administravimo dimensijos kūrimo.“⁶⁵ Čia tiriamos viešosios e. paslaugos piliečiams, kurios traktuojamos kaip priemonė sustiprinti europinę e. valdžios dimensiją, pagrindinis dėmesys skiriamas e. valdžios europeizacijos procesui.

Galime išskirti būtinus (pasikartojančius apibrėžimuose) PEGS požymius. Pirmas ir svarbiausias aspektas – PEGS tarpvalstybiškumas, teikimas peržengiant sienas. Antra, viešosios e. paslaugos teikėjas nurodomas kaip ES arba valstybių narių (nacionalinio, regioninio, vietinio lygmens) viešojo administravimo institucijos, gavėjas – Europos verslas ir piliečiai, daugelyje apibrėžimų įtraukiamos ir ES bei nacionalinės institucijos. Taigi PEGS apima tiek tarpvalstybines valdžios institucijų interakcijas su verslo įmonėmis ir piliečiais (toliau tekste atitinkamai – G2B ir G2C), tiek skirtingų institucijų tarpusavio interakcijas (toliau tekste – G2G).

Negalutinėje atnaujintoje EIF versijoje PEGS teikimo tikslas nurodomas kaip Bendrijos teisės įgyvendinimas, EUREGOV projekte – kaip reikšmingas indėlis į viešojo administravimo ir e. valdžios europeizacijos procesus. Šie du pasirinkti aspektai savo turiniu yra artimi, be to, aktualūs vieningos rinkos tikslams.

Apibrėžimų turinys iš esmės skiriasi PEGS teikimo priemonių pasirinkimu – sprendime dėl IDABC programos būtina sąlyga yra interoperabilių telematinių tinklų naudojimas, tuo tarpu abejose EIF versijose ir EUREGOV projekto studijoje ji nenurodoma. Telematinių tinklų naudojimo sąlyga PEGS ratą susiaurina iki viešųjų e. paslaugų, kurių teikimui būtinas bendradarbiavimas tarp viešojo administravimo institucijų. Tokiu būdu į PEGS nepatenka didelė dalis viešųjų e. paslaugų, neturinčių šio elemento, tarp jų ir Paslaugų direktyvos numatomos elektroninės procedūros. Pagal platesniąją – PEGS gali apimti ir tiesiogines vienos nacionalinės institucijos interakcijas su kitoje valstybėje veikiančiais verslu ir piliečiais.

Šiame darbe visą Europą apimančios viešosios e. paslaugos nagrinėjamos kaip vieningos rinkos kūrimo ir piliečių bei verslo mobilumo skatinimo priemonė. Pagrindinis dėmesys koncentruojamas į PEGS verslui ir piliečiams. Vienos institucijos kitai teikiamos PEGS taip pat reikšmingos, jos reikalingos paslaugų verslui ir piliečiams teikimui užtikrinti, tačiau neprivalomos, taigi teikimo

⁶⁵ Weehuizen R., C. van Oranje. Pan-European eGovernment Services (PEGS) in perspective: function, forms, actors, areas, pathways and indicators / Prepared for DG Information Society and Media of the European Commission. 2007. http://www.euregov.eu/deliverables/reports/WP3_Indicators.pdf [2008 12 01]

telematiniais tinklais sąlyga nėra būtina. Atsižvelgiant į tai, tikslinga pasirinkti pakankamai plačią PEGS sampratą. Todėl šiame darbe visą Europą apimančios viešosios e. paslaugos pagal atnaujintą Europos interoperabilumo schemos versiją bus suprantamos kaip tarpvalstybinės viešojo sektoriaus paslaugos, interoperabiliais tinklais nacionalinių arba ES viešojo administravimo institucijų teikiamos kitoms nacionalinėms ar ES institucijoms, verslui bei piliečiams siekiant įgyvendinti Bendrijos teisę.

Atnaujintoje negalutinėje Europos visą Europą apimančių paslaugų interoperabilumo schemoje⁶⁶ numatomi pamatiniai PEGS teikimo principai.

1. *Subsidiarumo ir proporcingumo principų laikymasis.* Šiuo principu numatoma, kad paslaugos turi būti įgyvendinamos decentralizuotai, kiek tai įmanoma kiekvienos paslaugos atveju, o Bendrijos intervencija galima tik esant iššūkiams, kurie geriau išsprendžiami ES lygmenyje.
2. *Dėmesys piliečių ir verslo poreikiams ir teisėms.* Valdžios funkcijos turi būti apibrėžtos taip, kad teikiamos paslaugos būtų kuo labiau orientuotos į vartotojus – taikomas „vieno langelio principas“, atsižvelgiama į prieinamumo bet kuriuo metu iš bet kurios vietos, duomenų patikimumo, daugiakalbiškumo reikalavimus.
3. *E. įtrauktis ir prieinamumas visiems.* Ypatingas dėmesys turi būti skiriamas viešosios e. paslaugos prieinamumui įvairioms vartotojų grupėms – neįgaliesiems, pagyvenusiems, mažumoms – užtikrinti. Turi būti prienami įvairūs paslaugos teikimo kanalai, nesudėtinga, vidutiniam vartotojui suprantama kalba, alternatyvūs prieigos būdai (garso, vaizdo medžiaga ir pan.)
4. *Saugumo ir privatumo užtikrinimas.* Numatoma, kad keičiantis duomenimis turi būti gerbiamos pagrindinės žmogaus teisės, užtikrinamos skaidrios ir saugios vartotojų identifikacijos, autentifikacijos procedūros ir konfidencialumas, taip pat galimybė paslaugos gavėjui pasirinkti, ar jo duomenys gali būti teikiami pakartotiniam naudojimui. Tam būtinas visiškas atitikimas ES ir nacionaliniams duomenų apsaugos teisės aktams.
5. *Daugiakalbiškumas.* Šiuo principu numatomas visą Europą apimančių viešųjų e. paslaugų, skirtų visiems Europos piliečiams, prieinamumas visomis oficialiomis ES kalbomis. Taip pat skatinama paslaugas, kurios sukurtos teikti tik nacionaliniu mastu, padaryti prieinamas dar bent viena ar keliomis papildomomis kalbomis. Informacijos mainai tarp skirtingų institucijų turėtų būti neutralūs kalbos prasme, kad neiškiltų papildomos kliūtys.

⁶⁶ IDABC. European interoperability framework for pan-European eGovernment services: Draft document for public comments – as basis for European interoperability framework 2.0, 15 July 2008
<http://ec.europa.eu/idabc/servlets/Doc?id=31597> [2008 12 01]

6. *Parama visuomenės dalyvavimui ir skaidrumas.* Skaidrios viešojo administravimo procedūros sudaro sąlygas verslui ir piliečiams geriau jas suprasti ir priimti sprendimus bei skatina visuomenės dalyvavimą, demokratinius procesus – e. valdžios priemonėmis turi būti užtikrinta prieiga prie teisės aktų ir jų projektų, viešosios e. paslaugos gavėjui turi būti prieinama galimybė stebėti paslaugos teikimo būklę, taip užtikrinant sprendimų priėmimo skaidrumą.
7. *Parama standartizacijai ir inovacijoms, administracinio neutralumo užtikrinimas.* Viešojo administravimo institucijoms teikiant viešąsias e. paslaugas, standartai gali padėti užtikrinti, kad pasirinkti sprendimai ar produktai nepažeidžia sąžiningos konkurencijos principų, neteikia prioriteto vienai ar kitai įrangai (išskyrus minimalius reikalavimus) ir šitaip nesukuria papildomų kliūčių keitimuisi informacija ar paslaugos prieinamumui.
8. *Administracinės naštos mažinimas.* Siekiant išvengti pakartotinio informacijos teikimo skirtingoms institucijoms, ES viešojo sektoriaus veiklos procesai turi būti reorganizuojami steigiant „autentiškus šaltinius“, kuriuose, užtikrinant privatumo ir duomenų apsaugos reikalavimus, būtų kaupiami visi vienos institucijos surinkti duomenys.
9. *Atsiperkamumo užtikrinimas.* Valstybės narės turi užtikrinti, kad viešosios e. paslaugos yra integruotos, orientuotos į vartotoją ir efektyvios – taupančios ir teikėjo, ir gavėjo kaštus. Todėl institucijos turi vertinti teikiamas paslaugas ne tik investicijų grąžos, bendros nuosavybės kainos (programinės įrangos įsigijimo, atnaujinimų, administravimo ir pan. vertės), lankstumo ar sumažintos administracinės naštos požiūriais, bet ir bendros vertės, kurią gauna piliečiai ir verslas, požiūriu – sutaupytu laiku ir kaštais, sumažinta rizika, padidėjusiu skaidrumu, supaprastintomis administracinėmis procedūromis, padidėjusiu informacijos kiekiu.
10. *Ilgalaikis informacijos saugojimas.* Dėl teisinių, demokratiškos ir kultūrinių priežasčių institucijos, įgyvendinančios PEGS, turi sudaryti galimybes įrašų archyvams saugoti, kad būtų užtikrintos kontroliuojamos, efektyvios ir saugios registracijos, konsultavimo ir saugojimo paslaugos. Tam reikalingi metaduomenų, dokumentų formatų, saugojimo priemonių ir palaikymo procedūrų standartai, atitinkantys reikalavimus ilgalaikiam saugojimui. Ypatingas dėmesys turi būti skiriamas elektroninių dokumentų archyvavimui.

2.2. PEGS TEIKIMO FORMOS

Pagal pasirinktą PEGS sampratą plačiaja prasme, šių paslaugų teikime dalyvauja labai skirtingos sąveikos ir jų kombinacijos, apimančios didelę įvairovę jas teikiančių bei gaunančių subjektų bei visus valdžios lygmenis (Europos Sąjungos, nacionalinį, regioninį, vietinį). Todėl ir pačios PEGS gali būti teikiamos skirtingomis formomis, priklausomai nuo jų tikslinės paskirties ir gavėjų grupės charakteristikų bei poreikių.

Europos interoperabilumo schemeje, kurioje analizuojamos tarpvalstybiniam e. valdžios procesams užtikrinti būtinos sąlygos, pateikiami trys PEGS scenarijai, numatantys procesuose dalyvaujančias interakcijas⁶⁷:

1. Tiesioginė vienos valstybės narės piliečių ar verslo įmonių sąveika su kitos valstybės narės ar ES viešojo administravimo institucija. Šio scenarijaus atvejams nėra būtinas tarpvalstybinis administracinis bendradarbiavimas, todėl jis apima tik G2B ir G2C tipų interakcijas.
2. Keitimasis duomenimis tarp dviejų valstybių narių viešojo administravimo institucijų siekiant išspręsti klausimus, dėl kurių į savo valstybės institucijas kreipiasi piliečiai ar verslo įmonės. Apimamos dvišalės G2G interakcijos.
3. Keitimasis duomenimis tarp įvairių ES institucijų (ar agentūrų) arba tarp ES institucijų bei vienos ar kelių valstybių narių administracijų. Šiame scenarijuje taip pat dalyvauja G2G interakcijos.

R. Weehuizen ir C. van Oranje⁶⁸, klasifikuoja PEGS vystymo formas pagal teikime dalyvaujančius veikėjus. Jų darbe PEGS laikomos ES e. valdžios konvergencijos priemone, todėl pateiksime tik mūsų darbo temai reikšmingą autorių klasifikacijos dalį:

1. Supranacionalinės arba europinės PEGS. Jas inicijuoja supranacionalinė – Europos Sąjungos – institucija, bendradarbiaujanti su valstybėmis narėmis, jų institucijomis. Paprastai tai yra „iš viršaus į apačią“ iniciatyva, nors Europos lygmens veikėjas veikia kaip tarpininkas ir hierarchijos požiūriu nėra viršesnis už atitinkamas viešojo administravimo institucijas valstybėse narėse, todėl šia prasme, ši iniciatyva nėra griežtai „iš viršaus į apačią“. Pati Europos Komisija kartu su kitomis ES institucijomis siūlo

⁶⁷ IDABC. European interoperability framework for pan-European eGovernment services: Draft document for public comments – as basis for European interoperability framework 2.0, 15 July 2008
<http://ec.europa.eu/idabc/servlets/Doc?id=31597> [2008 12 01]

⁶⁸ Weehuizen R., C. van Oranje. Pan-European eGovernment Services (PEGS) in perspective: function, forms, actors, areas, pathways and indicators / Prepared for DG Information Society and Media of the European Commission. 2007. http://www.euregov.eu/deliverables/reports/WP3_Indicators.pdf [2008 12 01]

viešąsias e. paslaugas tikslinėms grupėms. Šios paslaugos yra dažniausiai yra informacinės, rečiau – interakcinės ir retai transakcinės.

2. Intranacionalinės, nacionalinės ir multinacionalinės PEGS. Tai peržengiančios sieną viešosios e. paslaugos, kurios vystomos „iš apačios į viršų“ kryptimi, valstybių narių viešojo administravimo institucijoms (tiek vietinėms, tiek regioninėms, tiek nacionalinėms) teikiant viešąsias e. paslaugas savo piliečiams, gyvenantiems kitose valstybėse narėse, ir kitų valstybių narių piliečiams. Bendradarbiaujant su kitų valstybių narių viešojo administravimo institucijomis, šios PEGS tampa multinacionalinėmis.

Apibendrinant abi pateiktas klasifikacijas galime išskirti pagrindinius jų privalumus ir trūkumus bei taikymo galimybes tiriant PEGS įtaką laisvam asmenų, prekių, paslaugų ir kapitalo judėjimui ES.

IDABC Europos interoperabilumo schemeje pateikto skirstymo pagrindiniu kriterijumi pasirinkti interakcijos tipai, todėl į vieną kategoriją patenka paslaugos verslui ir piliečiams, teikiamos tiek nacionalinių, tiek ES viešojo administravimo institucijų. Taigi lieka neįtrauktos ES institucijų paslaugos (pavyzdžiui, informaciniai portalai) verslui ir piliečiams, kurios pagal R. Weehuizen ir C. van Oranje, teikiamos bendradarbiaujant su valstybių narių administracijomis.

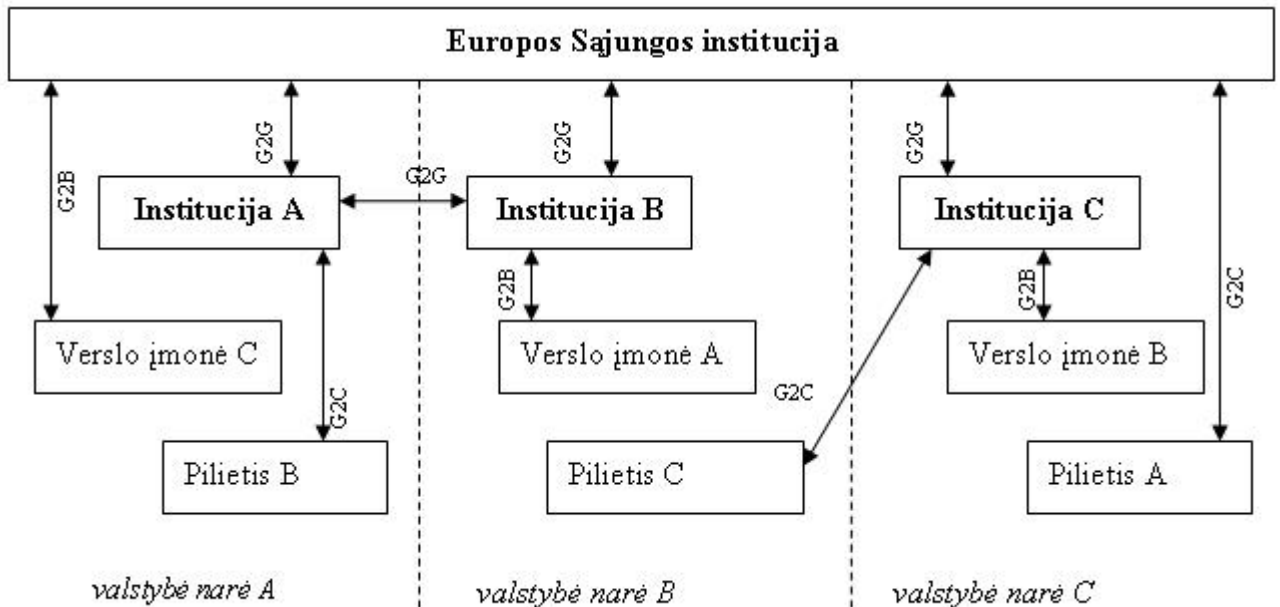
Antroji klasifikacija mūsų darbo temai taip pat nepakankamai išsami – nėra aiškiai atskirtos nacionalinės PEGS, teikiamos tiesiogiai verslui ir piliečiams, ir nacionalinės PEGS, kurių teikimui reikalingas tarpvalstybinis administracinis bendradarbiavimas. Nors viešosios e. paslaugos institucijoms prie vieningos rinkos skatinimo prisideda tranzityviai – tiek, kiek jos užtikrina paslaugų verslui ir piliečiams teikimą, šis elementas reikšmingai keičia paslaugų teikimo mechanizmą.

Atsižvelgiant į PEGS sampratą ir išnagrinėtas klasifikacijas, galime išskirti tris visą Europą apimančių viešųjų e. paslaugų, skatinančių verslo ir piliečių mobilumą, teikimo scenarijus arba modelius, kuriuose apjungiamos abi ankstesnės klasifikacijos, t. y. įtraukiami tiek teikėjo, tiek dalyvaujančių interakcijų kriterijai:

1. Supranacionalinės PEGS, ES institucijos ar agentūros teikiamos Europos verslui ir piliečiams (G2B, G2C), keitimuisi duomenimis su nacionalinėmis institucijomis naudojant interoperabilius telematinius tinklus (daugiašalės G2G interakcijos).
2. Multinacionalinės PEGS, nacionalinės institucijos teikiamos Europos verslui ir piliečiams (G2B, G2C), dvišaliam keitimuisi duomenimis su kita nacionaline institucija naudojant interoperabilius telematinius tinklus (dvišalės G2G interakcijos).
3. Nacionalinės PEGS, nacionalinės institucijos tiesiogiai teikiamos joje veikiantiems kitos valstybės narės verslui ir piliečiams arba savo valstybės verslui ir piliečiams, veikiantiems už jos ribų (G2B, G2C interakcijos).

Taip pat galima būtų atskirai išskirti regioninės bei vietinės valdžios institucijų teikiamas PEGS, tačiau šiame darbe, siekiant modelių konceptualumo, jos priskiriamos prie nacionalinės valdžios institucijų PEGS.

Kompleksinis visą Europą apimančių viešųjų e. paslaugų teikimo modelis pavaizduotas 1 paveiksle. Mūsų pasirinkta samprata leidžia apimti visas būtinas interakcijas (G2G, G2B, G2C). Taip pat įtraukiami visi svarbiausi viešųjų e. paslaugų teikimo mobiliems piliečiams bei verslui atvejai – tiesiogiai nacionalinių viešojo administravimo institucijų teikiamos viešosios e. paslaugos (1 paveiksle - Institucijos C interakcijos su Piliečiu C, veikiančiu valstybės narės B teritorijoje) bei nacionalinių ar ES lygmens institucijų viešosios e. paslaugos, kurių teikimui būtinas administracinis bendradarbiavimas (1 paveiksle atitinkamai – Institucijos A interakcijos su Institucija B, teikiant paslaugas Piliečiui B ir Verslo įmonei A ir Institucijų A, B, C interakcijos su ES institucija, teikiant paslaugas visiems piliečiams ir įmonėms, nepriklausomai nuo geografinės jų buvimo vietos).

1 pav. Kompleksinė visą Europą apimančių viešųjų e. paslaugų schema

Šaltinis: adaptuota pagal IDABC, 2008, P. 16.

2.2.1. SUPRANACIONALINĖS PEGS

Į šią kategoriją patenkančias viešąsias e. paslaugas, teikiamas supranacionalinių – Europos Sąjungos lygmens – institucijų, galima laikyti tikrosiomis PEGS pagal griežčiausią pažodinę jų

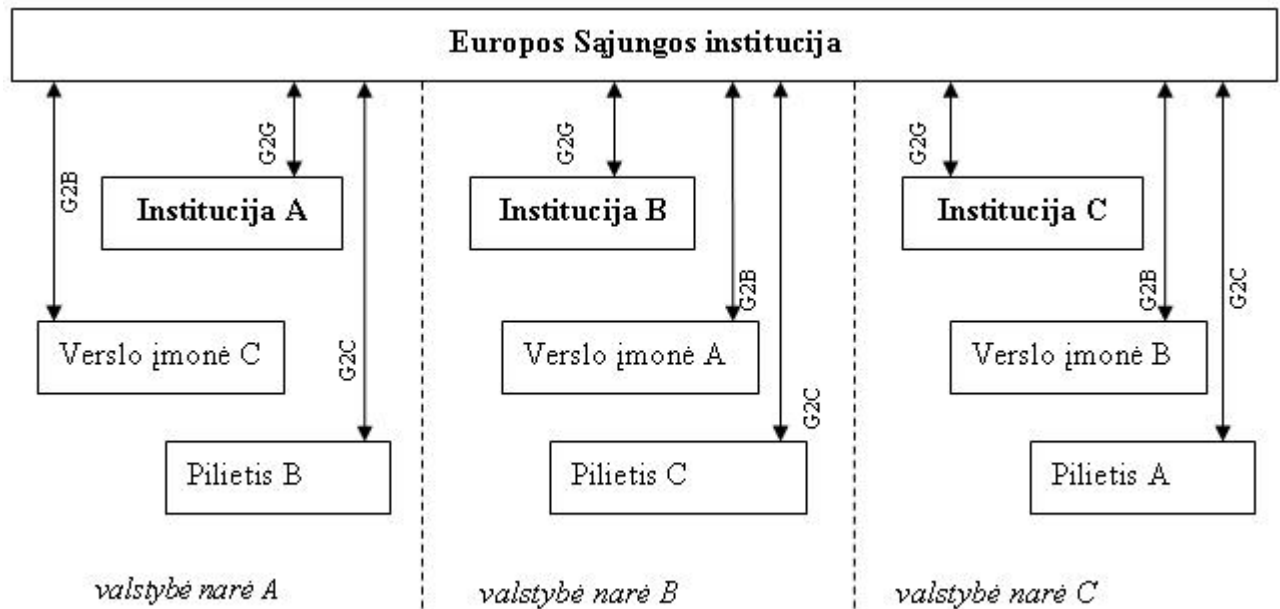
sampratą – jos iš tiesų apima visą Europą.⁶⁹ Be to, pirmosios PEGS buvo pradėtos teikti būtent supranacionaliniame lygmenyje. Galima išskirti tris pagrindines supranacionalinių PEGS teikimo formas:

1. *ES institucijų portalai*, kuriuose skelbiama teisinė informacija (pvz., EUR-LEX portalas), naujienos, veiklos programos ir ataskaitos (Europos Parlamento, Europos Komisijos, įvairių ES agentūrų tinklalapiai). Jie dažnai naudojami ir kaip visuomenės dalyvavimo skatinimo, konsultacijų platforma. Taip pat šiai grupei priskirtini bendrieji daugiakanaliai informacijos teikimo piliečiams tinklai (Piliečių konsultavimo tarnyba ir Europe Direct), veikiantys per nacionalinėse valstybėse išikūrusius atstovus, tiesiogiai subordinuotus centriniam paslaugos teikėjui – ES institucijai.
2. *Informaciniai portalai*, koordinuojami atsakingų ES institucijų. Tai ES lygmenyje sukurtas ir administruojamas portalas, kuriame skelbiama atsakingų valstybių narių viešojo administravimo institucijų pateikiama informacija. Būtina šio portalo sąlyga – prieinamumas visomis oficialiomis ES kalbomis, aiškiai struktūruotas ir standartizuotas informacijos pateikimas. Dažniausiai pateikiama tik pati svarbiausia informacija ir nuorodos į atsakingų nacionalinių institucijų tinklalapius arba kontaktai (pvz., gyvenimiškų situacijų (*angl.* - life event) portalas verslui ir piliečiams Your Europe, mokymosi galimybių visoje Europoje portalas PLOTEUS, darbo mobilumo portalas EURES, Europos informacijos apie viešuosius pirkimus portalas SIMAP).
3. *Neteisminio ginčų sprendimo tinklai*. Pagrindinė šios PEGS formos ypatybė yra vietinių centrų, sujungtų į tinklą, bendradarbiavimas, sprendžiant konkrečias piliečiams kylančias problemas, susijusias su neteisingu vidaus rinkos taisyklių taikymu (SOLVIT tinklas), tarptautiniais finansiniais ginčais (FIN-NET tinklas) bei vartotojų teisių pažeidimais (ECC-NET tinklas). ES piliečiai kreipiasi į vietinius centrus su skundu, jį nagrinėjant bendradarbiaujama su kitu susijusios valstybės vietiniu centru, kuris kreipiasi į atsakingas valstybės narės institucijas ir padeda efektyviau bei greičiau išspręsti ginčą neteisminiu keliu. Visos konsultacijos yra nemokamos. Nors sprendžiant šias problemas dažniausiai bendradarbiauja dviejų valstybių narių centrai, šios PEGS negali būti priskirtos multinacionalinėms, nes bendradarbiavimo pagrindas yra daugiašalis tinklas, įsteigtas supranacionaline iniciatyva ir koordinuojamas centralizuotai.

2 paveikslas iliustruoja šių viešųjų e. paslaugų teikimo mechanizmus – ES institucija koordinuoja atsakingų visų valstybių narių institucijų bendradarbiavimą ir sukuria paslaugą, prieinamą visiems

⁶⁹ Glott R., K. Haaland. Pan-European eGovernment services: An assessment of their potential based on the GPF and IDABC good practice framework / Prepared for DG Information Society and Media of the European Commission. 2007. P.2. http://www.euregov.eu/deliverables/reports/WP2%20D1_final.pdf [2008 12 01]

Europos piliečiams ar verslo įmonėms. Informacinių portalų atveju jie gali rasti bendrąją informaciją ar nuorodas į nacionalinių institucijų tinklalapius. Piliečiams ar įmonėms elektroniniu būdu kreipiantis į neteisminio ginčų sprendimų tinklus, vietiniai centrai, bendradarbiaudami tarpusavyje, visiškai išsprendžia iškilusias problemas.

2 pav. Supranacionalinių PEGS teikimo modelis

Šaltinis: Weehuizen R., C. van Oranje, 2007. P. 37.

Atsižvelgiant į pirmąjį EIF suformuluotą PEGS teikimo principą – subsidiarumo ir proporcingumo laikymąsi, ES institucijų dalyvavimas būtinas tik tais atvejais, kai paslauga geriausiai gali būti suteikta ES lygmenyje. Be to, reikalavimai PEGS, kurios tikslinė gavėjų grupė yra visos Europos piliečiai ir verslo įmonės, daug aukštesni nei kitoms atitinkamoms PEGS, pvz., daugiakalbiškumo ar prieinamumo visiems vartotojams. Kitas aspektas, taip pat išskirtas principuose – kaštų ir naudos santykis – PEGS turi būti teikiama tame lygmenyje, kuriame jis optimaliausias. Todėl šiame lygyje pozicionuojamos būtent informacinės PEGS bei atskirais atvejais skirtos ginčų sprendimui, kurių teikimas nereikalauja sudėtingų vartotojų identifikacijos ir autentifikacijos procedūrų bei yra nemokamas.

2.2.2. MULTINACIONALINĖS PEGS

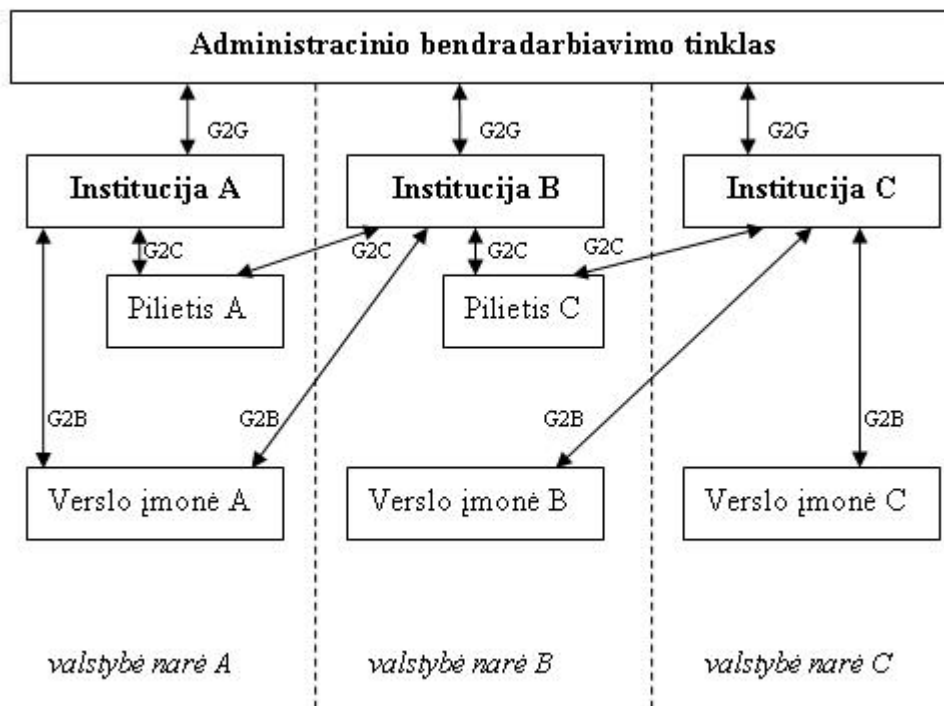
Multinacionalinės PEGS verslui ir piliečiams teikiamos bendradarbiaujant dviejų ar daugiau (ar netgi visos ES) valstybių narių viešojo administravimo institucijoms. Paslaugos kūrimas gali būti remiamas Europos Sąjungos lėšomis. Pagrindinis jų bruožas, skiriantis nuo analogiškų supranacionalinių PEGS – teikėju išlieka nacionalinė institucija (arba kelių institucijų susivienijimas projekto pagrindu), tačiau nė viena nėra centrinė ir koordinuojanti.

Šis modelis gali įgauti labai įvairias formas, priklausomai nuo viešosios e. paslaugos turinio, dalyvaujančių institucijų skaičiaus ir vidinių procesų organizacijos. Bendradarbiaujančios institucijos, neapribotos vien esamomis savo struktūromis ir jau egzistuojančių paslaugų teikimo modeliais, kurdamos šias paslaugas gali ieškoti naujų bendradarbiavimo formų, taikyti naujas technologijas, kurti valdymo inovacijas. Įvairūs institucinių ryšių integracijos sprendimai suteikia vartotojui galimybę naudotis viešąja e. paslauga vienoje vietoje, t. y. vieno langelio principu.

Viena iš galimų ir šiuo metu taikomų multinacionalinių PEGS teikimo formų, kaip pavaizduota 3 paveiksle, apima viešąsias e. paslaugas, kurioms suteikti būtinas tarpvalstybinis administracinis bendradarbiavimas, verslui ar piliečiams tiesiogiai kreipiantis į savo arba kitos valstybės nacionalinę instituciją (viešosios e. paslaugos tinklalapį).

Tokios paslaugos pavyzdys – EUCARIS projekto sukurta Europos transporto priemonių ir vairuotojo pažymėjimų informacinė sistema. EUCARIS yra taikomoji sistema, sudaranti valstybių narių atsakingoms institucijoms galimybę saugiai keistis informacija apie transporto registraciją ir vairuotojo pažymėjimus. Šiuo atveju nors piliečiai tiesiogiai ir nenumatyti kaip galutiniai gavėjai, keitimasis informacija prisideda prie vientiso (*angl.* – seamless) nacionalinės viešosios e. paslaugos teikimo – taigi ją galima laikyti patenkančią į PEGS sampratą. Ši sistema pradėta plėtoti penkių valstybių narių pasirašytos Priumo sutarties pagrindu ir pradėjo veikti nuo 1994 m., palaipsniui prisijungiant vis daugiau ES narių ir kandidačių. Lietuva šiame tinkle dalyvauja nuo 2002 m. 2008 m. ši sutartis buvo integruota į Bendrijos teisę Europos Tarybos sprendimu, kuriam įsigaliojus prisijungimas prie EUCARIS informacinės sistemos taps privalomas visoms ES valstybėms narėms.⁷⁰ Taigi EUCARIS informacinė sistema kartu iliustruoja, kaip valstybių narių iniciatyvų plėtra ir gerosios praktikos sklaida gali daryti įtaką Bendrijos teisinei sistemai bei transformuoti pačias PEGS.

⁷⁰ EUCARIS. Origin, 2008. <http://www.eucaris.net/origin.php> [žiūrėta 2008 12 01]

3 pav. **Multinacionalinių PEGS teikimo naudojant administracinio bendradarbiavimo tinklus modelis**

Šaltinis: adaptuota pagal IDABC, 2008, P. 16.

Panašiai vystomas PEGS teikimas verslui ir piliečiams, kai administracinis bendradarbiavimas organizuojamas pasitelkiant ES IDABC programos įsteigtus tematinius tinklus, pvz., IMI-NET (vidaus rinkos informacinė sistema, kuri šiuo metu taikoma profesinių kvalifikacijų direktyvos įgyvendinimui paremti, o antrajame vystymo etape numatoma pritaikyti ir Paslaugų direktyvos įgyvendinimui⁷¹) ar EESSI (Elektroninių socialinės apsaugos duomenų mainų sistema), kuriuose integruojamos atitinkamų valstybių narių institucijų duomenų bazės, sudaroma saugi prieiga prie jų. Institucijos turi galimybę operatyviai ir daug žemesniais kaštais nei tradicinėmis priemonėmis gauti reikalingą informaciją nesikreipdamos tiesiogiai į kitą valstybę. Tokiu būdu pagerinama ir viešosios e. paslaugos teikimo kokybė, sukuriama agreguota PEGS (kurių turinį sudaro keli kombinuoti šaltiniai).

Šiuo modeliu gali būti apibrėžti ir Paslaugų direktyvos numatomų elektroninių procedūrų taikymo procesai. Kol kas nė viena valstybė narė dar nėra įgyvendinusi vieno kontaktinio centro, todėl sunku vertinti nacionalines jų kūrimo kryptis, ypač nesant privalomų direktyvos nuostatų dėl

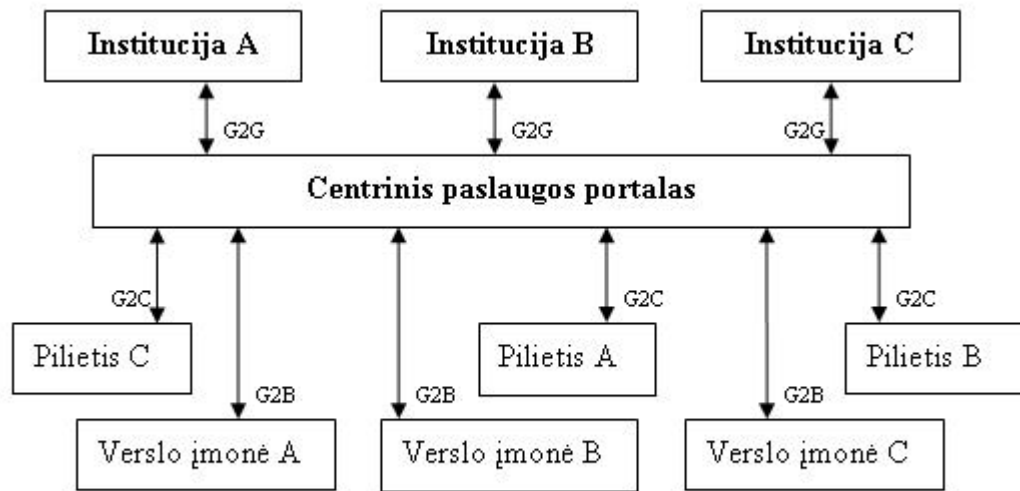
⁷¹ IDABC. IMI: Internal Market Information System. <http://ec.europa.eu/idabc/en/document/5378/5970> [žiūrėta 2008 12 01]

administracinių ir techninių aspektų. Remiantis valstybių teikiama informacija apie pasirengimą Paslaugų direktyvos įgyvendinimui, yra aiškus poreikis specialiems atsakingų institucijų bendradarbiavimo tinklams šioje srityje.⁷² Be to, didele apimtimi gali būti taikomi ir jau sukurti IDABC tematiniai tinklai – ypač minėti IMI-NET, EESSI, taip pat CPCS (Vartotojų apsaugos bendradarbiavimo sistema).

Kita multinacionalinių PEGS forma apima ne tiesiogines verslo ar piliečių interakcijas su atsakingomis institucijomis, bet prisijungiant per patį bendradarbiavimo tinklą. Pavyzdžiui, RISER projektas, teikiantis viešąsias e. paslaugas verslui, skirtas adresų informacijos tikrinimui dalyvaujančių valstybių narių oficialiuose gyventojų registruose, vartotojo sąsajai naudoja centrinę paslaugos portalą (<http://www.riserid.eu/home/>). Paslaugos gavėjas centriname portale pateikia užklausą, sistema nukreipia ją į atitinkamos valstybės narės oficialų registrą. Registras įvykdo užklausą ir nusiunčia reikalingą informaciją atgal į portalą, iš kurio ją gali parsisiųsti paslaugos gavėjas. Užklaustos rezultate pateikiama išsami informacija – pilnas ieškomo asmens vardas ir adresas, kaip nurodyta atitinkamame oficialiame registre, bei papildoma informacija.

4 paveikslas iliustruoja apibendrintą paslaugos teikimo procesą. Institucijos, dalyvaujančios projekto veikloje, tiesiogiai iš portalą gauna užklausas paslaugoms. Toks organizavimo modelis optimaliausias verslo įmonėms ar piliečiams, kurie mobilumo laisvės įgyvendina ne tik tarp dviejų valstybių, bet visos ES mastu, – nebūtina kreiptis į konkrečios valstybės institucijas, kiekvienoje iš jų atskirai registruotis, identifikuotis ir atsiskaityti už suteiktas paslaugas pagal kiekvienos individualią tvarką.

⁷² TRASYSA. Services Directive Support: Analysis of Member State's Activities. / Prepared for the European Commission, DG Information Society and Media, eGovernment unit. 2008
http://ec.europa.eu/information_society/activities/ict_psp/documents/Services%20Directive_Analysis%20of%20MS%20activities.pdf [žiūrėta 2008 12 01]

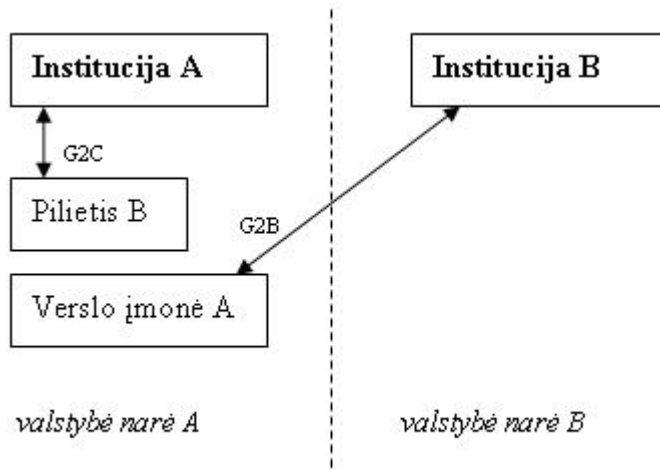

4 pav. Multinacionalinių PEGS teikimo naudojant centrinį portalą modelis

Multinacionaliniame lygmenyje gali būti teikiamos bet kurios viešosios e. paslaugos, kurioms yra konkretus vartotojų poreikis. Be to, tai nėra „iš viršaus į apačią“ iniciatyva (išskyrus Paslaugų direktyvos numatytas procedūras, nors kiekvienai valstybei palikta pačiai spręsti kontaktinio centro organizavimo ir prieinamumo visiems tiksliniams direktyvos subjektams klausimus), teikimo ir administracinio bendradarbiavimo formos gali būti įvairios, todėl šio viešųjų e. paslaugų teikimo ES mastu modelio potencialą sudaro didelės jų lankstumo galimybės ir aukštas orientacijos į vartotoją lygis. Multinacionalinės PEGS dažniausiai teikiamos aukštesniu nei tik informaciniu brandos lygmeniu, nes turėdamos apibrėžtas tikslines vartotojų grupes gali naudoti joms pritaikytus sprendimus e. identifikacijos, e. dokumentų srityse.

2.2.3. NACIONALINĖS PEGS

Nacionalinės PEGS teikiamos tiesiogiai vienos valstybės narės viešojo administravimo institucijos kitos valstybės verslo įmonėms bei piliečiams. Šių paslaugų įgyvendinimas nereikalauja tarpvalstybinio administracinio bendradarbiavimo ir keitimosi duomenimis. 5 paveiksle iliustruojama, dalyvaujantys subjektai yra du – paslaugos teikėjas (viešojo administravimo institucija) ir gavėjas (kitos valstybės pilietis ar verslo įmonė).

5 pav. Nacionalinių PEGS teikimo modelis

Šaltinis: adaptuota pagal IDABC, 2008, P. 16; Weehuizen R., C. van Oranje, 2007. P. 37-38.

R. Weehuizen ir C. van Oranje teigia, kad toks modelis gali būti taikomas euroregiono atveju, kur verslo ir piliečių mobilumas jau pasiekęs kritinį lygį ir daugiau ar mažiau aiški konkrečių paslaugų teikimo paklausa.⁷³ Šis viešųjų e. paslaugų teikimo lygmuo yra labiausiai decentralizuotas, todėl paslaugos yra arčiausiai vartotojo ir jo poreikių. Šiam modeliui gali būti priskirtos ir Paslaugų direktyvos numatomos elektroninės procedūros tuo atveju, jei jas įgyvendindamos valstybės narės nesikeistų duomenimis naudodamos specialius tematinis tinklus arba jei šie tinklai būtų naudojami ne keitimuisi tiesiogiai paslaugai suteikti reikalinga informacija, o, pavyzdžiui, keistis įgyvendinimo patirtimi).

Valstybės, priklausomai nuo to, kiek ir kokių viešųjų e. paslaugų siekia teikti europiniu mastu, gali kurti specialius e. valdžios portalus (arba integralias nacionalinių e. valdžios portalų dalis), kuriuose visos viešosios e. paslaugos, skirtos užsienio verslui ir piliečiams, būtų prieinamos vieno langelio principu. Tais atvejais, kai valstybėje jau įgyvendinamas centrinis e. valdžios portalas, PEGS teikimas nepareikalautų didelių ir brangių papildomų back office reorganizavimo procesų.

Panašus modelis įgyvendinamas Austrijoje, kurios e. valdžios iniciatyvos jau ilgą laiką Europoje yra vienos pirmaujančių. Oficialiame piliečių gyvenimo įvykių portale anglų kalba pateikiama speciali informacija, skirta užsienio piliečiams, apimanti senatvės pensijų, studijų, darbo, verslo registravimo ir

⁷³ Weehuizen R., C. van Oranje. Pan-European eGovernment Services (PEGS) in perspective: function, forms, actors, areas, pathways and indicators / Prepared for DG Information Society and Media of the European Commission. 2007. http://www.euregov.eu/deliverables/reports/WP3_Indicators.pdf [2008 12 01]

kitas sritis - <http://www.help.gv.at/Content.Node/HELP-FC.html>. Šiuo metu anglų kalba prieinama tik bendroji informacija, taip pat pateikiamos nuorodos į atitinkamas prašymų formas vokiečių kalba.

Nesant vieno centrinio e. valdžios portalo, nacionalinės institucijos gali kurti atskiras platformas kiekvienai PEGS ar jų grupėms arba integruodamos šias PEGS į nacionalines viešąsias e. paslaugas. Pastaruoju atveju turi būti sukurta atskira prieiga tarptautiniams vartotojams.

Nacionalinio Belgijos socialinės apsaugos biuro kartu su Belgijos centriniu socialinės apsaugos duomenų registru (*vok.* – Zentrale Datenbank der Sozialen Sicherheit) sukurto socialinės apsaugos portalo pavyzdys iliustruoja, kaip efektyvios nacionalinės viešosios e. paslaugos pagrindu plėtojamas jos teikimas ES mastu. Pagrindinis nacionalinis socialinės apsaugos portalas sudarytas iš keturių pagrindinių dalių. Pirmosios trys skirtos nacionaliams subjektams – piliečiams, verslui ir socialinės apsaugos tarnautojams – ir pateikia informaciją valstybinėmis kalbomis (olandų, vokiečių ir prancūzų). Ketvirtoji portalo dalis – https://www.socialsecurity.be/foreign/en/employer_limosa/home.html, pavadinta „Limosa“ – suteikia atskirą prieigą užsienio subjektams ir koncentruotai pateikia informaciją anglų kalba apie visas būtinas procedūras, siekiant pradėti gyventi ir dirbti Belgijoje ar įdarbinti užsieniečius.

Abiems poskyryje minėtiems nacionalinių PEGS pavyzdžiams ir iš dalies multinacionalinėms PEGS būdinga bendra tendencija – šiuo metu jos daugiausiai teikiamos informaciniame brandos lygmenyje. Pagrindiniai jiems keliami reikalavimai – daugiakalbiškumas, orientacija į vartotoją ir inovatyvumas. Kuo aukštesniu lygmeniu siekiama teikti paslaugas, tuo daugiau atsiranda barjerų – pirmiausiai, taptautinių vartotojų atpažinimas ir jų duomenų saugojimas. Be šių barjerų, tiesiogiai susijusių su vartotojo sąsaja, kyla nemažai problemų valstybių e. valdžios sistemų suderinamumo, elektroninių dokumentų autentifikavimo, teisinio pripažinimo, archyvavimo srityse.

2.3. PEGS ĮGYVENDINIMO SĄLYGOS

2.3.1. INTEROPERABILUMAS

Pirmame skyriuje jau minėjome Komisijos iniciatyvas ir Tarybos reglamentus, skatinančius ES ir valstybių narių institucijų bendradarbiavimą teikiant viešąsias e. paslaugas ES mastu. Visa ES remiama nacionalinių e. valdžios sistemų plėtra yra akivaizdžiai siejama su europiniais tikslais – Bendrijos politikų įgyvendinimu. Dėl šios priežasties nuolat stebima ir lyginama atskirų valstybių pažanga e. valdžios srityje, skatinamas keitimasis gerąja praktika. ES atliekami tyrimai rodo, kad valstybių narių e. valdžios plėtra ir branda tebėra nevienodo lygio, skirtumai tarp pirmaujančiųjų ir

atsiliekančiųjų tebėra ženklūs.⁷⁴ Nacionalinės e. valdžios sistemos, dažnai vystomos atsižvelgiant į vidinius procesus. Todėl akivaizdu, kad vien politinė iniciatyva iš ES institucijų („iš viršaus į apačią“) neužtikrina paslaugų, teikiamų peržengiant nacionalines sienas, kūrimo ir plėtros. Tai lemia daug kompleksinių veiksnių, kurių efektyviam valdymui ES pastaraisiais metais skiria daug dėmesio.

2004 m. buvo išleista pirmoji Europos interoperabilumo schema, kur interoperabilumas buvo suprantamas kaip „informacinių ir komunikacinių sistemų ir jų palaikomų verslo procesų gebėjimas keistis duomenimis ir sudaryti galimybes dalintis informacija ir žiniomis.“⁷⁵ Atnaujintoje negalutinėje EIF versijoje atsižvelgiama ne tik į informacinių ir komunikacinių sistemų gebėjimą keistis duomenimis, bet laikomasi platesnio požiūrio į interoperabilumą. Jis suprantamas kaip „skirtingų organizacijų gebėjimas sąveikauti siekiant sutartų ir abipusiai naudingų tikslų, verslo procesų metu dalijantis informacija ir žiniomis, naudojant savo duomenų keitimosi IKT sistemas.“⁷⁶ Pagal šią sampratą interoperabilumas įgalina dirbti kartu siekiant bendrų tikslų – atsižvelgiant į specifinį šio EIF kontekstą – teikti visą Europą apimančias viešąsias e. paslaugas.

Kompleksinė atnaujinto EIF interoperabilumo koncepcija apima tris dimensijas, kurios sudarytos iš persipinančių sluoksnių. Skirtingai nuo ankstesnės EIF versijos, kurioje buvo pateiktas daug paprastesnis trijų lygių (techninio, semantinio ir organizacinio) modelis, naujoji interoperabilumo samprata dėl reikšmingų pokyčių administracinėje, technologijų, verslo ir teisinėje aplinkose aprėpia daug plačiau – interoperabilumo lygmenis, interoperabilumo grandinę ir standartus.

Interoperabilumo lygmenis sudaro ankstesnės EIF versijos numatyti organizacinis, semantinis ir techninis, papildyti politinio konteksto ir teisinio interoperabilumo lygmenimis, būtiniais naujų viešųjų e. paslaugų kūrimui Europos Sąjungos mastu. Trumpai galime apibendrinti šių interoperabilumo lygmenų turinį⁷⁷:

- *Politinis kontekstas* – suderintos bendradarbiaujančių partnerių vizijos, tikslai ir pagrindiniai aspektai, užtikrinantys PEGS plėtros ir paramos interoperabilumo tikslams tęstinumą.
- *Organizacinis interoperabilumas* – institucijų verslo procesų, ypač keitimosi informacija, derinimas siekiant efektyvaus bendradarbiavimo, apimantis verslo procesų reinžineriją,

⁷⁴ Capgemini. 7th annual measurement of the progress of online public service delivery across Europe. 2007. http://ec.europa.eu/information_society/europe/i2010/docs/benchmarking/egov_benchmark_2007.pdf [žiūrėta 2008 12 01]

⁷⁵ IDABC. European interoperability framework for pan-European eGovernment Services, final version 1.0. November 2004 <http://ec.europa.eu/idabc/servlets/Doc?id=19529> [žiūrėta 2008 12 01]

⁷⁶ IDABC. European interoperability framework for pan-European eGovernment services: Draft document for public comments – as basis for European interoperability framework 2.0, 15 July 2008 <http://ec.europa.eu/idabc/servlets/Doc?id=31597> [2008 12 01]

⁷⁷ Ibid.

formalizuotus paslaugos teikimo susitarimus, kokybės vertinimą, pokyčių valdymą, bendradarbiavimo skatinimą.

- *Teisinis interoperabilumas* – bendradarbiaujančių valstybių narių nacionalinių teisės aktų suderinimas, ypatingą dėmesį skiriant duomenų apsaugai, viešųjų paslaugų teikimo ir pirkimų proceso, standartų bei specifikacijų reglamentavimui.
- *Semantinis interoperabilumas* – bendradarbiaujančių institucijų sutarimas dėl informacijos reikšmės ir formatų (duomenų struktūros, elementų ir protokolų) bendrųjų standartų, sudarančių sąlygas pakartotiniam bei išoriniam jos naudojimui.
- *Techninis interoperabilumas* – kompiuterinių sistemų ir paslaugų techninio suderinamumo aspektai, apimantys atvirą prieigą, sujungimo į tinklą paslaugas, duomenų integraciją, tarpinę programinę įrangą, duomenų pateikimo ir keitimosi, prieinamumo ir saugumo paslaugas. Ypatingas dėmesys skiriamas uždarų informacinių sistemų, suprojektuotų išskirtinai vidiniam naudojimui, sukuriams barjerams nustatyti, techniniams standartams, bendriems sistemų sąveikos mechanizmams sukurti.

Europinio interoperabilumo įgyvendinimas privalomas tik IDABC programos remiamiems projektams, tuo tarpu kiekvienoje šalyje, kuriančioje nacionalinę interoperabilumo strategiją, jo principų taikymas yra rekomenduotinas. Europos Sąjungos mastu šių sąlygų įgyvendinimas didžiausią reikšmę turi tarpinstitucinio bendradarbiavimo srityje, nors daro ir tiesioginės įtakos paslaugų kokybei – vadinasi, verslui ir piliečiams – prisideda prie saugumo ir privatumo standartų įtvirtinimo, kuria pasitikėjimą viešosiomis e. paslaugomis, užtikrina procedūrų paprastumą, skaidrumą.

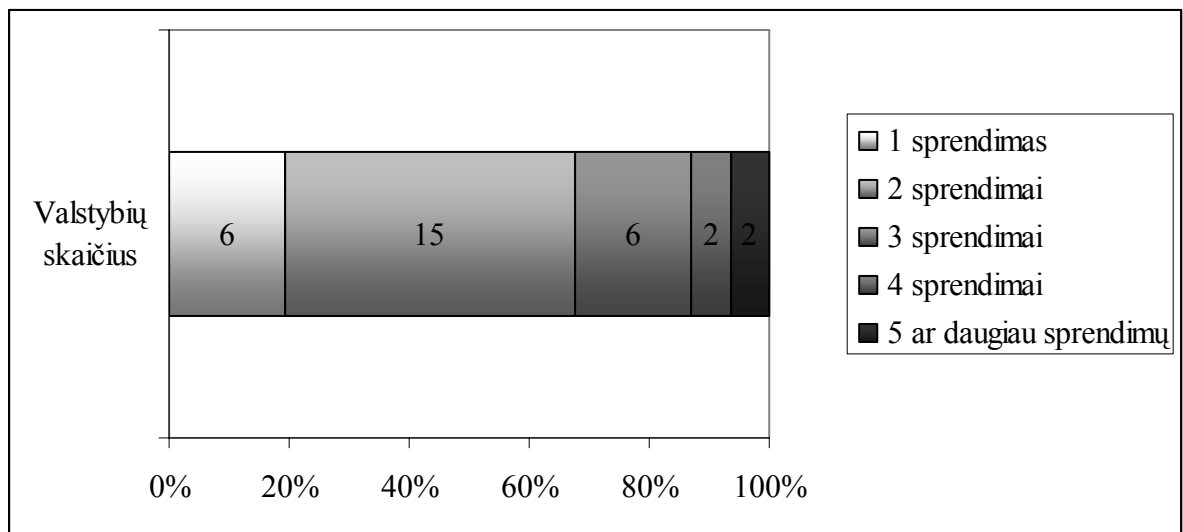
2.3.2. E. IDENTIFIKACIJA, E. AUTENTIFIKACIJA

E. identifikacijos valdymas yra viena pagrindinių prielaidų sudarant verslui ir piliečiams saugią prieigą prie PEGS, užtikrinant tinkamą privatumo apsaugą, taigi didele dalimi lemia PEGS vystymą, vartotojų pasitikėjimą ir naudojimąsi jomis. Be to, viešojo sektoriaus išplėtoti sprendimai potencialiai gali būti naudojami ir tvirtinant privačias tarpvalstybines sutartis, tokiu būdu tiesiogiai skatindami verslo mobilumą.

Europos Taryba yra priėmusi direktyvą dėl elektroninio parašo, įpareigojančią pripažinti ES narėse sertifikuotus e. parašus, paremtus viešojo rakto infrastruktūros technologija (toliau tekste – PKI, *angl.* Public Key Infrastructure), visose valstybėse narėse, tačiau viešųjų e. paslaugų e. identifikacijai dažnai ši technologija pakeičiama kitomis, ekonomiškesnėmis. Viena pagrindinių problemų PEGS teikimui išlieka ryškūs valstybių narių skirtumai taikant įvairias identifikacijos technologijas (toliau

tekste – eID) elektroninėje erdvėje. Šie skirtumai būdingi ir susijusioms e. valdžios sritims – e. autentifikacijai ir e. dokumentams.

2007 m. IDABC užsakymu atlikto tyrimo duomenimis, 32 analizuotose valstybėse (ES narėse, kandidatėse ir Europos Ekonominės Erdvės narėse) nacionalinės e. identifikacijos ir e. autentifikacijos sistemos ne tik labai skiriasi tarpusavyje, bet ir skirtingoms nacionalinėms viešosioms e. paslaugoms taikoma daug įvairių sprendimų ir technologijų.⁷⁸ E. autentifikacijai valstybės narės turi ne po vieną sprendimą: kaip pavaizduota 6 paveiksle, dažniausias atvejis – du alternatyvūs vienas kitą papildantys autentifikacijos būdai.

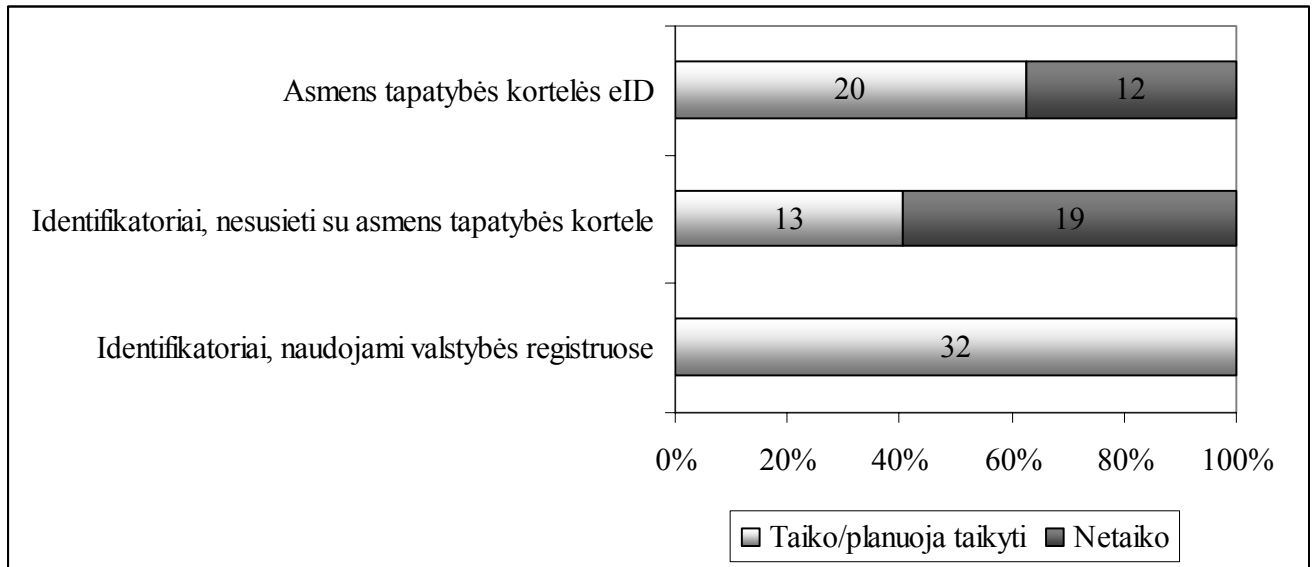
6 pav. E. autentifikacijos sprendimų skaičius valstybėse

Šaltinis: Graux H., J. Majava, 2007. P. 145.

7 paveikslas iliustruoja atskirų technologijų naudojimą valstybėse teikiant viešąsias e. paslaugas. Visos valstybės taiko oficialiuose registruose naudojamus identifikatorius – asmens kodą, įmonės kodą, socialinio draudimo numerį ir kt., tačiau taikymo apimtis priklauso nuo šių duomenų teisinės apsaugos režimų. Iš 27 ES valstybių, kuriose išduodamos asmens tapatybės kortelės, 20 taiko arba artimiausiu metu planuoja pradėti taikyti tapatybės kortelėse integruotas e. identifikacijos

⁷⁸ Graux H., J. Majava. eID Interoperability for PEGS: Analysis and Assessment of similarities and differences – Impact on eID interoperability. / Prepared for IDABC programme. 2007. <http://ec.europa.eu/idabc/servlets/Doc?id=29618> [žiūrėta 2008 12 01]

technologijas (atitinkamai 7 ir 13 valstybių). Taip pat nacionalinei e. identifikacijai viešosiose e. paslaugose naudojami su asmens tapatybės kortele nesusieti identifikatoriai, taikomi 13 valstybių.

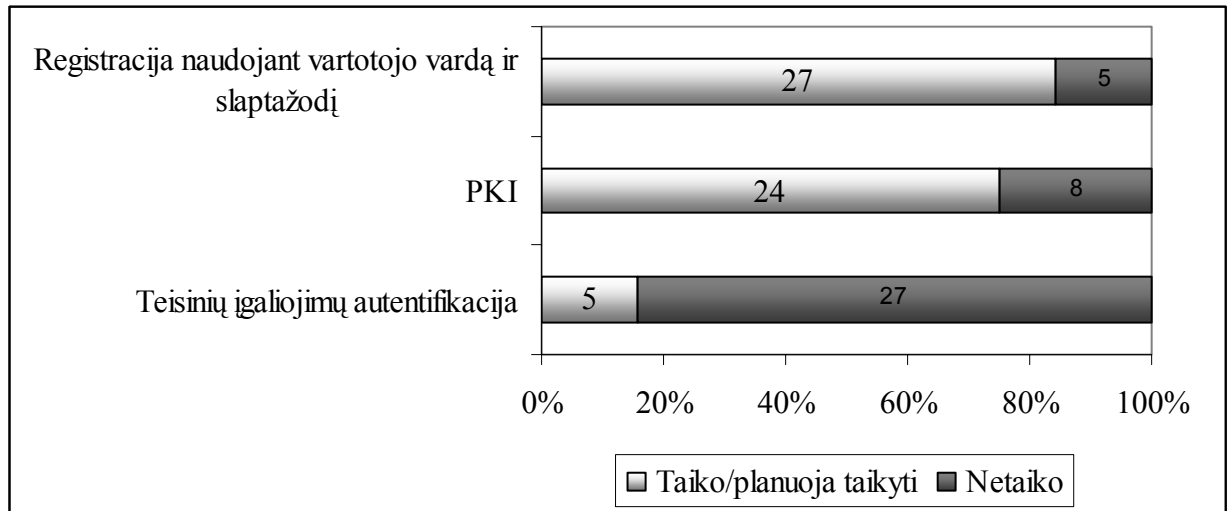
7 pav. **Pagrindinių e. identifikacijos šaltinių naudojimas Europos valstybėse**

Šaltinis: sudaryta pagal Graux H., J. Majava, 2007

E. autentifikacijai Europos šalyse taikomos dvi pagrindinės technologijos – PKI ir registracija naudojant vartotojo vardą ir slaptažodį, šis pasiskirstymas iliustruotas 8 paveiksle. Šiuo metu dominuojanti e. autentifikacijos sistema yra registracija naudojant vartotojo vardą ir slaptažodį (taikoma 27 valstybėse). Dalis sistemų papildomai reikalauja patvirtinimo naudojant specialiai išduotus kodus, mobiliąsias technologijas ar slaptažodžių generatorius. Šis metodas gana lankstus ir gali užtikrinti pakankamą saugumo lygmenį. Viešojo rakto infrastruktūra e. autentifikacijai naudojama 24 valstybėse. Dalies valstybių (14) PKI sistemos sertifikuojamos viešojo sektoriaus, iš kurių 10 atviros privataus sektoriaus taikymams. Kitose taikomos tiek viešojo, tiek privataus sektoriaus sertifikuojamos PKI sistemos.

Specifiniams subjektams keliose valstybėse taikomos atskiros jų įgaliojimų autentifikacijos priemonės, leidžiančios teisiškai įgaliojtiems asmenims naudoti savo raktą autentifikuojantis specialiose sistemose, pvz., įgaliojamam atstovui deklaruojant mokesčius įgaliojimą suteikusių fizinio ar juridinio asmens vardu ar valstybės tarnautojams prisijungiant prie institucinių registru. Šiuo metu vienintelėje Austrijoje tokia sistema, integruojanti duomenis apie asmeniui suteiktus įgaliojimus į jo e.

autentifikacijai naudojamą technologiją – piliečio kortelę, veikia nuolat, dar keliuose valstybėse ši sistema taikoma *ad hoc* – specifiniais atvejais.

8 pav. Pagrindinių e. autentifikacijos technologijų taikymas Europos valstybėse

Šaltinis: sudaryta pagal Graux H., J. Majava, 2007.

Naudojamų e. identifikacijos ir e. autentifikacijos priemonių įvairovė kelia rimtų grėsmių bendram jų suderinamumui ir PEGS interoperabilumui. H. Graux ir J. Majava⁷⁹ studijos išvadose nustatyta nemažai tarpvalstybinių verslo ir piliečių transakcijų su ES viešojo administravimo institucijomis barjerų e. identifikacijos srityje, iš kurių labiausiai pabrėžiami ne tiek techniniai ir infrastruktūriniai, kiek politiniai, teisiniai ir socialiniai. Studijos autorių teigimu, tarptautiniame kontekste galimybės naudoti nacionalinių registrų duomenis gana ribotos, nes kitos valstybės neturi prieigos prie šių duomenų, kuriuos dalyje šalių saugo konstituciniai įstatymai. Dėl teisinių ir politinių priešasčių užsienio valstybėms taip pat sunkiai prieinami institucinių informacinių sistemų kontroliuojami vartotojo prisijungimo duomenys (vardas ir slaptažodis). Todėl didžiausią potencialą būti naudojami tarpvalstybinėse transakcijose turi viešojo rakto infrastruktūra ir nacionalinių tapatybės kortelių elektroninės identifikacijos technologijos, kuriose PKI ar analogiška e. parašo technologija yra integrali dalis.

⁷⁹ Graux H., J. Majava. eID Interoperability for PEGS: Analysis and Assessment of similarities and differences – Impact on eID interoperability. / Prepared for IDABC programme. 2007. <http://ec.europa.eu/idabc/servlets/Doc?id=29618> [žiūrėta 2008 12 01]

Plėtodama europinių viešųjų e. paslaugų strategiją, Europos Komisija pastaruoju metu remia nemažai tyrimų e. identifikacijos valdymo srityje, kuriais siekiama rasti sprendimus PEGS teikimui nesukeliant neigiamo poveikio nacionalinėms sistemoms. Paminėtinas CIP programos pilotinis STORK (Secure Identity Across Borders Linked) projektas⁸⁰, įtraukiantis įvairių šalių viešojo administravimo institucijas ir privataus sektoriaus subjektus. Juo siekiama sukurti interoperabilią e. identifikacijos ir e. autentifikacijos pripažinimo Europos Sąjungoje sistemą, sudarančią galimybes verslui, piliečiams ir valstybės tarnautojams naudotis nacionalinėmis e. identifikacijos priemonėmis bet kurioje valstybėje narėje. STORK projekte numatyta sukurti bendras taisykles bei specifikacijas eID pripažinimui ir realioje aplinkoje patikrinti eID sprendimų verslui ir piliečiams saugumą ir naudojimo paprastumą.

⁸⁰ ES projekto STORK tinklalapis, <http://www.eid-stork.eu/> [žiūrėta 2008 12 01]

3. EUROPOS SĄJUNGOS VIENINGOS RINKOS KŪRIMO E. VALDŽIOS PRIEMONĖMIS ĮGYVENDINIMAS LIETUVOJE

Atsižvelgiant į Europos Sąjungos e. valdžios priemonių taikymo kuriant vieningą rinką tikslų ir priemonių jiems pasiekti kompleksiskumą, akivaizdu, kad ES valstybių narių e. valdžios sistemoms jų įgyvendinimas yra rimtas iššūkis. Kita vertus, tokiaime kontekste atsiveria ir naujos galimybės peržiūrėti nacionalines strategijas ir prioritetus, jų atitikimą naujausioms politinėms, socialinėms, ekonominėms ir technologinėms tendencijoms ne tik ES, bet ir valstybės lygmeniu. Laiku ir tinkamai išnaudojus šias galimybes bei Europos Komisijos programų siūlomą paramą, gali būti ne tik sustiprintos nacionalinės ekonomikos pozicijos ES vieningoje rinkoje, bet ir reikšmingai paskatintas nacionalinės e. valdžios tobulinimas bei viešųjų e. paslaugų kokybė.

Pagal subsidiarumo principą, pagrindiniai veikėjai, kuriantys ES vieningą rinką ir įgyvendinantys peržengiančią sienas e. valdžią, yra valstybės narės, Europos Komisijos vaidmuo yra skatinti ir koordinuoti nacionalines pastangas, kuriant bendradarbiavimo platformas ir standartus. Kadangi valstybių narių e. valdžios strategijos labiausiai yra orientuotos į valstybės politikų įgyvendinimą, visą Europą apimančių viešųjų e. paslaugų teikimas gali tapti prioritetiniu tik tuo atveju, jei jis sudaro sąlygas pasiekti nacionalinių tikslų, t.y., pirma, jei strateginiame lygmenyje pripažįstamas vieningos rinkos kūrimo tikslas, ir antra, jei pripažįstamos e. valdžios galimybės kurti pridėtinę politinę vertę – reikšmingai prisidėti siekiant šio tikslo.

Šiame skyriuje tiriant Europos Sąjungos vieningos rinkos kūrimo e. valdžios priemonėmis įgyvendinimą Lietuvoje įvertinamos strateginės prielaidos – Lietuvos strateginiais dokumentais numatytas e. valdžios vaidmuo integracijos į ES vieningą rinką priemonių kontekste, e. valdžios strategijos atitikimas europinėms tendencijoms, taip pat padėtis bei galimybės interoperabilumo ir e. identifikacijos valdymo srityse – bei nustatoma dabartinė Lietuvos viešųjų e. paslaugų prieinamumo ES verslo įmonėms ir piliečiams būklė.

3.1. ĮGYVENDINIMO PRIELAIIDOS

Pagrindinis Lietuvos strateginis dokumentas, numatantis Lietuvos reformų kryptis įgyvendinant ES Lisabonos strategiją ir didinant nacionalinį konkurencingumą – Nacionalinė Lisabonos strategijos

įgyvendinimo programa⁸¹. Jame, tarp kitų mikroekonominės politikos uždavinių, numatoma stiprinti konkurencinį pramoninį potencialą, pasinaudojant ES vidaus rinka ir globalizacijos procesu. Viena iš probleminių sričių laikoma Paslaugų direktyvos numatytų kontaktinių centrų steigimas ir IMI-NET tinklo naudojimas įgyvendinant Bendrijos teisę. IKT sklaidos skatinimas ir nacionalinės infrastruktūros tobulinimas įgyvendinant tarpvalstybinių tinklų projektus šioje programoje išskirtas kaip atskiras uždavinys. IKT srityje pagrindinės numatomos priemonės yra elektroninių ryšių (ypač plačiajuosčio ryšio) infrastruktūros plėtra, viešųjų interneto prieigos centrų tinklo plėtojimas, viešųjų paslaugų perkėlimas į elektroninę erdvę ir duomenų mainų tarp valstybės ir savivaldybių institucijų organizavimas bei saugus jų įsijungimas į IDABC informacinius tinklus.

Akivaizdu, kad ši programa nekelia ambicingų tikslų e. valdžiai. Jos europinei dimensijai plėtoti pagrindinis dėmesys sutelkiamas į privalomos Paslaugų direktyvos nuostatų įgyvendinimą bei įsijungimo į IDABC tinklus procesams.

Jungimasis prie IDABC (anksčiau IDA) pradėtas dar 2003 m., kai buvo pasirašytas memorandumas tarp Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Europos Komisijos, nustatantis Lietuvos dalyvavimo programoje nuostatas ir sąlygas.⁸² Vėliau tais pačiais metais Vyriausybė priėmė nutarimą dėl dalyvavimo IDA programoje, kuriame Vidaus reikalų ministerijai pavestas dalyvavimo koordinavimas, o susijungimui su IDA programos tinklais naudojamas saugus valstybinių duomenų perdavimo tinklas (toliau tekste – SVDPT), administruojamas valstybės įmonės „Infostruktūra“.⁸³ SVDPT, skirtas saugiams duomenų mainams tarp Lietuvos valstybės ir savivaldybių institucijų, taip pat užtikrina saugius valstybės institucijų duomenų mainus su verslo įmonėmis ir piliečiais bei sukuria ryšį su Europos Sąjungos ir valstybių narių institucijomis pagal bendrai nustatytus patikimumo ir informacijos saugos reikalavimus. SVDPT naudojamas susijungti su atskirtu nuo interneto Europos Bendrijos IDABC programos sukurtu TESTA tinklu. Vis dėlto šioje srityje pasiekta labai nedidelė pažanga. 2008 m. LR Valstybės kontrolės valstybinio audito ataskaitoje nustatyta, kad SVDPT tinklas mažai naudojamas keičiantis informacija su ES ir valstybių narių institucijomis, kai kurios institucijos

⁸¹ LR Vyriausybės 2008 m. spalio 1 d. nutarimas Nr. 1047 Dėl nacionalinės Lisabonos strategijos įgyvendinimo 2008 – 2010 metų programos patvirtinimo http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=329187 [žiūrėta 2008 12 01]

⁸² Europos Bendrijos ir Lietuvos Respublikos susitarimo memorandumas dėl Lietuvos dalyvavimo Bendrijos elektroninio keitimosi duomenimis tarp administracijų programoje (IDA) http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=227228&p_query=IDA&p_tr2=2 [žiūrėta 2008 12 01]

⁸³ LR Vyriausybės 2003 m. gruodžio 31 d. nutarimas dėl Lietuvos Respublikos dalyvavimo Europos Bendrijos elektroninio keitimosi duomenimis tarp administracijų programoje (IDA), Nr. 1705 http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=224513&p_query=&p_tr2= [žiūrėta 2008 12 01]

nesijungia prie IDABC tinklų per SVDPT, bet naudoja viešuosius interneto tinklus, taip neužtikrinamos pakankamo perduodamos informacijos saugumo.⁸⁴

Analogiškai nemažai 2002 m. Lietuvos Respublikos Vyriausybės (toliau – Vyriausybės) nutarimo dėl Lietuvos elektroninės valdžios koncepcijos (toliau – Koncepcija) patvirtinimo⁸⁵, priimto šaliai ruošiantis tapti ES nare, nuostatų, kurios atitinka to laikotarpio ES tikslus e. valdžios srityje ir orientuojasi į bendrą paslaugų perkėlimą į elektroninę erdvę, nenumatant jų potencialo kuriant pridėtinę vertę ekonomikai, demokratiniais procesams ar kitoms įgyvendinamoms politikoms. Rengiami Koncepcijos įgyvendinimo planai taip pat koncentruojasi tik į šį aspektą, juose nenumatyta atskirai teikti nacionalinių viešųjų e. paslaugų kitiems nei Lietuvos piliečiams ar verslo subjektams, t.y. vystyti nacionalinių PEGS. Šalia įgyvendinamų dvidešimties viešųjų paslaugų sąrašo, nustatyto eEuropa 2002 veiksmų plane, numatytos papildomos paslaugos, kurių dalis įtraukta atsižvelgiant į IDABC programos studijos dėl visą Europą apimančių viešųjų e. paslaugų suinteresuotų subjektų poreikių⁸⁶ nustatytas viešąsias e. paslaugas (pilnas studijos nustatytas sąrašas pateikiamas 1 priede) – informacijos apie dizainą teikimas, dalyvavimas diegiant Europos Ekonominės Erdvės sveikatos draudimo įstaigų keitimosi duomenimis sistema.⁸⁷ Tačiau skirtingai nuo studijoje siūlomo šių paslaugų įgyvendinimo europinėje dimensijoje, informacijos apie dizainą teikimas plane nenumatomas ne nacionaliniams subjektams, o tarpvalstybinė sveikatos draudimo įstaigų keitimosi duomenimis sistema neapima viešosios elektroninės paslaugos gyventojams teikimo.

Interoperabilumas

Lietuvos viešosios e. paslaugos vystomos gana fragmentiškai ir remiasi sektoriniu požiūriu.⁸⁸ Nėra atskiro dokumento, nustatančio reikalavimus viešųjų e. paslaugų ir institucijų informacinių sistemų interoperabilumui užtikrinti, tačiau e. valdžios koncepcijos VIII skirsnyje numatytas decentralizuotai diegiamų projektų standartų suderinamumas. Nacionalinėje Lisabonos strategijos

⁸⁴ LR Valstybės kontrolė. Saugaus valstybinio duomenų perdavimo tinklo operatoriaus veikla, valstybinio audito ataskaita, Nr. VA-P-40-11-21, Vilnius, 2008 http://www.vkontrolė.lt/auditas_ataskaita.php?2764 [žiūrėta 2008 12 01]

⁸⁵ LR Vyriausybės 2002 m. gruodžio 31 d. nutarimas Nr. 2115 Dėl elektroninės valdžios koncepcijos patvirtinimo http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=198184&p_query=&p_tr2= [žiūrėta 2008 12 01]

⁸⁶ CapGemini. Study on stakeholder requirements for pan-European eGovernment Services: End of phase 1 report. Brussels, 2005 <http://ec.europa.eu/idabc/servlets/Doc?id=19646> [žiūrėta 2008 12 01]

⁸⁷ LR Vyriausybės 2003 m. lapkričio 25 d. nutarimas Nr. 1468 Dėl elektroninės valdžios koncepcijos įgyvendinimo priemonių plano patvirtinimo http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=273447 [žiūrėta 2008 12 01]

⁸⁸ Civilka M. eID Interoperability for PEGS: National Profile Lithuania / Prepared for the IDABC programme, 2007 <http://ec.europa.eu/idabc/servlets/Doc?id=31537> [žiūrėta 2008 12 01]

įgyvendinimo programoje taip pat pabrėžiama interoperabilumo tarp valstybės registru ir viešųjų elektroninių paslaugų svarba.⁸⁹

Informacinės visuomenės plėtros komitetas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2008 m. įgyvendino investicinį projektą „Viešojo administravimo institucijų informacinių sistemų interoperabilumo – sistemų sąveikos gebos sukūrimas“, paremtą ES. Projekto metu sukurtame portale panaudotos sąsajos su išoriniais duomenų registrais.⁹⁰

Vidaus reikalų ministerijos užsakymu 2008 m. buvo atliktas mokslinis tyrimas „Elektroninės valdžios suderinamumo Lietuvoje strateginės gairės“, kurio tikslas – įvertinus gerą ES valstybių patirtį ir atlikus būklės Lietuvoje analizę, pateikti strategines e. valdžios sprendimų suderinamumo gaires.⁹¹ Jame autoriai išanalizavo Europos interoperabilumo schemą, ES narių priimtas nacionalines gaires ir pateikė Vidaus reikalų ministerijai rekomendacijų dėl Lietuvos interoperabilumo gairių. Autorių siūlomas hipotetinis modelis artimas Graikijos nacionalinėms gairėms, kurios buvo rengiamos išstudijavus kitų valstybių patirtį ir atsižvelgus į EIF.

E. identifikacijos sistemos

Lietuvoje viešųjų e. paslaugų e. identifikacijai ir e. autentifikacijai šiuo metu taikomos trys pagrindinės sistemos: asmeniniai sertifikatai, e. bankininkystės sistemos bei prisijungimo sistemos naudojant vartotojo vardą ir slaptažodį. Paslaugų, kuriose e. identifikacijai ir e. autentifikacijai naudojamas e. bankininkystės metodas, atveju ypač apribojamos galimybės užsienio subjektų transakcijoms su Lietuvos institucijomis nuotoliniu būdu, nors jie nėra diskriminuojami, taip pat ši sistema yra nepatogi Lietuvos piliečiams, gyvenantiems ir veikiantiems už Lietuvos ribų, nes vartotojai yra įpareigoti naudotis kurio nors Lietuvos komercinio banko paslaugomis.

Nuo 2009 m. sausio 1 d., įsigaliojus LR asmens tapatybės kortelių įstatymo pataisoms pradedamos išduoti asmens tapatybės kortelės su integruotais asmens duomenimis, skirti elektroninei identifikacijai (eID). Pagal investicinį daugiavertinių mikroprocesorinių asmens tapatybės kortelių išrašymo ir panaudojimo projektą, eID kortelėje įmontuoti du nepriklausomi daugiaaplikaciniai lustai – kontaktinis ir bekontaktinis. Kontaktiniame luste įdiegtos pagrindinė ir papildomos aplikacijos.

⁸⁹ LR Vyriausybės 2008 m. spalio 1 d. nutarimas Nr. 1047 Dėl nacionalinės Lisabonos strategijos įgyvendinimo 2008 – 2010 metų programos patvirtinimo http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=329187 [žiūrėta 2008 12 01]

⁹⁰ ES finansuojamas IS sąveikos gebos sukūrimo projektas <http://www.evaidzia.lt/govgate/investicinis.html> [žiūrėta 2008 12 01]

⁹¹ KTU EVF Elektroninio verslo tyrimų centras. Elektroninės valdžios suderinamumo Lietuvoje gairės (tarpinė darbinė versija) / Užsakovas: LR Vidaus reikalų ministerija. Kaunas, 2008
http://www.vrm.lt/uploads/media/eValdzia_tarpine_atskaita_03.pdf [žiūrėta 2008 12 01]

Pagrindinė aplikacija – viešojo raktų infrastruktūros aplikacija – suteikia kortelės turėtojui galimybę autentifikuotis naudojantis viešosiomis elektroninėmis paslaugomis, papildomose gali būti diegiami kiti asmens identifikaciniai duomenys. Bekontaktiniame luste pagrindinėje aplikacijoje įdiegti asmens duomenys, papildomos aplikacijose, diegiamose po kortelės išdavimo ir neturintčiose identifikacinių kortelės turėtojo duomenų, - papildomi duomenys, pvz. transporto bilietai.⁹²

Asmens tapatybės kortelių, turinčių eID funkciją ir PKI, diegimas leidžia manyti, kad ilgalaikėje perspektyvoje turėtų būti peržiūrimos ir reformuojamos Lietuvos viešųjų e. paslaugų e. identifikacijos sistemos, sudarant sąlygas prisijungimui naudoti eID kortelių aplikacijas. Kadangi Lietuvos eID kortelėse naudojama PKI technologija atitinka ES standartus, sudaromos galimybės integruoti ES valstybių narių PKI pagrindu kuriamus e. identifikacijos ir e. autentifikacijos sprendimus.⁹³

3.2. LIETUVOS VIEŠŪJŲ E. PASLAUGŲ EUROPINĖS DIMENSIJOS BŪKLĖ

Europos Sąjungoje pagal eEuropos 2002 ir eEuropos 2005 e. valdžios veiksmų planus kasmet vykdomi nacionalinių viešųjų e. paslaugų (neperžengiančių sienų) įgyvendinimo tyrimai, kurie pastaruoju metu susilaukia kritikos kaip pasenę ir nebesaivejantys naujausių viešųjų e. paslaugų vystymosi tendencijų – matuojamas tik jų prieinamumas elektroninėje erdvėje, neįtraukiant tokių aspektų kaip naudojamumas, inovatyvumas, poreikis, poveikis, ekonominė nauda ir pan.⁹⁴ Lietuvos viešųjų e. paslaugų tyrimai, vykdomi Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos užsakymu, remiasi LR e. valdžios koncepcijoje patvirtintais brandos lygiais, kurie atitinka europinius rodiklius, numatytus eEuropos veiksmų planuose bei papildomus atliekant bendrus europinius vertinimus (2007 m. į vertinimą įtrauktas penktasis brandos lygmuo – personalizacija).⁹⁵

⁹² S4ID. Daugiafunkcinių mikroprocesorinių asmens dokumentų išrašymas ir panaudojimas, investicinis projektas (galimybių studija), 2006

http://www.vrm.lt/fileadmin/Padaliniu_failai/Informacines_politikos_dep/evaldzia/mikroprocesoriniai.zip [žiūrėta 2008 12 01]

⁹³ Civilka M. eID Interoperability for PEGS: National Profile Lithuania / Prepared for the IDABC programme, 2007 <http://ec.europa.eu/idabc/servlets/Doc?id=31537> [žiūrėta 2008 12 01]

⁹⁴ Osimo D. Benchmarking eGovernment in the Web 2.0 era: what to measure, and how? / European Journal of ePractice, No 4, 2008. <http://www.epracticejournal.eu/downloadpdf/4> [žiūrėta 2008 12 01]

⁹⁵ UAB „BGI Consulting“. Viešųjų paslaugų, teikiamų informacinėmis technologijomis esamos būklės analizė, 2007 / Užsakovas: LR vidaus reikalų ministerija. http://www.vrm.lt/uploads/media/vrm_Lt_internetui.pdf [žiūrėta 2008 12 01]

Informacinės visuomenės 2010 e. valdžios plane⁹⁶ atkreiptas dėmesys į ES e. valdžios vertinimo modelio atnaujinimą. Buvo pradėtas Europos Komisijos MODINIS programos e. valdžios ekonomikos projektas eGEP (*angl.* – eGovernment Economics Project), skirtas e. valdžios poveikio ir rezultatų vertinimo gairėms sukurti. Šiose gairėse atsižvelgiant į ekonomiškumo ir efektyvumo principus pasiūlyti penkių 2010 plano kelrodžių, kuriuos jau aptarėme pirmajame darbo skyriuje, rodikliai. Įgalintojų vertinimui numatyti du supaprastinti rodikliai, kurie, autorių teigimu, gali būti įtraukti į bendrą kasmetinį ES viešųjų e. paslaugų vertinimą: transakcinių viešųjų e. paslaugų, kurių teikimui teisiškai privaloma taikyti abipusiai pripažįstamas e. identifikacijos sistemas, skaičius ir veikiančių visą Europą apimančių viešųjų paslaugų skaičius. Be to, autoriai siūlo paslaugų naudojamumą europiniu mastu įtraukti kaip papildomą kriterijų į kasmetinį ES vertinimą.⁹⁷

Vis dėlto oficialiuose ES dokumentuose, reglamentuojančiuose e. valdžios plėtrą, iki šiol nėra pateikta konkrečių metodų lyginamajai valstybių narių teikiamų PEGS analizei ir atliekami vertinimai vis dar apsiriboja pasiūlos tyrimu. Specialių tyrimų Lietuvos viešųjų e. paslaugų teikimui tarptautiniu mastu įvertinti kol kas taip pat nebuvo atlikta. Visą Europą apimančios viešosios e. paslaugos yra dar visai naujos, didžioji jų dalis šiuo metu tik pradedamos kurti, ypač multinacionalinės ir nacionalinės PEGS. Be to, išskyrus Paslaugų direktyvos numatomas procedūras, ES valstybės narės PEGS teikia laisvu pasirinkimu.

3.2.1. TYRIMO METODOLOGIJA

R. Weehuizen ir C. van Oranje siūlo preliminarią PEGS vystymo mišrių rodiklių sistemą, kuria remiantis gali būti vertinamas atskirų šalių nacionalinių viešųjų e. paslaugų europinės dimensijos mastas. Autorių nuomone, šie rodikliai galėtų būti įtraukti į kasmetinius ES valstybių narių viešųjų e. paslaugų brandos tyrimus. Mišrių rodiklių sistemą sudaro pasirengimo ir PEGS prieinamumo (įgyvendinimo) bei politinio poveikio rodikliai.

Prieinamumo rodiklis atspindi europinių viešųjų e. paslaugų prieinamumą ES piliečiams ir verslui. Jį sudaro atitikimo kalbos ir teikimo lygio reikalavimams įvertinimas:

⁹⁶ Europos Komisija. 2010 e. vyriausybės veiksmų planas: e. vyriausybės plėtros spartinimas Europoje visų labui, COM(2006) 173, galutinis, Briuselis, 2006 m. balandžio 25 d. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2006:0173:FIN:LT:HTML> [žiūrėta 2008 12 01]

⁹⁷ RSO SPA, Luiss Management. eGEP Measurement Framework, Final Version, prepared for the European Commission DG Information Society and Media eGovernment Unit, 2006. P. 37 – 38. http://82.187.13.175/eGEP/Static/Contents/final/D.2.4_Measurement_Framework_final_version.pdf [žiūrėta 2008 12 01]

1. Skaičius kalbų (išskyrus valstybinę), kuriomis teikiama paslauga:
 - 0 – tik valstybinė kalba;
 - 1 – valstybinė kalba ir 1-3 kitos kalbos (dažniausiai anglų, prancūzų ar vokiečių);
 - 2 – daugiau nei 3 kitos kalbos;
 - 3 – visų valstybių narių visos kalbos;

2. Paslaugos teikimo kitomis kalbomis lygis:
 - 1 – visa informacija ir pasirinkimai prieinami kita (-omis) kalba (-omis);
 - $\frac{3}{4}$ - didžioji dalis (bet ne visa) informacijos ir pasirinkimų prieinama kita (-omis) kalba (-omis);
 - $\frac{1}{2}$ - tik ribota dalis informacijos pateikiama kitomis kalbomis, tačiau pakankama, kad būtų galima suprasti paslaugos esmę ir į ką kreiptis dėl išsamesnės informacijos.

3. Supaprastintas paslaugos perkėlimo į elektroninę erdvę įvertinimas:
 - 1 – viešoji e. paslauga ne visiškai perkelta į elektroninę erdvę (pateikiama tik informacija ar formos parsisiuntimui);
 - 2 – viešoji e. paslauga visiškai perkelta į elektroninę erdvę (formų, prašymų teikimas ar visiškas paslaugos suteikimas elektroninėje erdvėje).

Darant prielaidą, kad ne visos viešosios e. paslaugos vienodai reikšmingos ir vienos iš jų daro didesnę įtaką Bendrijos politikų įgyvendinimui nei kitos, į šį rodiklį įtraukiamas politinio poveikio matmuo. R. Weehuizen ir C. van Oranje naudojami CapGemini atlikto tyrimo rezultatais – pagal poreikio ir vartotojo naudos kriterijus sureitinguotų procentinėje skalėje potencialių europinių viešųjų e. paslaugų sąrašą. Procentinę išraišką siūloma supaprastinti konvertuojant į rangų skalę: svarbios viešosios e. paslaugos (= 1) ir mažiau svarbios (= $\frac{3}{4}$).

Atliekant paslaugų lyginamąją analizę, pagal šiuos kriterijus galima apskaičiuoti konkrečios vienos viešosios e. paslaugos prieinamumo rodiklį, sudarytą iš kalbų skaičiaus, realaus paslaugos teikimo kitomis kalbomis lygio, prieinamumo elektroninėje erdvėje lygio ir politinio poveikio įvertinimo, žr. (3) formulę. Pagal atskirų viešųjų e. paslaugų prieinamumo rodiklių vidurkį gali būti apskaičiuojamas ir bendras valstybės narės paslaugų prieinamumo rodiklis.

$$PE-AC = L \times AP \times OA \times I \quad (3)$$

Čia: *PE-AC* – europinio viešosios e. paslaugos prieinamumo rodiklis;

L – skaičius kalbų (išskyrus valstybinę), kuriomis teikiama paslauga;

AP – paslaugos teikimo kitomis kalbomis lygis;

OA – paslaugos perkėlimo į elektroninę erdvę lygis;

I – politinio poveikio įvertinimas.

Galime trumpai aptarti CapGemini atlikto tyrimo, kurio rezultatais R. Weehuizen ir C. van Oranje remiasi vertindami PEGS politinį poveikį, projektą. Ši 2004 m. atlikta tyrimą dėl visą Europą apimančių viešųjų e. paslaugų suinteresuotų subjektų poreikių⁹⁸ sudarė keturi etapai:

1. Apibrėžimo etapas - PEGS sampratos detalizavimas, suinteresuotų subjektų grupių apibrėžimas, metodologijos kūrimas, preliminaraus galimų PEGS sąrašo sudarymas.
2. Piliečių ir verslo poreikių identifikavimo etapas – kokybinis tyrimas naudojant fokus grupių ir interviu metodus, kiekybinis tyrimas internetinės apklausos metodu, rezultatų apdorojimas.
3. Pastangų, reikalingų PEGS teikimui, identifikavimo etapas – kokybinis tyrimas (giluminiai interviu su viešąsias e. paslaugas teikiančių viešojo administravimo institucijų atstovais), kiekybinis tyrimas anketinės apklausos e. paštu metodu, rezultatų apdorojimas.
4. Analizės, PEGS reitingavimo ir aprašymo etapas.

Surinkti duomenys buvo panaudoti reitinguojant potencialias europines viešąsias e. paslaugas pagal penkis kriterijus:

1. *Poreikis* – planuojamas potencialių vartotojų grupių potencialaus poreikio vertinimas (naudojant duomenis, gautus antrojo tyrimo etapo metu).
2. *Vartotojo nauda* – apytikris laiko ir kaštų, kuriuos vartotojų grupės sutaupytų įvedus siūlomas PEGS, nustatymas (naudojant duomenis, gautus antrojo tyrimo etapo metu).
3. *Teikėjo pastangos* – apytikris teikėjo pastangų, reikalingų siekiant teikti PEGS, padidėjimo ar sumažėjimo lyginant su esamų viešųjų e. paslaugų teikimu nustatymas (naudojant duomenis, gautus trečiojo tyrimo etapo metu).
4. *Įvykdomumas, išsprendžiamumas* – numatomų PEGS sukūrimo įvykdomumo nustatymas atsižvelgiant į PEGS teikimo administracinį sudėtingumą (naudojant duomenis, gautus trečiojo tyrimo etapo metu).
5. *Politikos prioritetai* – numatomų PEGS atitikimas ES politikų tikslams, pvz., konkurencingumui, socialinei įtraukčiai, tvariai plėtrai ir pan.

⁹⁸ CapGemini. Study on stakeholder requirements for pan-European eGovernment Services: End of phase 1 report. Brussels, 2005 <http://ec.europa.eu/idabc/servlets/Doc?id=19646> [žiūrėta 2008 12 01]

Ketvirtojo etapo metu atlikta surinktų duomenų analizė leido sureitinguoti viešąsias e. paslaugas verslui ir piliečiams pagal poreikio ir vartotojo naudos kriterijus (galutinė rezultatų analizės lentelė pateikiama 1 priede), taip pat apibrėžti papildomus šių PEGS parametrus – teikimo lygio, organizacinio lygmens ir esamo teisinio reglamentavimo, sudarančio sąlygas šių viešųjų e. paslaugų teikimui Europos mastu, būklės.

Apibendrinami R. Weehuizen ir C. van Oranje siūlomą nacionalinių viešųjų e. paslaugų prieinamumo ES verslui ir piliečiams vertinimo ir CapGemini poreikių tyrimo modelius,

galime teigti, kad nacionalinės europinių viešųjų e. paslaugų būklės tyrimą turi sudaryti pasirengimo (strateginių prioritetų ir sąlygų PEGS teikimui) bei įgyvendinimo vertinimas. Taip pat svarbi vertinimo dalis yra poveikio politikos tikslams nustatymas.

Atsižvelgiant į tai, galime sudaryti **Lietuvos viešųjų e. paslaugų europinės dimensijos būklės ir galimybių tyrimo** projektą.

Tyrimo tikslas – ištirti Lietuvos viešųjų e. paslaugų verslui ir piliečiams, skatinančių vieningos rinkos kūrimą, vystymo Europos Sąjungos mastu prielaidas ir būklę.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išanalizuoti Lietuvos e. valdžios strategijos nuostatas, susijusias su tarpvalstybinių viešųjų e. paslaugų teikimu piliečiams ir verslui bei keitimusi duomenimis su Europos Sąjungos ir jos valstybių narių viešojo administravimo institucijomis.
2. Nustatyti, kurių Lietuvoje teikiamų viešųjų e. paslaugų vystymas peržengiant ES valstybių sienas labiausiai skatintų Lietuvos integracijos į ES vieningą rinką procesus.
3. Įvertinti dabartinį Lietuvoje teikiamų viešųjų e. paslaugų europinės dimensijos lygį.
4. Nustatyti pagrindines kliūtis šių Lietuvos viešųjų e. paslaugų teikimui ES mastu ir galimas jų plėtojimo kryptis.

Tyrimo metodika:

1. Lietuvos e. valdžios strategijos ir svarbiausių susijusių teisės aktų turinio analizė pagal R. Weehuizen ir C. van Oranje apibrėžtus PEGS teikimo, tarpvalstybinio interoperabilumo ir e. identifikacijos kriterijus.
2. Individualus ekspertų anketavimas, siekiant nustatyti Lietuvos viešųjų e. paslaugų teikimo ES piliečiams ir verslui potencialų poveikį Lietuvos integracijos į ES vieningą rinką procesams.

3. Lietuvoje teikiamų viešųjų e. paslaugų prieinamumo ES piliečiams ir verslui būklės vertinimas tiesioginės stebėsenos metodu.
4. Duomenų analizė ir išvados.

3.2.2. VIEŠŪJŲ E. PASLAUGŲ POVEIKIS LIETUVOS INTEGRACIJAI Į ES VIENINGĄ RINKĄ

Europinių viešųjų e. paslaugų vertinime reikšminga atsižvelgti į jų įtaka politinių tikslų, konkrečiau – piliečių ir verslo mobilumo ES skatinimo, įgyvendinimui. Ne visos nacionalinės viešosios e. paslaugos gali būti veiksmingos, teikiamos peržengiant sienas, todėl svarbu nustatyti, kurios iš jų reikšmingiausiai prisidėtų prie vieningos rinkos įgyvendinimo. Atsižvelgiant į tai, kad egzistuoja ne tik skirtumai tarp pačių viešųjų e. paslaugų reikšmės ir poveikio, bet ir šių paslaugų reikšmės ir poveikio skirtumai tarp valstybių narių, kitaip sakant, vienoje valstybėje tam tikrų teikiamų PEGS įgyvendinimas yra aktualesnis nei kitose, šiame poskyryje tiriamas Lietuvos viešųjų e. paslaugų potencialus poveikis ES ir nacionalinių politikų tikslams.

Siekiant nustatyti, kurių Lietuvoje teikiamų viešųjų e. paslaugų vystymas peržengiant ES valstybių sienas labiausiai skatintų Lietuvos integracijos į ES vieningą rinką procesus, buvo atlikta anketinė ekspertų apklausa. Ekspertais buvo pasirinkti viešojo administravimo institucijų, kurių veiklos kryptys susijusios su ES projektų administravimu ir įgyvendinimu bei viešųjų e. paslaugų kūrimu ir plėtra, atstovai.

Ekspertams buvo pateiktas CapGemini atlikto tyrimo metu išskirtų prioritetinių pagal Europos Sąjungos vartotojų poreikių ir naudos kriterijus PEGS sąrašas. Buvo paprašyta įvertinti atitinkamas Lietuvoje teikiamas viešąsias e. paslaugas, skirtas piliečiams ir verslui, ir nustatyti jų reikšmingumą skatinant ES piliečių ir verslo mobilumą Lietuvoje, atskirai pateikiant paslaugų verslui ir piliečiams sąrašus. Buvo naudojama rangų skalė, turinti penkias reikšmes (užpildytos anketos pavyzdys pateiktas 2 Priede). Remiantis kiekvieno eksperto pateiktais atsakymais, buvo nustatytas bendras vidutinis vertinimas.

Ekspertų viešųjų e. paslaugų verslui vertinimo suderinamumo lygiui įvertinti buvo skaičiuojamas Kendallio konkordacijos koeficientas W (žr. (5) formulę).⁹⁹

⁹⁹ Čekanavičius V., G. Murauskas. Statistika ir jos taikymai, 2 t. Vilnius: TEV, 2002. ISBN: 9955-491-16-7. P. 40 – 42.

$$W = \frac{12\tilde{S}}{k^2(n^3 - n)}; \quad (5)$$

Čia:

k – ekspertų skaičius;

n – ekspertizės objektų skaičius;

\tilde{S} – nuokrypių nuo rangų sumų vidurkio kvadratų suma, skaičiuojama pagal formulę:

$$\tilde{S} = \sum_{j=1}^n \left(\tilde{R}_j - \frac{\tilde{R}_1 + \tilde{R}_2 + \dots + \tilde{R}_n}{n} \right)^2 = \sum_{j=1}^n \left(\tilde{R}_j - \frac{k(n+1)}{n} \right)^2.$$

Čia:

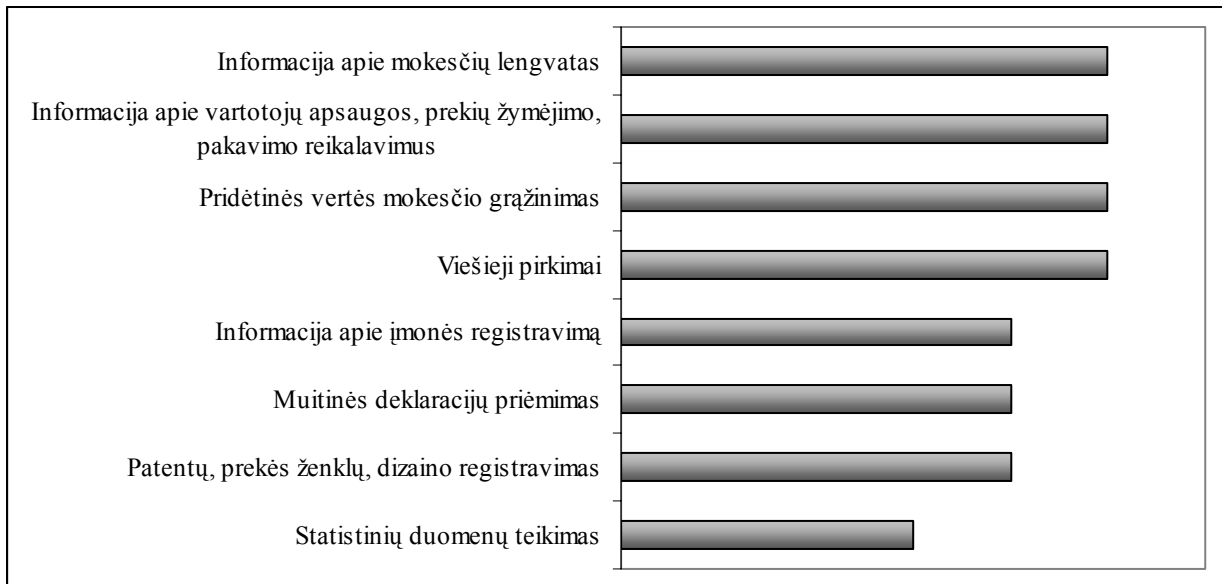
\tilde{R}_j – rangų suma.

Hipotezė H_0 : ekspertų vertinimai nesuderinami;

Hipotezė H_A : ekspertų vertinimai suderinami.

Apskaičiuotas Kendallo konkordacijos koeficientas $W=0,73$, o jo reikšmingumas $\chi^2=30,5$. Kadangi apskaičiuota reikšmingumo reikšmė didesnė už kritinę reikšmę (pasirinkus reikšmingumo lygmenį $\alpha=0,05$, esant laisvės laipsniams $f=7$, kritinei reikšmei $\chi^2=14,07$), hipotezė apie ekspertų nuomonių nesuderinamumą atmetama. Šiuo klausimu ekspertų bendras sutarimas buvo stiprus.

Apskaičiavus vidurines ekspertų vertinimų reikšmes, nustatyta, kad reikšmingiausią poveikį verslo mobilumo įgyvendinimui Lietuvoje turėtų šių viešųjų e. paslaugų teikimas ES verslo subjektams: viešieji pirkimai, pridėtinės vertės mokesčio (toliau tekste – PVM) grąžinimas, informacija apie mokesčių lengvatas (visas reitingavimas pateiktas 9 paveiksle). PVM grąžinimas taip pat užėmė pirmąją reitingo vietą CapGemini tyrime. Lyginant su minėto tyrimo išvadomis, Lietuvoje viešieji pirkimai ir informacija apie mokesčių lengvatas turi daug didesnę reikšmę nei visos ES mastu. Žemiausias poveikis buvo priskirtas statistinių duomenų teikimo viešajai e. paslaugai, kuri taip pat nelaikoma prioritetine ir pagal CapGemini.

9 pav. **Viešųjų e. paslaugų verslui prioritetiškumas**

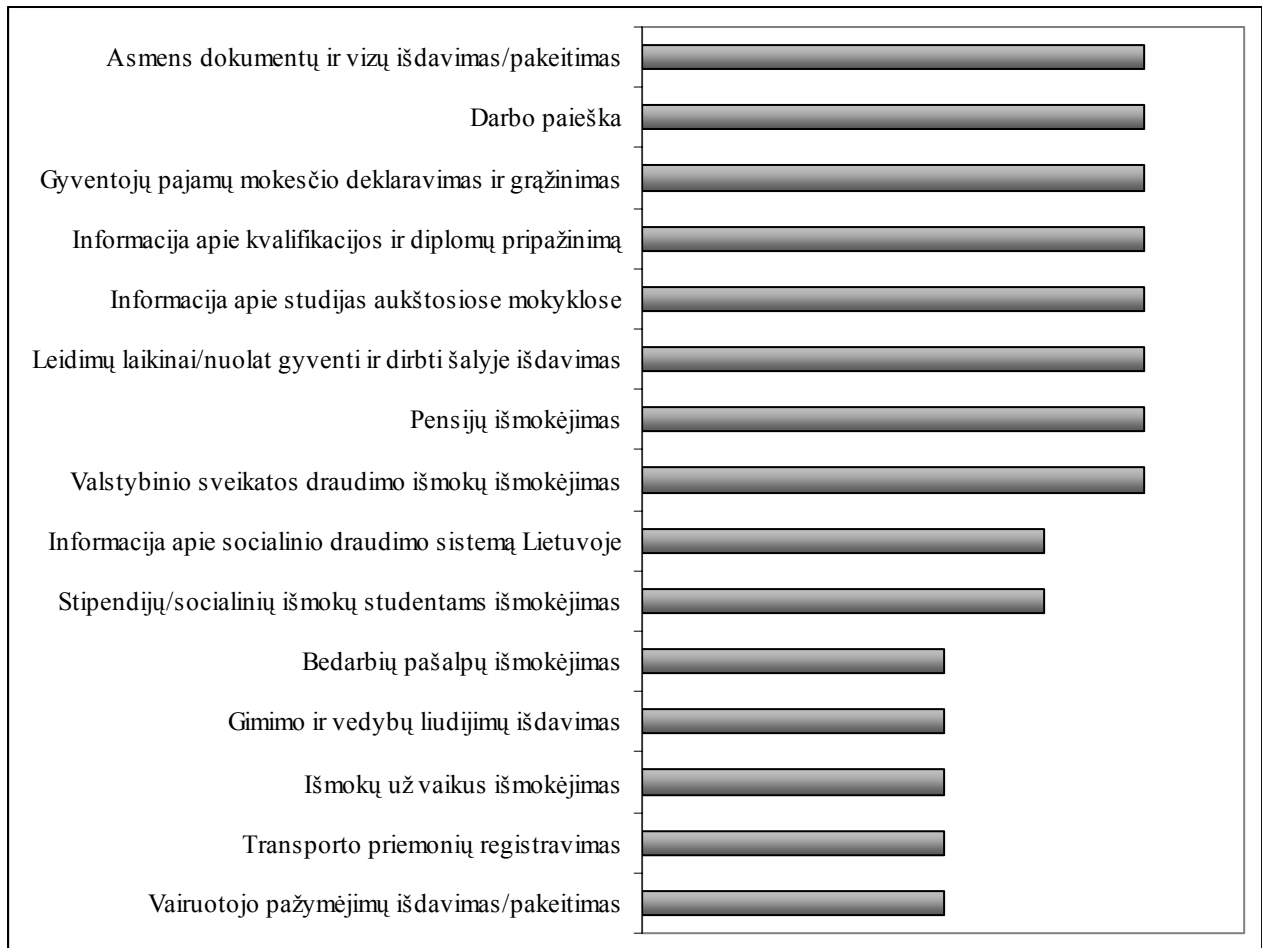
Toliau buvo tiriamas ekspertų nuomonių suderinamumas vertinant viešųjų e. paslaugų, skirtų piliečiams, poveikį ir reikšmingumą. Suformuluotos nulinė ir alternatyvi hipotezės:

Hipotezė H_0 : ekspertų vertinimai nesuderinami;

Hipotezė H_A : ekspertų vertinimai suderinami.

Apskaičiuotas Kendallo konkordacijos koeficientas $W=0,74$, jo reikšmingumas $\chi^2=61,9$. Pasirinkus reikšmingumo lygį $\alpha=0,05$, apskaičiuotas χ^2 ženkliai viršija kritinę reikšmę $\chi^2=23,68$ (esant $f=14$ laisvės laipsniams). Todėl galime atmesti nulinę hipotezę, teigiančią, kad ekspertų vertinimai neturi tarpusavio ryšio, ir priimti alternatyvią. Kendallo konkordacijos koeficiento reikšmė leidžia teigti, kad ekspertų sutarimas vertinant viešąsias e. paslaugas piliečiams buvo stiprus.

Apskaičiavus vidurines šių paslaugų vertinimo reikšmes (medianas), nustatyta, kad ekspertų nuomone, didžiausią teigiamą poveikį Lietuvos integracijos į ES vieningą rinką procesams turėtų gana didelis skaičius viešųjų e. paslaugų. Kaip pavaizduota 10 paveiksle – asmens dokumentų ir vizų, leidimų dirbti ir gyventi šalyje išdavimas, gyventojų pajamų mokesčio deklaravimas ir gražinimas, pensijų ir valstybinio sveikatos draudimo išmokėjimas, informacija apie studijas aukštosiose mokyklose ir darbo paieška. Toks ekspertų vertinimas gana artimas CapGemini išvadoms.

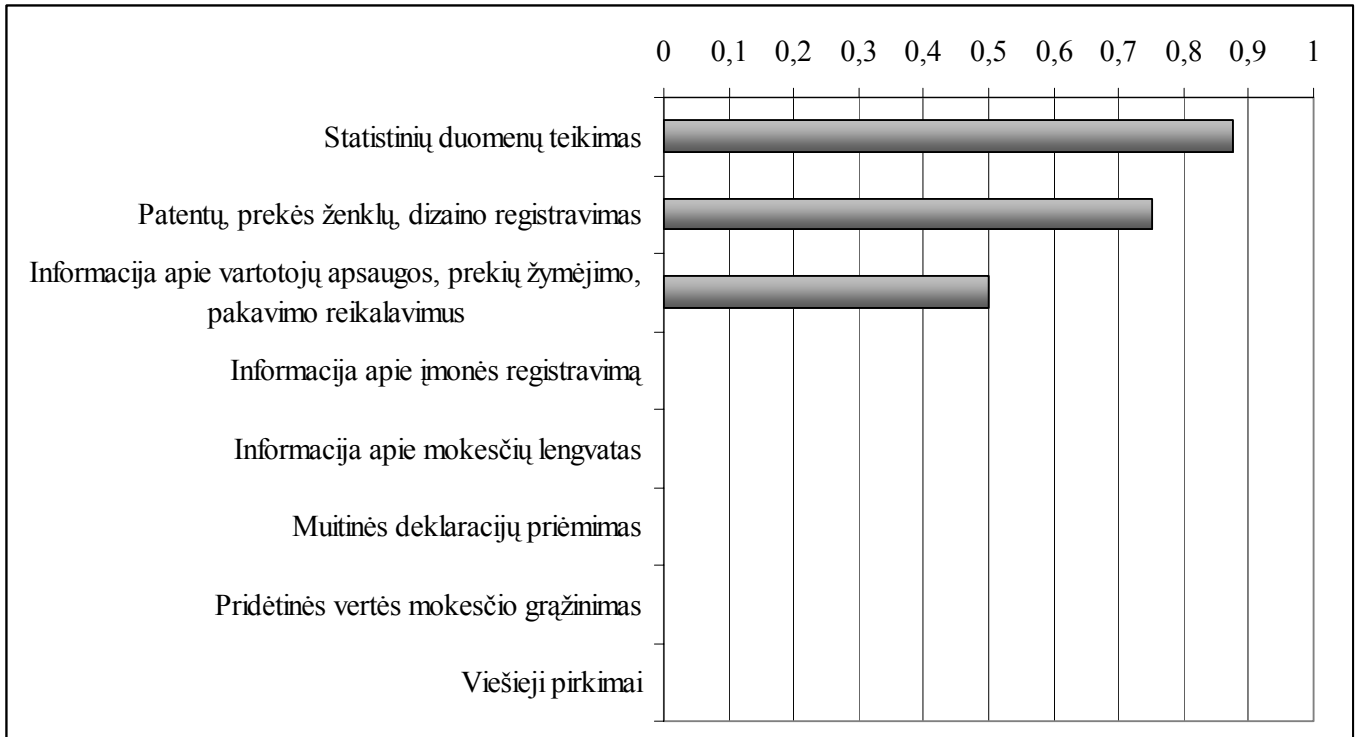

10 pav. Viešųjų e. paslaugų piliečiams prioritetiškumas

3.2.3. LIETUVOS VIEŠŪJŲ E. PASLAUGŲ PRIEINAMUMAS ES VERSLUI IR PILIEČIAMS

Nustačius viešųjų e. paslaugų potencialų poveikį prisidėti prie Lietuvos integracijos į ES vieningą rinką procesą, tiesioginės stebėsenos metodu buvo atliktas viešųjų e. paslaugų verslui ir piliečiams prieinamumo vertinimas ir apskaičiuoti rodikliai kiekvienai paslaugai atskirai pagal prieinamų kalbų skaičiaus, prieinamumo lygmens, paslaugos teikimo lygmens ir poveikio kriterijus. Išskirti ekspertų įvertinimai buvo supaprastinti – aukščiausius ekspertų suteiktus įvertinimus „labai reikšminga“ ir „reikšminga“ konvertuojant į rangą 1, o „nei reikšminga, nei nereikšminga“ – į 0,75. Paslaugos buvo vertinamos stebint oficialiuose jas teikiančių institucijų tinklalapiuose pateikiamą informaciją, prisijungiant prie viešųjų e. paslaugų portalo.

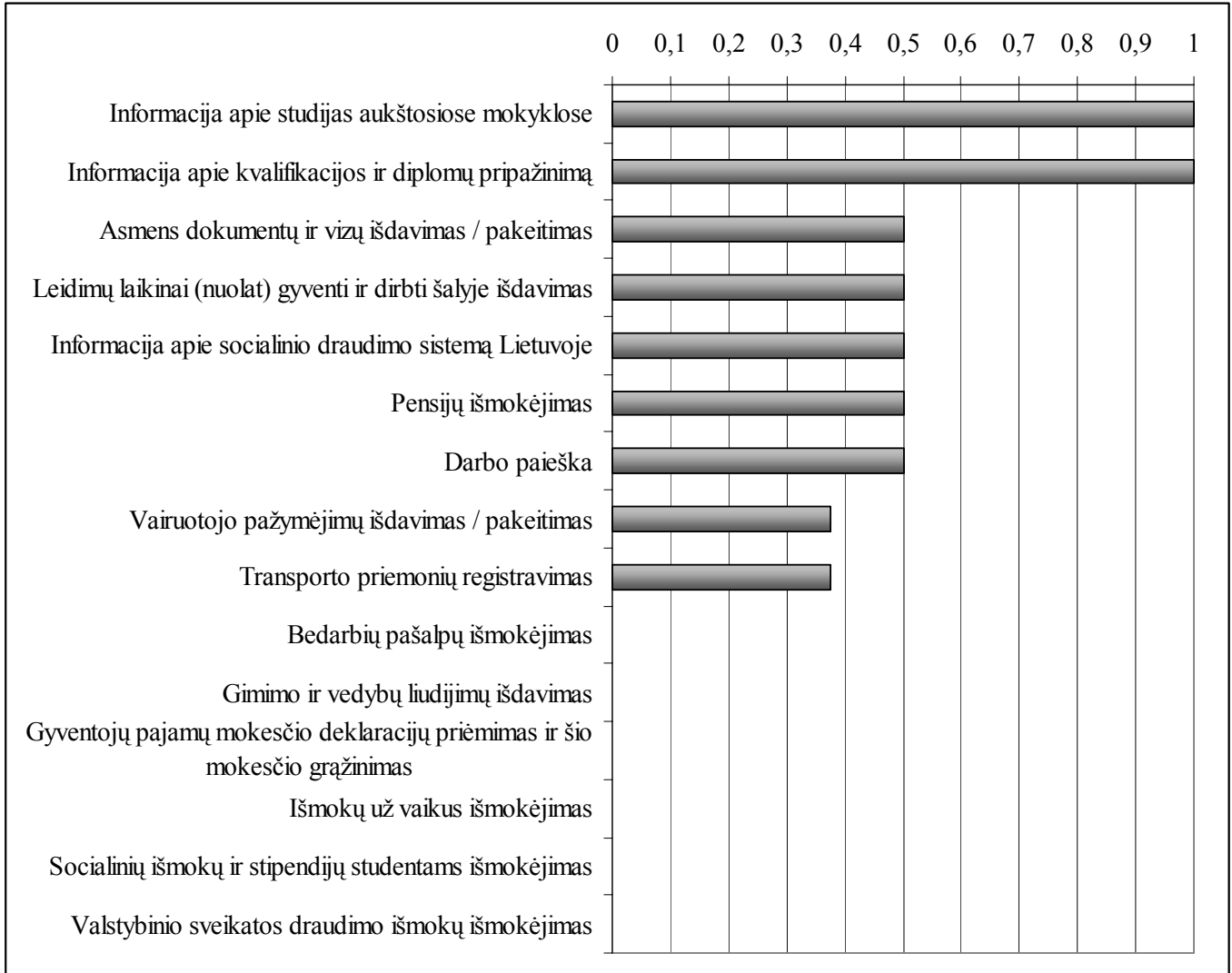
Kaip matyti 11 paveiksle, viešųjų e. paslaugų verslui atveju tik trys paslaugos iš aštuonių teikiamos ne valstybine kalba – visais atvejais tik anglų kalba. Nė viena iš jų nesuteikė prieigos prie visos informacijos apimties, teikiamos lietuvių kalba.

11 pav. Lietuvos viešųjų e. paslaugų verslui prieinamumas

Atskirai paminėtinas centrinio viešųjų pirkimų portalo teikiama viešoji e. paslauga. Anglų kalba prieinami visi pasirinkimai, tačiau pats paslaugos turinys – informacija apie skelbiamo pirkimo objekto turinį ir reikalavimus – pateikiama tik lietuvių kalba. Todėl šios paslaugos prieinamumui ES verslo įmonėms buvo suteiktas nulinis įvertinimas.

Lietuvos viešųjų e. paslaugų piliečiams stebėsenos rezultatai kiek geresni. Kaip matyti 12 paveiksle, ne vien valstybine kalba prieinamos devynios paslaugos iš penkiolikos vertintų. Geriausiai įvertintos informacinės paslaugos, susijusios su išsilavinimu – informacija apie studijas aukštosiose mokyklose bei apie kvalifikacijos ir diplomų pripažinimą. Kai kurios ekspertų svarbiomis piliečių mobilumui laikytos paslaugos – valstybinio sveikatos draudimo išmokų išmokėjimas, gyventojų pajamų mokesčio deklaravimas ir grąžinimas, stipendijų ir socialinių išmokų studentams išmokėjimas – visiškai neprieinamos ES piliečiams.

12 pav. Lietuvos viešųjų e. paslaugų piliečiams prieinamumas

Apibendrinant tyrimo rezultatus, galima teigti, kad Lietuvoje viešosios e. paslaugos ES mobiliems piliečiams labiau prieinamos nei verslo įmonėms. Tai galima paaiškinti tuo, kad Lietuvoje veikiančios užsienio kapitalo įmonės (tiek stambios, tiek vidutinės ar smulkios) dažniausiai samdo darbuotoją administracinėms procedūroms ir bendravimui su įstaigomis atlikti. Smulkioms verslo įmonėms tokiu būdu sukuriama papildoma finansinė našta, ypač jei įmonės veikla vystoma peržengiant valstybių narių sienas ir tokių darbuotojų tenka samdyti ne po vieną.

Visos Lietuvos viešosios e. paslaugos, prieinamos ES subjektams, teikiamos informaciniu brandos lygmeniu. Kol kas nėra taikomi e. identifikacijos mechanizmai, suderinami su kitų valstybių narių sistemomis.

Nors ES mastu nėra atlikta lyginamosios valstybių narių PEGS teikimo analizės, bendras Lietuvos viešųjų e. paslaugų prieinamumo ES verslui ir gyventojams lygis neturėtų būti laikomas žemu. Kadangi nacionalinių visą Europą apimančių viešųjų e. paslaugų šiuo metu yra pakankamai nedaug ir jos vystomos daugiausiai pirmaujančiose e. valdžios srityje valstybėse, Lietuva tiek paslaugų verslui, tiek piliečiams atveju jau yra padariusi pradžią.

Lyginant ekspertinio tyrimo metu gautus poveikio įvertinimus ir esamą būklę, galima teigti, kad Lietuvos viešųjų e. paslaugų prieinamumo užtikrinimas ES piliečiams ir verslui nėra nekoordinuojamas, Lietuvoje nėra aiškių prioritetų, kaip ir kurioms paslaugoms sukūrus papildomą prieigą, galima prisidėti prie kvalifikuotų specialistų bei užsienio investicijų pritraukimo iš kitų ES narių. Iš dalies tai galima paaiškinti didesne emigracija, nei atvykstančiųjų skaičiumi.

Pagrindinis Lietuvos viešųjų e. paslaugų teikimo užsienio subjektams barjeras yra e. identifikacija. Viešųjų e. paslaugų piliečiams atveju, kai dažniausia e. identifikacijos sistema yra siūloma e. bankininkystės priemonėmis, užsienio subjektams sunkiai prieinama. Svarbiausias viešųjų e. paslaugų verslui barjeras yra kalba.

IŠVADOS

1. Europos Sąjungos e. valdžios plėtra nėra savarankiška, ji skatinama per kitų bendrųjų politikų – daugiausiai vieningos rinkos – įgyvendinimą. Vieningos rinkos kūrimo raida smarkiai įtakojo ir europinės e. valdžios procesų raidą ir kryptis. Šiuo metu strateginiame ES lygmenyje stebima vis stiprėjanti visą Europą apimančios e. valdžios kūrimo tendencija. Vieningai rinkai didžiausią reikšmę turi visą Europą apimančių viešųjų e. paslaugų teikimas mobiliems ES piliečiams ir verslui bei jį užtikrinantis duomenų keitimasis tarp valstybių narių ir ES viešojo administravimo institucijų.
2. Reikšmingą postūmį visą Europą apimančių viešųjų e. paslaugų įgyvendinimui gali suteikti Paslaugų direktyvos nuostatų dėl kontaktinio centro ir elektroninių procedūrų įgyvendinimas. Kitas lemiamas veiksnys – keitimasis gerąja praktika interoperabilumo, e. identifikacijos sprendimų srityse tiek tarp valstybių narių, tiek tarp atskirų viešųjų e. paslaugų teikėjų.
3. Ženkliai tarpusavyje besiskiriančios e. valdžios srityje ES narių PEGS plėtra pirmiausiai priklauso nuo politinės iniciatyvos bendradarbiauti tarpusavyje, keistis duomenimis ir, kur to neriboja teisės nuostatos asmens duomenų apsaugos srityje, suteikti užsienio valstybėms prieigą prie nacionalinių duomenų bazių ar kurti jungtines duomenų bazes.
4. Nacionalinių PEGS plėtros atveju pagrindinis plėtros veiksnys taip pat yra politinė iniciatyva ir koordinuotas požiūris. Kadangi šioms paslaugoms nėra būtinas administracinis bendradarbiavimas, svarbiausias barjeras išlieka kitų valstybių vartotojų e. identifikacija. Nesant vieningų standartų, pripažįstamų ir naudojamų visų Europos Sąjungos valstybių narių, pagrindinis sprendimas galėtų būti dvišaliai ar daugiašaliai susitarimai dėl eID pripažinimo.
5. Dabartinė Lietuvos e. valdžios koncepcija, 2003 m. priimta pasirengimo narystei ES kontekste ir todėl akivaizdžiai veikiama to laikotarpio tendencijų ES e. valdžioje, bei ją lydintys dokumentai menkai atitinka šiuo metu ES keliamus tikslus, taigi nenumato tinkamų galimybių aktualioms piliečių ir verslo mobilumo problemoms spręsti.
6. Nacionalinių viešųjų e. paslaugų prieinamumas ES piliečiams ir verslo įmonėms dėl koordinuotos Lietuvos politikos šiuo klausimu nebuvimo yra fragmentiškas. Pagrindinės kliūtys tam – kalbos ir e. identifikacijos barjerai. Tikėtina, kad tam tikri e. identifikacijos sprendimai bus pasiūlyti įdiegus elektronines asmens tapatybės korteles ir atitinkamai reformavus viešųjų e. paslaugų e. identifikacijos sistemas, jų interoperabilumas vystomas įgyvendinant Paslaugų direktyvoje numatomas vieno kontaktinio centro nuostatas.

SIŪLYMAI

1. Tolesnė ES vieningos rinkos kūrimo e. valdžios priemonėmis ir visą Europą apimančių viešųjų e. paslaugų tyrimų kryptis būtų vertinimo modelių vystymas. Egzistuojančios metodikos sudaro galimybes vertinti paslaugas tik pradiniam etape, t. y. kol jos tik atsiranda, todėl leidžia vertinti tik labai apibendrintai. Nacionaliniu mastu pradiniam PEGS plėtros etape tikslingiausia vykdyti tyrimus tikslinėms potencialioms vartotojų grupėms nustatyti, jų poreikiams ir lūkesčiams, potencialiam kaštų ir naudos santykiui išmatuoti. Vėlesniuose PEGS plėtros etapuose į vertinimo sistemas naudinga įtraukti naudojamumo, efektyvumo, ekonomiškumo aspektus. PEGS tyrimai ES mastu galėtų apimti valstybių narių viešojo administravimo institucijų vidinių procesų reorganizavimo tematiką (interoperabilumo, personalo įgūdžių, administracinių procedūrų integravimo procesus, institucinių resursų prieigos teisinę bazę).
2. Peržiūrint ir atnaujinant Lietuvos e. valdžios koncepciją ir rengiant jos įgyvendinimo planus, tikslinga atsižvelgti į platesnį nei vien tik viešųjų paslaugų perkėlimo į elektroninę erdvę kontekstą, traktuoti e. valdžią kaip priemonę nacionalinės politikos tikslams įgyvendinti bei atsižvelgti į ES e. valdžios tendencijas ir tikslus.
3. Diegiant elektronines tapatybės korteles ir atitinkamai tobulinant viešųjų e. paslaugų e. identifikacijos sistemas, siūlytina siekti aktyviai dalyvauti tarpvalstybiniuose projektuose, taip užtikrinant gerosios praktikos perėmimą viešųjų e. paslaugų identifikacijos tobulinimo procesuose bei skatinant Lietuvos e. identifikacijos technologijų pripažinimą kitose valstybėse.
4. Kuriant Paslaugų direktyvoje numatomą kontaktinio centro viešąsias e. paslaugas, tikslinga numatyti sąlygas ateityje integruoti daugiau viešųjų e. paslaugų tiek ES verslui, tiek piliečiams.

LITERATŪROS SARAŠAS

1. **Alabau A.** The European Union and its eGovernment development policy: Following the Lisbon Strategy Objectives. Madrid: Fundación Vodafone España, 2004.
<http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/UNPAN/UNPAN019638.pdf> [žiūrėta 2008 12 01]
2. **Baptista M.** e-Government and State Reform: Policy Dilemmas for Europe / The Electronic Journal of e-Government, Volume 3, Issue 4, 2005. <http://www.ejeg.com/volume-3/vol3-iss4/BaptistaManuel.pdf> [žiūrėta 2008 12 01]
3. **Capgemini.** 7th annual measurement of the progress of online public service delivery across Europe. 2007.
http://ec.europa.eu/information_society/eeurope/i2010/docs/benchmarking/egov_benchmark_2007.pdf [žiūrėta 2008 12 01]
4. **CapGemini.** Study on stakeholder requirements for pan-European eGovernment Services: End of phase 1 report. Brussels, 2005 <http://ec.europa.eu/idabc/servlets/Doc?id=19646> [žiūrėta 2008 12 01]
5. **Civilka M.** eID Interoperability for PEGS: National Profile Lithuania / Prepared for the IDABC programme, 2007 <http://ec.europa.eu/idabc/servlets/Doc?id=31537> [žiūrėta 2008 12 01]
6. **Council of the European Communities.** Resolution concerning trans-European networks, 22 January 1990, OJ C 027, 6 February 1990 [http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31990Y0206\(05\):EN:HTML](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31990Y0206(05):EN:HTML) [žiūrėta 2008 12 01]
7. **Council of the European Union.** Decision on a Community contribution for telematic interchange of data between administrations in the Community (IDA), 95/468/EC, Brussels, 6 November 1995, OJ L 269, 11 November 1995 <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31995D0468:EN:HTML> [žiūrėta 2008 12 01]
8. **Council of the European Union.** Presidency conclusions, Brussels, 14 March 2008
http://www.eu2008.si/en/News_and_Documents/Council_Conclusions/March/0314ECpresidency_conclusions.pdf [žiūrėta 2008 12 01]
9. **Council of the European Union.** Regulation laying down general rules for the granting of Community financial aid in the field of trans-European networks, No 2236/95, Brussels, 18 September 1995, OJ L 228, 23 September 1995 [http://eur-](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31995R2236:EN:HTML)

- lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31995R2236:EN:HTML [žiūrėta 2008 12 01]
10. **Čekanavičius V., G. Murauskas.** Statistika ir jos taikymai, 2 t. Vilnius: TEV, 2002. ISBN: 9955-491-16-7.
 11. **ES projekto STORK tinklalapis.** <http://www.eid-stork.eu/> [žiūrėta 2008 12 01]
 12. **eTEN Secretariat.** eTEN work programme, 2002
http://ec.europa.eu/information_society/activities/eten/library/reference/docs/workprog2002_en.pdf [žiūrėta 2008 12 01]
 13. **eTEN Secretariat.** eTEN work programme, 2003
http://ec.europa.eu/information_society/activities/eten/library/reference/docs/workprog2003_en.pdf [žiūrėta 2008 12 01]
 14. **European car and driving licence information system EUCARIS website.**
<http://www.eucaris.net/index.php> [žiūrėta 2008 12 01]
 15. **European Commission.** Action Plan on e-signatures and e-identification to facilitate the provision of cross-border public services in the Single Market, COM(2008) 789, final, Brussels, 28 November 2008 <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2008:0798:FIN:EN:PDF> [žiūrėta 2008 12 05]
 16. **European Commission.** Amended proposal for a directive of the European Parliament and of the Council on the re-use and commercial exploitation of public sector information, COM(2003) 627, final, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52003PC0119:EN:HTML> [žiūrėta 2008 12 01]
 17. **European Commission.** Common Actions for Growth and Employment: The Community Lisbon Programme, COM(2005) 330, final, Brussels, 2005 July 20
http://ec.europa.eu/growthandjobs/pdf/COM2005_330_en.pdf [žiūrėta 2008 12 01]
 18. **European Commission.** Completing the Internal Market: White Paper from the Commission to the European Council, COM(85) 310, final, Brussels, 14 June 1985
http://aei.pitt.edu/1113/01/internal_market_wp_COM_85_310.pdf [žiūrėta 2008 12 01]
 19. **European Commission.** eEurope – An information society for all, COM(99) 687, final, Brussels, 8 December 1999 http://aei.pitt.edu/3532/01/000681_1.pdf [žiūrėta 2008 12 01]
 20. **European Commission.** eEurope 2002 – An Information society for all – Draft Action Plan prepared for the European Council in Feira 19-20 June 2000, COM(2000)330, final, Brussels, 2000 May 24 [http://eur-](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2000:0330:FIN:EN:PDF)

- [lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2000:0330:FIN:EN:PDF](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2000:0330:FIN:EN:PDF) [žiūrėta 2008 12 01]
21. **European Commission.** eEurope 2005: An information society for all – An Action Plan to be presented in view of the Sevilla European Council, 21/22 June 2002, COM(2002) 263, final, 28 May 2002 <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2002:0263:FIN:EN:PDF> [žiūrėta 2008 12 01]
 22. **European Commission.** Growth, Competitiveness, Employment: The Challenges and Ways Forward into the 21st Century - White Paper. Parts A and B. COM (93) 700 final/A and B, 5 December 1993. P. 69. http://aei.pitt.edu/1139/01/growth_wp_COM_93_700_Parts_A_B.pdf [žiūrėta 2008 12 01]
 23. **European Commission.** The role of eGovernment for Europe's future, COM(2003)567, final <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52003DC0567:EN:HTML> [žiūrėta 2008 12 01]
 24. **European Commission.** Towards Trans-European Networks for a Community Action Program, Communication from the Commission to the Council and the European Parliament, COM (90) 585 final, 10 December 1990 <http://aei.pitt.edu/2935/01/029.pdf> [žiūrėta 2008 12 01]
 25. **European Council.** Conclusions of the Presidency, Strasbourg, 8 and 9 December 1990 http://aei.pitt.edu/1395/01/Strasbourg_1989.pdf [žiūrėta 2008 12 01]
 26. **European Council.** Presidency conclusions, Lisbon, 23 and 24 March 2000 http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/00100-r1.en0.htm [žiūrėta 2008 12 01]
 27. **European Court of Auditors.** Special report concerning trans-European-networks (TEN)-telecommunications, accompanied by the Commission's replies, No 9/2000, OJ C 166, 15 June 2000 <http://eca.europa.eu/portal/pls/portal/docs/1/172854.PDF> [žiūrėta 2008 12 01]
 28. **European Parliament and the Council of European Union.** Decision adopting a series of actions and measures in order to ensure interoperability of and access to trans-European networks for electronic interchange of data between administration (IDA), No 1720/1999, Brussels, 12 July 1999, OJ L 203, 3 August 1999 <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31999D1720:EN:HTML> [žiūrėta 2008 12 01]
 29. **European Parliament and the Council of European Union.** Decision on a series of guidelines, including the identification of projects of common interest, for trans-European networks for the electronic interchange of data between administration (IDA), No 1719/1999,

- Brussels, 12 July 1999, OJ L 203, 3 August 1999 <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31999D1719:EN:HTML> [žiūrėta 2008 12 01]
30. **European Parliament and the Council of the European Union.** Decision on a series of guidelines for trans-European telecommunications network, 1336/97/EC, OJ L 183, 11 July 1997, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31997D1336:EN:HTML> [žiūrėta 2008 12 01]
31. **European Parliament and the Council of the European Union.** Decision amending Decision No 1336/97/EC on a series of guidelines for trans-European telecommunications networks, 1376/2002/EC, Brussels, 12 July 2002, OJ L 200, 30 July 2002 <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32002D1376:EN:HTML> [žiūrėta 2008 12 01]
32. **European Parliament and the Council of the European Union.** Decision on the interoperable delivery of pan-European eGovernment services to public administrations, business and citizens (IDABC), 2004/387/EC, Strasbourg, 21 April 2004, OJ L 181, 18 May 2004 [http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32004D0387R\(01\):EN:HTML](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32004D0387R(01):EN:HTML) [žiūrėta 2008 12 01]
33. **European Parliament and the Council of the European Union.** Regulation amending Council regulation (EC) No 2236/95 laying down general rules for the granting of Community financial aid in the field of trans-European networks. No 1159/2005, Strasbourg, 6 July 2005, OJ L 191, 22 July 2005 <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32005R1159:EN:HTML> [žiūrėta 2008 12 01]
34. **European Parliament and the Council.** Directive on the coordination of procedures for the award of public works contracts, public supply contracts and public service contracts, 2004/18/EC, 31 March 2004, OJ L 134, 30 April 2004. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32004L0018:EN:HTML> [žiūrėta 2008 12 01]
35. **Europos Bendrijos ir Lietuvos Respublikos susitarimo memorandumas dėl Lietuvos dalyvavimo Bendrijos elektroninio keitimosi duomenimis tarp administracijų programoje (IDA).**
http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=227228&p_query=IDA&p_tr2=2
[žiūrėta 2008 12 01]

36. **Europos Ekonominės Bendrijos steigimo sutartis.** Roma, 1957 m. kovo 25 d. <http://eur-lex.europa.eu/lt/treaties/dat/11957E/word/11957E.doc> [žiūrėta 2008 12 01]
37. **Europos Komisija.** Bendroji rinka XXI a. Europai, KOM(2007) 724, galutinis, 2007 m. lapkričio 20 d. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2007:0724:FIN:LT:PDF> [žiūrėta 2008 12 01]
38. **Europos Komisija.** Elektroninių viešųjų pirkimų teisinės sistemos įgyvendinimo planas, KOM(2004) 841, galutinis, Briuselis, 2004 m. gruodžio 29 d. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2004:0841:FIN:LT:PDF> [žiūrėta 2008 12 01]
39. **Europos Komisija.** Europos Parlamento ir Tarybos sprendimo pasiūlymas dėl Europos viešojo administravimo institucijų sąveikos sprendimų (ISA), KOM(2008) 583, Briuselis, 2008 m. rugsėjo 29 d. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2008:0583:FIN:LT:PDF> [žiūrėta 2008 11 01]
40. **Europos Komisija.** i2010 e. vyriausybės veikslių planas: e. vyriausybės plėtros spartinimas Europoje visų labui, COM(2006) 173, galutinis, Briuselis, 2006 m. balandžio 25 d. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2006:0173:FIN:LT:HTML> [žiūrėta 2008 12 01]
41. **Europos Komisija.** Piliečių darbotvarkė: siekiant rezultatų Europai, KOM(2006) 211, galutinis, 2006 m. gegužės 10 d. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2006:0211:FIN:LT:PDF> [žiūrėta 2008 12 01]
42. **Europos Komisija.** Visą Europą apimančių e. vyriausybės paslaugų sąveika, KOM(2006) 45, galutinis, Briuselis, 2006 m. vasario 13 d. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2006:0045:FIN:LT:PDF> [žiūrėta 2008 12 01]
43. **Europos Parlamentas ir Taryba.** Direktyva dėl paslaugų vidaus rinkoje, 2006/123/EB, 2006 m. gruodžio 12 d., OL L 376, 2006 m. gruodžio 27 d. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32006L0123:LT:HTML> [žiūrėta 2008 12 01]
44. **Europos Parlamentas ir Taryba.** Direktyva dėl viešojo sektoriaus informacijos pakartotinio naudojimo, 2003/98/EB, 2003 m. lapkričio 17 d., OL L 345, 2003 m. gruodžio 31 d. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32003L0098:LT:HTML> [žiūrėta 2008 12 01]

45. **Glott R., K. Haaland.** Pan-European eGovernment services: An assessment of their potential based on the GPF and IDABC good practice framework / Prepared for DG Information Society and Media of the European Commission, 2007.
http://www.euregov.eu/deliverables/reports/WP2%20D1_final.pdf [žiūrėta 2008 12 01]
46. **Gómez-Barosso J. L., et al.** The European Policy for the Development of an Information Society: the Right Path? Journal of Common Market Studies, Vol. 46 Issue 4, 2008.
<http://www3.interscience.wiley.com/cgi-bin/fulltext/121376449/HTMLSTART> [žiūrėta 2008 12 01]
47. **Graux H., J. Majava.** eID Interoperability for PEGS: Analysis and Assessment of similarities and differences – Impact on eID interoperability. / Prepared for IDABC programme. 2007.
<http://ec.europa.eu/idabc/servlets/Doc?id=29618> [žiūrėta 2008 12 01]
48. **High Level Group chaired by W. Kok.** Facing the Challenge: The Lisbon strategy for growth and employment, 2004 http://ec.europa.eu/growthandjobs/pdf/kok_report_en.pdf [žiūrėta 2008 12 01]
49. **High-Level Group on the Information Society.** Europe and the global information society: Bangemann report recommendations to the European Council, 1994.
<http://ec.europa.eu/idabc/servlets/Doc?id=18174> [žiūrėta 2008 12 01]
50. **IDA.** IDA Sandhamn conference conclusions: Report on the conclusions of the Swedish Presidency of the European Union and the European Commission Interchange of Data between Administrations (IDA) conference, 2001. <http://ec.europa.eu/idabc/servlets/Doc?id=1457> [žiūrėta 2008 12 01]
51. **IDABC.** European interoperability framework for pan-European eGovernment services: Draft document for public comments – as basis for European interoperability framework 2.0, 15 July 2008 <http://ec.europa.eu/idabc/servlets/Doc?id=31597> [2008 12 01]
52. **IDABC.** European interoperability framework for pan-European eGovernment Services, final version 1.0. November 2004 <http://ec.europa.eu/idabc/servlets/Doc?id=19529> [žiūrėta 2008 12 01]
53. **IDABC.** IMI: Internal Market Information System.
<http://ec.europa.eu/idabc/en/document/5378/5970> [žiūrėta 2008 12 01]
54. **KTU EVF Elektroninio verslo tyrimų centras.** Elektroninės valdžios suderinamumo Lietuvoje gairės (tarpinė darbinė versija) / Užsakovas: LR Vidaus reikalų ministerija. Kaunas, 2008 http://www.vrm.lt/uploads/media/eValdzia_tarpine_atskaita_03.pdf [žiūrėta 2008 12 01]
55. **LR Asmens tapatybės kortelės įstatymas.**
http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=324119 [žiūrėta 2008 12 01]

56. **LR Valstybės kontrolė.** Saugaus valstybinio duomenų perdavimo tinklo operatoriaus veikla, valstybinio audito ataskaita, Nr. VA-P-40-11-21, Vilnius, 2008
http://www.vkontrole.lt/auditas_ataskaita.php?2764 [žiūrėta 2008 12 01]
57. **LR Vyriausybės 2002 m. gruodžio 31 d. nutarimas Nr. 2115 Dėl elektroninės valdžios koncepcijos patvirtinimo.**
http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=198184&p_query=&p_tr2= [žiūrėta 2008 12 01]
58. **LR Vyriausybės 2003 m. gruodžio 31 d. nutarimas Nr. 1705 dėl Lietuvos Respublikos dalyvavimo Europos Bendrijos elektroninio keitimosi duomenimis tarp administracijų programoje (IDA).**
http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=224513&p_query=&p_tr2= [žiūrėta 2008 12 01]
59. **LR Vyriausybės 2003 m. lapkričio 25 d. nutarimas Nr. 1468 Dėl elektroninės valdžios koncepcijos įgyvendinimo priemonių plano patvirtinimo**
http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=273447 [žiūrėta 2008 12 01]
60. **LR Vyriausybės 2008 m. spalio 1 d. nutarimas Nr. 1047 Dėl nacionalinės Lisabonos strategijos įgyvendinimo 2008 – 2010 metų programos patvirtinimo**
http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=329187 [žiūrėta 2008 12 01]
61. **Manchester Ministerial declaration.** // Ministerial eGovernment Conference “Transforming Public Services” Manchester, 2005.
<http://archive.cabinetoffice.gov.uk/egov2005conference/documents/proceedings/pdf/051124declaration.pdf> [žiūrėta 2008 12 01]
62. **Ministerial Declaration.** // 4th Ministerial eGovernment Conference, 2007, Lisbon
http://www.megovconf-lisbon.gov.pt/images/stories/ministerial_declaration_final_version_180907.pdf [žiūrėta 2008 12 01]
63. **OECD.** OECD Economic Surveys: European Union. Vol. 2007, No. 11.
<http://caliban.sourceoecd.org/vl=1949261/cl=14/nw=1/rpsv/~3805/v2007n11/s1/p11> [žiūrėta 2008 12 01]
64. **Osimo D.** Benchmarking eGovernment in the Web 2.0 era: what to measure, and how? / European Journal of ePractice, No 4, 2008. <http://www.epracticejournal.eu/downloadpdf/4> [žiūrėta 2008 12 01]
65. **PEGSCO.** The strategy for the implementation of the Portal Your Europe, v. 5.0, 2005.
<http://ec.europa.eu/idabc/servlets/Doc?id=19468> [žiūrėta 2008 12 01]

66. **RAND Europe.** Final Evaluation of the eTEN Programme / Prepared for DG Information Society and Media of the European Commission. 2008.
http://ec.europa.eu/dgs/information_society/evaluation/data/pdf/studies/s2006_02/meta_eval.pdf [žiūrėta 2008 12 01]
67. **RSO SPA, Luiss Management.** eGEP Measurement Framework, Final Version, prepared for the European Commission DG Information Society and Media eGovernment Unit, 2006.
http://82.187.13.175/eGEP/Static/Contents/final/D.2.4_Measurement_Framework_final_version.pdf [žiūrėta 2008 12 01]
68. **S4ID.** Daugiafunkcinių mikroprocesorinių asmens dokumentų išrašymas ir panaudojimas, investicinis projektas (galimybių studija), 2006
http://www.vrm.lt/fileadmin/Padaliniu_failai/Informacines_politikos_dep/evaldzia/mikroprocesoriniai.zip [žiūrėta 2008 12 01]
69. **Siemens IT Solutions and Services, time.lex.** Study on electronic procedures as foreseen under article 8 of the Services Directive: Recommendations defining the possible level of interoperability that could be achieved by the end of 2009 / Prepared for European Commission Internal Market Directorate General. 2008. <http://ec.europa.eu/idabc/servlets/Doc?id=31121> [žiūrėta 2008 12 01]
70. **Suvestinis Europos Aktas.** Liuksemburgas, 1986 m. vasario 17 d., Haga, 1986 m. vasario 28 d. OL L 169, 1987 m. birželio 29 d. <http://eur-lex.europa.eu/lt/treaties/dat/11986U/word/11986U.doc> [žiūrėta 2008 12 01]
71. **TEN-TELECOM.** Work programme. European Commission. DG XIII. Brussels, 7 January 1998.
http://ec.europa.eu/information_society/activities/eten/library/reference/docs/workprog1998_en.htm [žiūrėta 2008 12 01]
72. **TRASYS SA.** Services Directive Support: Analysis of Member State's Activities. / Prepared for the European Commission, DG Information Society and Media, eGovernment unit. 2008
http://ec.europa.eu/information_society/activities/ict_psp/documents/Services%20Directive_Analysis%20of%20MS%20activities.pdf [žiūrėta 2008 12 01]
73. **Treaty on European Union.** 29 July 1992, OJ C 191, 29 July 1992 <http://eur-lex.europa.eu/en/treaties/dat/11992M/htm/11992M.html> [žiūrėta 2008 12 01]
74. **UAB „BGI Consulting“.** Viešųjų paslaugų, teikiamų informacinėmis technologijomis esamos būklės analizė / Užsakovas: LR vidaus reikalų ministerija, 2007
http://www.vrm.lt/uploads/media/vrm_Lt_internetui.pdf [žiūrėta 2008 12 01]
75. **UAB „Ekonominės konsultacijos ir tyrimai“.** Lietuvos integracijos į ES poveikio Lietuvos ekonomikai 2002 – 2006 metais (ex-post) vertinimas / Užsakovas: Lietuvos Respublikos

Vyriausybės kanceliarija, 2007.

http://www.euro.lt/documents/poveikio_tyrimai/GALUTINE_ATASKAITA_ex_post_tyrimas.pdf [žiūrėta 2008 12 01]

76. **Vidaus rinkos ir paslaugų generalinis direktoratas.** Paslaugų direktyvos įgyvendinimo vadovas, Liuksemburgas, 2007. http://ec.europa.eu/internal_market/services/docs/services-dir/guides/handbook_lt.pdf [žiūrėta 2008 12 01]
77. **Weehuizen R., C. van Oranje.** Pan-European eGovernment Services (PEGS) in perspective: function, forms, actors, areas, pathways and indicators / Prepared for DG Information Society and Media of the European Commission. 2007.
http://www.euregov.eu/deliverables/reports/WP3_Indicators.pdf [2008 12 01]

Ašmontaitė A. Elektroninė valdžia ir vieningos rinkos kūrimas Europos Sąjungoje / Elektroninės valdžios administravimo magistro baigiamasis darbas. Vadovas prof. dr. A. Augustinaitis. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Ekonomikos ir finansų valdymo fakultetas, 2008. P. 88.

ANOTACIJA

Magistro baigiamajame darbe išanalizuotos Europos Sąjungos vieningos rinkos kūrimo e. valdžios priemonėmis prielaidos ir galimybės bei šių e. valdžios priemonių taikymo modeliai, įgyvendinimo būklė ir perspektyvos Lietuvoje. Pirmojoje darbo dalyje analizuojama ES vieningos rinkos kūrimo e. valdžios priemonėmis strategijos raida, jos pagrindinės kryptys ir tikslai. Antrojoje dalyje pateikiama numatomų e. valdžios priemonių analizė, tiriamos būtinos sąlygos jų įgyvendinimui. Trečiajame skyriuje pagal išskirtas būtinas sąlygas vertinamas Lietuvos e. valdžios pasirengimas ir galimybės skatinant šalies integraciją į ES vieningą rinką, vertinama Lietuvos viešųjų e. paslaugų prieinamumo mobiliems ES verslui ir piliečiams būklė ir galimybės.

Pagrindiniai žodžiai: ES vieninga rinką, europinės viešosios e. paslaugos, Europos interoperabilumas.

Ašmontaitė A. E-Government and the Development of the Single European Market / Master's Work in Electronic Government Administration. Supervisor prof. dr. A. Augustinaitis. – Vilnius: Faculty of Economics and Finance Management, Mykolas Romeris University, 2008. P. 88.

ANOTATION

Master's work provides the analysis and evaluation of the background and potential of the e-Government applications in the field of the Single European Market as well as the study of the state of those in Lithuania. First part of the work addresses to the e-Government agenda in the field of Single European Market, its evolution, key trends and objectives. Second part provides an analysis of the prospective and applied e-Government means and basic enablers for its development. Third part presents a measurement of pan-European provision of Lithuanian e-Government services, as well as the analysis of Lithuanian e-Government readiness and opportunities to foster national integration into the Single European Market.

Key Words: Single European Market, pan-European e-Government Services, European Interoperability.

Ašmontaitė A. Elektroninė valdžia ir vieningos rinkos kūrimas Europos Sąjungoje / Elektroninės valdžios administravimo magistro baigiamasis darbas. Vadovas prof. dr. A. Augustinaitis. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Ekonomikos ir finansų valdymo fakultetas, 2008. P. 88.

SANTRAUKA

Elektroninės valdžios administravimo magistro baigiamojo darbo tema aktuali tiek visai Europos Sąjungai, tiek Lietuvai. Vieningos rinkos, kuri yra visos ES ekonominis pamatas, stiprinimui pastaruoju metu skiriamas didelis dėmesys, taikomi nauji valdymo modeliai. Strategijos atnaujinimo kontekste e. valdžios vaidmuo ypatingai reikšmingas. Pasitelkus e. valdžią administracinių barjerų sumažinimas valstybėse narėse turi milžinišką potencialą skatinti piliečių ir verslo mobilumą bei visos ekonomikos našumą. Lietuvoje tema visiškai netirta, taip pat jai beveik neskiriamas dėmesys valstybės valdymo lygmenyje. Todėl neaišku, kaip Lietuva, taikydama e. valdžios priemones, gali įgyvendinti ES vieningos rinkos strategiją užtikrindama savo konkurencingumą Europos Sąjungoje.

Darbo tikslas yra ištirti ES vieningos rinkos kūrimo e. valdžios priemonėmis prielaidas ir galimybes. Tikslui pasiekti keliami šie uždaviniai: išanalizuoti e. valdžios priemonių taikymo ES vieningos rinkos kūrimo procese raidą ir tendencijas, ištirti ir įvertinti taikomas priemones ir jų įgyvendinimo galimybes, įvertinti ES vieningos rinkos kūrimo e. valdžios priemonėmis strategijos įgyvendinimo Lietuvoje padėtį ir galimybes. Darbe taikomi mokslinės literatūros, teisės aktų analizės, ekspertų apklausos, statistinių duomenų analizės, tiesioginės stebėsenos metodai.

Darbe išanalizuoti Europos Sąjungos e. valdžios strateginiai dokumentai, nustatytos pagrindinės vieningos rinkos kūrimo taikant e. valdžios priemones prielaidos, tikslai ir kryptys. Pagal nustatytus strategijos prioritetus, atlikta priemonių, numatytų šiems tikslams pasiekti, ir jų taikymo galimybių analizė, įvertintos jų įgyvendinimo sąlygos ir galimybės. Įvertintos ES vieningos rinkos kūrimo e. valdžios priemonėmis strategijos įgyvendinimo Lietuvoje prielaidos, ištirta esama būklė ir perspektyvos. Remiantis atliktais tyrimais, suformuluotos išvados ir pateikti pasiūlymai, kaip e. valdžios priemonėmis galima būtų skatinti Lietuvos integracijos į ES vieningą rinką.

Darbe prieita išvados, kad ES e. valdžia, vystoma kaip priemonė kitų bedrųjų politikų įgyvendinimui, pastaruoju metu labiausiai siejama su vieningos rinkos pagrindinių laisvių skatinimu. Strateginiame ES lygmenyje stiprėja visą Europą apimančios e. valdžios kūrimo tendencija, įgyvendinama per nacionalines sienas peržengiančias vientisas viešąsias elektronines paslaugas, stipriai orientuotas į mobilių Europos vartotoją. Tai reikalauja aukšto techninio ir architektūrinio suderinamumo, tačiau pagrindiniai barjerai išlieka nacionaliniai – politiniai, teisiniai ir organizaciniai.

Pagrindinė išvada, susijusi su Lietuvos veiksmis, įgyvendinant šią strategiją, yra ta, kad strateginiame ir teisiniame lygmenyje šie tikslai praktiškai nefigūruoja, todėl atsiranda rizika, kad įgyvendinamuose nacionalinės e. valdžios interoperabilumo ir elektroninės identifikacijos projektuose nebus užtikrintas pakankamas dėmesys tarpvalstybinių sąveikų užtikrinimui. Taip pat nustatyta, kad nėra koordinuoto požiūrio kuriant nacionalinių viešųjų elektroninių paslaugų prieinamumą ES verslui ir piliečiams. Tai gali smarkiai apsunkinti ES direktyvos dėl paslaugų vidaus rinkoje įgyvendinimą.

Darbą sudaro įvadas, trys skyriai su porskyriais, išvados, rekomendacijos, literatūros sąrašas, santrauka ir anotacija lietuvių ir anglų kalbomis. Pirmajame skyriuje tiriama ES vieningos rinkos kūrimo e. valdžios priemonėmis strategijos raida ir kryptys. Antrajame skyriuje analizuojamos pagrindinės šios strategijos numatomos e. valdžios priemonės, vertinamos jų įgyvendinimo sąlygos ir galimybės. Trečiajame skyriuje įvertinamas vieningos rinkos kūrimo e. valdžios priemonėmis įgyvendinimas Lietuvoje, teisinės ir strateginės prielaidos, esama būklė ir galimybės.

SUMMARY

Ašmontaitė A. E-Government and the Development of the Single European Market / Master's Work in Electronic Government Administration. Supervisor prof. dr. A. Augustinaitis. – Vilnius: Faculty of Economics and Finance Management, Mykolas Romeris University, 2008. P. 88.

The topic of the master's work on e-Government administration is important for European Union as well as for Lithuania. New approaches of governance are being applied while strengthening the Single European Market, which is the background of the EU economy. In the context of the reviewing of SEM strategy the e-Government takes a special role – it has a high potential in reduction of administrative burden, as well as in the stimulation of the efficiency of EU economics and the citizen and business mobility. There is no analysis regarding the topic of the master's work done in Lithuania yet and it is still underestimated in the administrative level. It can be stated, that there is an open issue, how Lithuania could use e-Government means in order to foster implementation of the strategy of SEM and therefore ensure country's competitiveness in EU.

The aim of master's work is to provide the analysis of the preconditions and possibilities of the EU e-Government agenda in the development of the SEM. In order to achieve it the following tasks are being raised: the provision of the analysis of the evolution and trends in applying e-Government to the development of SEM; analysis and evaluation of the prospective and applied means and their enablers; evaluation of the current state and future possibilities of application of e-Government means in Lithuania in order to implement the strategy of the development of SEM. The following methods are being applied in the master's work: the analysis of legislation, expert survey, the analysis of statistical data and scientific literature, and direct observation.

The master's work provides the analysis of the strategic EU documents in the area of e-Government and establishes the main preconditions, aims and trends of the e-Government application in developing the SEM. In accordance with the strategic priorities, the analysis of the measures foreseen to meet these objectives and of the main conditions is being given. The state and preconditions of e-Government application in Lithuania in order to stimulate the implementation of the strategy of the SEM are being evaluated. According to the results of research made, the conclusions are being drawn and recommendations are being given for the encouragement of the processes of the Lithuanian integration into the SEM.

The master's work draws a conclusion, that e-Government in EU is developed as a mean for the realization of the Community policies and is being mainly related to the stimulation of the four freedoms of single market. At the EU's strategic level the trend of the creation of the pan-European e-

Government, embodied through cross-border user-oriented services, is becoming increasingly important. It requires high technical and architectural interoperability, while main barriers – political, legal and organizational – are still staying at national level.

Main findings concerning the actions taken in Lithuania in implementation of the strategy, is that at the strategic and legal level these aims practically are not revealed, therefore the risk of ignorance towards cross-border interactions in national application of e-Government interoperability and electronic identification proceedings raises. The conclusion that there are no coordinated actions while creating national e-Government access to the EU citizens and enterprises is being drawn as well. That may hamper the realization of the Directive on services in the internal market.

The master's work contains of the introduction, three chapters (divided into subchapters), conclusions, recommendations, source list, resume and annotation in English and Lithuanian. The first chapter provides the analysis of the evolution and trends in applying e-Government to the development of SEM. The second chapter gives the analysis of the main foreseen measures to meet the strategic objectives, as well as of their preconditions and possibilities. Third chapter provides the evaluation of the current state and future possibilities of application of e-Government means in Lithuania in order to implement the strategy of the development of SEM.

PRIEDAI

1 PRIEDAS

CAPGEMINI STUDIJOJE IŠSKIRTOS PRIORITETINĖS VISĄ EUROPAŲ APIMANČIOS VIEŠOSIOS E. PASLAUGOS

1 lentelė. Visą Europą apimančių viešųjų e. paslaugų piliečiams ir verslui prioritetai pagal poreikio ir vartotojo naudos kriterijus

Paslaugos piliečiams	Rezultatas (proc.)	Paslaugos teikimo lygis	Organizacinis lygmuo	Teisinė bazė
Pensijų išmokėjimas	62	Dalinės transakcijos	Nacionalinis	Yra
Mokesčių deklaravimas ir grąžinimas	59	Visiškos transakcijos	Nacionalinis	Yra
Leidimų laikinai (nuolat) gyventi išdavimas	58	Dalinės transakcijos	Nacionalinis	Yra
Sveikatos draudimo išmokos	56	Dalinės transakcijos	Nacionalinis	Yra
Asmens tapatybės dokumentų išdavimas	56	Dalinės transakcijos	Nacionalinis	Nėra
Darbo leidimų išdavimas	52	Dalinės transakcijos	Nacionalinis	Yra
Vairuotojo pažymėjimų išdavimas	52	Visiškos transakcijos	Europos	Yra
Automobilio registravimas	46	Dalinės transakcijos	Nacionalinis	Nėra
Darbo paieška	41	Visiškos transakcijos	Europos	Yra
Kvalifikacijos pripažinimas	38	Informacijos	Europos	Yra
Gimimo liudijimų išdavimas	36	Visiškos transakcijos	Dvišalis (tarpnacionalinis)	Nėra
Nedarbo pašalpų išmokėjimas	33	Dalinės	Nacionalinis	Yra

		transakcijos		
Stojimas į aukštąsias mokyklas	31	Informacijos	Europos	Yra
Studijų išmokos	31	Informacijos	Europos	Yra
Vedybų liudijimų išdavimas	25	Visiškos transakcijos	Dvišalis (tarpnacionalinis)	Nėra
Išmokos už vaikus	21	Visiškos transakcijos	Nacionalinis	Yra
Paslaugos verslui	Rezultatas (proc.)	Paslaugos teikimo lygis	Organizacinis lygmuo	Teisinė bazė
PVM grąžinimas	63	Visiškos transakcijos	Europos	Yra
Muitinės deklaracijos	60	Visiškos transakcijos	Europos	Yra
Naujos įmonės registravimas	58	Informacijos	Europos	Yra
Patentų, prekės ženklų ir dizaino registravimas	35	Dalinės transakcijos	Europos	Yra
Viešieji pirkimai	11	Dalinės transakcijos	nacionalinis	Yra
Paslaugos susijusios su vartotojų apsauga, prekių žymėjimu ir pakavimu	-	Informacijos	Europos	Yra
Statistinių duomenų teikimas	-	Visiškos transakcijos	Europos	Yra
Informacija apie mokesčių lengvatas	-	Informacijos	Europos	Yra

Šaltinis: CapGemini, 2004, P. 5.

2 PRIEDAS

EKSPERTINIO TYRIMO „LIETUVOJE TEIKIAMŲ E. VIEŠŲJŲ PASLAUGŲ POVEIKIS ŠALIES INTEGRACIJAI Į ES VIENINGĄ RINKĄ“ UŽPILDYTO KLAUSIMYNO PAVYZDYS

1 lentelė. Viešųjų e. paslaugų verslui eksperto vertinimo pavyzdys

Viešoji e. paslauga verslui	Labai reikšmingas	Reikšmingas	Nei reikšmingas, nei nereikšmingas	Nelabai reikšmingas	Visiškai nereikšmingas
Informacija apie įmonės registravimą			X		
Informacija apie mokesčių lengvatas	X				
Informacija apie vartotojų apsaugos, prekių žymėjimo, pakavimo reikalavimus			X		
Muitinės deklaracijų priėmimas		X			
Patentų, prekės ženklų, dizaino registravimas		X			
Pridėtinės vertės mokesčio grąžinimas	X				
Statistinių duomenų teikimas				X	
Viešieji pirkimai	X				

2 lentelė. Viešųjų e. paslaugų piliečiams eksperto vertinimo pavyzdys

Viešoji e. paslauga piliečiams	Labai reikšmingas	Reikšmingas	Nei reikšmingas, nei nereikšmingas	Nelabai reikšmingas	Visiškai nereikšmingas
Asmens dokumentų ir vizų išdavimas / pakeitimas	X				
Bedarbių pašalpų išmokėjimas			X		
Darbo paieška	X				
Gimimo ir vedybų liudijimų išdavimas		X			
Gyventojų pajamų mokesčio deklaravimas ir gražinimas	X				
Informacija apie kvalifikacijos ir diplomų pripažinimą	X				
Informacija apie socialinio draudimo sistemą Lietuvoje	X				
Informacija apie studijas aukštosiose mokyklose	X				
Išmokų už vaikus išmokėjimas			X		
Leidimų laikinai (nuolat) gyventi ir dirbti šalyje išdavimas	X				
Pensijų išmokėjimas	X				
Socialinių išmokų ir stipendijų studentams išmokėjimas		X			
Transporto priemonių registravimas			X		
Vairuotojo pažymėjimų išdavimas / pakeitimas			X		
Valstybinio sveikatos draudimo išmokų išmokėjimas	X				